

Joan J. Busqueta Riu
Núria Preixens Vidal

RETAULE DE TEXTOS PER A LA HISTÒRIA DE L'ESGLÉSIA DE LLEIDA: LA RESTAURACIÓ DEL BISBAT (1149-1203)

LECTURA I INTERPRETACIÓ
DE DOCUMENTS MEDIEVALS



QUADERNS
IREL
INSTITUT DE RECERCA I ESTUDIS
RELIGIOSOS DE LLEIDA - IREL
2022 **41**

JOAN J. BUSQUETA RIU
NÚRIA PREIXENS VIDAL

RETAULE DE TEXTOS
PER A LA HISTÒRIA
DE L'ESGLÉSIA DE LLEIDA:
LA RESTAURACIÓ DEL BISBAT
(1149-1203)

LECTURA I INTERPRETACIÓ
DE DOCUMENTS MEDIEVALS

Col·labora:



Ajuntament de Lleida

© del text: Joan J. Busqueta Riu i Núria Preixens Vidal, 2022

Edita: Institut Superior de Ciències Religioses de Lleida - IREL
C/ Canonge Brugulat, 22 - 25003 Lleida - Tel./fax 973 28 15 38

i

Pagès Editors
www.pageseditors.cat

Primera edició: febrer de 2022

DL: L 881-2022

Imprès a Arts Gràfiques Bobalà, S L

C/ Sant Salvador, 8 - 25005 Lleida

www.bobala.cat

Pròleg

El meu antecessor en el càrrec de director de l'IREL, el Dr. Ramon Prat, diu que: “la història és un diàleg del present amb el passat, per albirar el futur. El passat ens dona arrels. El present ens planteja reptes i signes d’esperança, als quals cal donar resposta. El futur és l’horitzó vers el qual anem caminant, a partir del que som”. Així com en anteriors volums dels “Quaderns IREL” hem parlat de present i futur, en aquest ho farem de les nostres arrels i així donarem continuïtat a una gran recerca iniciada fa trenta anys.

Aquest volum de la col·lecció “Quaderns IREL” és un retaula de textos de la història de l’Església de Lleida i interpreta documents medievals, en aquest cas referits a l’època de restauració del bisbat entre mitjan segle XII i començaments del segle XIII. Un “Quaderns IREL” que entronca amb l’assignatura “Lectura i interpretació de textos medievals i moderns sobre l’Església de Lleida (paleografia, diplomàtica i epigrafia)” que s’ofereix a l’IREL amb la vocació d’aprendre a llegir i a interpretar documents i textos originals sobre la història de l’Església de Lleida entre els segles XII i XVIII.

Mitjançant una selecció de textos, l’assignatura esmentada vol donar a conèixer, per una banda, les característiques principals de les escriptures d’aquells temps: les grafies, els diferents tipus documentals i la seva estructura, els sistemes d’abreviació, la cronologia i els sistemes de datació, així com la matèria de l’escriptura. Per altra banda, s’introdueix en la història de l’Església lleidatana a través dels seus principals textos i documents, i es complementa amb la visita a l’Arxiu Capítular i a l’Arxiu Diocesà de Lleida, i amb un recorregut epigràfic per la Seu Vella de Lleida.

En aquest volum trobareu una introducció al context històric general que ens facilita situar els documents seleccionats, la ma-

jor part procedents del Llibre Verd de la catedral de Lleida, i així entendre millor el desenvolupament de la història de l'Església de Lleida. I tot amb l'objectiu de fer-nos adonar de la riquesa excepcional del nostre passat. Trobareu també unes planes introductòries sobre les característiques de la documentació treballada, que poden facilitar una lectura més atenta, una aproximació als textos reproduïts.

Aquest treball, doncs, és una eina, un instrument per a estudiosos que vulguin incorporar-se al món de la recerca accedint a les fonts medievals. Per altra banda, el lector, en general, l'amant de la història, s'endinsarà, doncs, en el món apassionant dels seus antecessors amb el seu ressò en el present. Llegir aquest recull permet acostar-nos a una època fascinant, amb clarobscur, que val la pena conèixer i comprendre.

Finalment, volem agrair als arxius diocesà de Solsona i capítular de Lleida la cessió de les imatges amb les quals il·lustrem aquest llibre; així com a la senyora Anna Esteve el suport en l'elaboració material d'aquesta obra.

MANEL MERCADÉ I MELÉ

Director de l'IREL

Lleida, 22 de desembre de 2021

Introducció

L'església de Lleida en el marc de la història de l'Església (mitjan segle XII - començament del segle XIII): una aproximació al context històric dels documents seleccionats

D'acord amb el text de la làpida commemorativa de la fundació del que avui anomenem *Seu Vella*, i que podem contemplar a la paret nord del presbiteri, el 22 de juliol de 1203 es col·locava la primera pedra de tan majestuós edifici (*document número 8*). El text continua plantejant dificultats a la historiografia per permetre-li assegurar si fou en la data anunciada quan es procedí a la solemne cerimònia, o si es feu posteriorment, això sí, tot reivindicant, en el seu moment, una data que té, com expliquem més endavant, força sentit.¹ Sigui el que sigui, darrere la informació que ens aporta s'hi amaga, sens dubte, un llarg procés que podem fer retrocedir fins a dates llunyanes. Així, tan aviat com el juny de 1125, i en el marc de les disputes per les terres sarraïnes de Lleida que mantenien el rei aragonès Alfons el Bataller i el comte de Barcelona Ramon Berenguer III, aquest darrer, convençut de conquerir la ciutat del Segre, s'avançava i feia donació a Santa Maria de Solsona de la mesquita major de Lleida amb tots els seus béns.² I el document

1. Reflexions molt interessants i recull de l'estat de la qüestió historiogràfic de Joan R. González, "Làpida commemorativa de la col·locació de la primera pedra (22 de juliol de 1203)" dins *Seu Vella. L'esplendor retrobada*, Lleida, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya-Fundació La Caixa, 2003, pp. 243-250

2. Vegeu el comentari d'Enric Bartrina sobre aquest text a "Donació de la mesquita major de Lleida a Santa Maria de Solsona" dins *Seu Vella. L'esplendor retrobada...*, pp. 224-225. Edició del document a Antoni Bach, *Diplomatari de l'Arxiu Diocesà de Solsona (1101-1200)*, Barcelona, Fundació Noguera, 2002, doc. 194, pp. 257-258.

és ben explícit: “... quan Déu ens voldrà concedir a nosaltres la ciutat de Lleida, que es faci immediatament de la mesquita major, construïda dins la vila per la perfidia dels agarens, la casa o església de Nostre Senyor Jesucrist, construïda igualment a honor del Senyor i de Santa Maria...” (*document número 1*).

Sens dubte, la història de Lleida i del conjunt de l'anomenada Catalunya Nova no s'entén sense el seu passat musulmà, sense tenir ben present que fou una part important d'al-Àndalus. Durant més de quatre-cents anys, la cultura i la religió dels pobles araboberbers convertits a l'islam s'instal·laren i arrelaren en aquestes terres, on subsistirien, de manera molt migrada fins a la seva pràctica desaparició, les comunitats cristianes dels temps dels visigots. I un dels centres neuràlgics de la vida pública de *madina* Larida era la mesquita aljama, la mesquita major;³ un edifici que no només constituïa un centre d'oració, religiós, ans a més a més, un pol d'atracció de diverses activitats de la comunitat musulmana, com ara la justícia o l'ensenyament. Una porta d'entrada permetia l'accés a un pati on hi havia una font o pila per a les ablucions; si es travessava el pati s'arribava a una sala coberta on els fidels realitzaven l'oració; en la paret de llevant hi havia el mihrab, un nínxol que indicava l'orientació cap a la ciutat sagrada de l'islam, la Meca. I aquesta era l'estructura que calia dominar, canviar la seva dedicació religiosa i, com havia de succeir més endavant, aixecar un nou temple sobre les restes, un cop arranades, de la mesquita.

I certament, els esdeveniments anirien en aquesta direcció. En general, a l'Europa d'aquells temps es respirava reforma eclesiàsti-

3. Tenim referències de la mesquita construïda l'any 901. Vegeu Xavier Eritja, “La Lleida musulmana segons les fonts escrites (s. VIII-XII)” dins Joan J. Busqueta (coord.), *Lleida: de l'islam al feudalisme (segles VIII-XII)*, Lleida, Ateneu Popular de Ponent, 1996, pp. 39-65; segons la descripció d'al-Himyarī, ja, però, a la baixa edat mitjana. Vegeu É. Lévi-Provençal, *La Péninsule Ibérique au Moyen Âge d'après le Kitāb ar-Rawd al-Mi'tar fī Habār al-Aktār d'Ibn al-Mun'im al-Himyarī*, Leiden, De Brill, 1983, pp. 202-203. Vegeu, especialment, les planes que dedica Flocel Sabaté a “La consolidació d'una ciutat islàmica (882-1017)” dins *Història de Lleida*, vol. II: *Alta Edat Mitjana*, Lleida, Pagès editors, 2003, pp. 41-103.

ca i esperit de croada. Per una banda, la realitat feudal s'imposava com a model social i l'Església n'era partícip. Aquesta dinàmica havia agreujat problemes com la simonia, la compra de càrrecs eclesiàstics, o el nicolaïsme, la no observança del reclamat celibat. Davant d'aquesta realitat i del que es considerava intromissió per part dels laics, dels poders polítics, especialment quant a la investidura dels esmentats càrrecs (que, naturalment, també afectava les rendes que se'n derivaven), un sector important de l'Església, encapçalat als antics comtats catalans per personatges com l'abat i bisbe Oliba de Vic, endega un procés de reforma, que hom ha anomenat *gregoriana* pel carisma i el protagonisme decidit, durant el darrer quart del segle XI, que assumí el papa Gregori VII. Una reforma que promourà, entre altres, ultra el ferm posicionament de la seu de Roma al capdavant de la cristiandat i davant la resta de poders, nous models vida monàstica que reforcen aspectes com la vida eremítica i, sobretot, el retorn a un seguiment més fidel de la regla de sant Benet, a l'esperit original de pobresa i austeritat que reclamava aquesta regla. I aquí hem de situar el gran moviment de reforma del monacat, que suposarà, a partir de 1098, la fundació del Cister, l'orde dels "monjos blancs".

I en aquest context de reforma espiritual, però no únicament, de l'Església romana, que també implica un posicionament en el concert internacional, i en el marc d'aquella expansió feudal, neix tot el moviment que condueix a les croades, amb l'objectiu espiritual, econòmic i polític d'alliberar els antics territoris cristians sotmesos al poder musulmà, entre els quals la península Ibèrica hi jugarà un paper inicial molt rellevant. Però serà Terra Santa el gran objectiu. La primera croada es predica el 1095 i es desenvolupa entre el 1096 i el 1099. S'aconsegueix l'objectiu i, per espai d'un segle, s'implanta una societat feudal cristiana. Es fomenta, altrament, una cavalleria que lluita contra els musulmans en la línia d'una guerra santa, d'un combat per la fe: els ordes militars són cavallers de Crist. Tanmateix, aquesta lluita, ja no exterior com la d'aquests monjos guerrers, ans interior, espiritual, a partir de la renúncia, la pobresa, el treball manual, la penitència, la caritat, serà desenvolupada pels nous moviments que esmentàvem, com el Cister, o com els eremites cartoixans de sant Bru (1084),

a la vall de Chartreuse, per mencionar-ne un de ben rellevant. I també pels nous moviments canònics reformats, els canonges regulars, més dedicats al servei pastoral, a la predicació, al treball missioner, a una recuperació del que hom considera que ha de ser una vida apostòlica: l'exercici incondicional de la “caritas”, que orienta la seva acció cap a l'hospitalitat, cap a malalts i pelegrins, i a la cura d'ànimes. Així, sorgiran els premonstratesos de sant Norbert de Xanten (1121), que fundarà una comunitat per als seus seguidors al bosc de Premontre (Laon), o els anomenats “rufins” per raó del seu naixement a Sant Ruf d'Avinyó; tant els uns com els altres implantats a les nostres terres. Però dels rufins en parlarem més endavant.

Bé, doncs, en aquest context, i sota l'impuls del cistercenc sant Bernat de Claravall, impuls que es traduiria en la segona de les grans croades (1147-1149), es desenvoluparan i s'acceleraran accions de conquesta: la col·laboració dels comtes catalans Ramon Berenguer IV de Barcelona i Ermengol VI d'Urgell amb els excèrcits castellans a Almeria (1147), la conquesta de Tortosa (1148) i les de Lleida i Fraga (1149), amb la participació militar important dels cavallers templers. No cal dir que la conquesta implicava, necessàriament, a més de la reorganització i defensa del territori, la restauració eclesiàstica. Calia mostrar nítidament el canvi, el triomf d'una societat sobre una altra: les campanes havien de substituir els clams dels minarets. Aquest era l'esperit dels restauradors cristians i aquesta fou la tasca inicial del bisbe de Roda, Guillem Pere de Ravidats, primer durant els mesos del setge de la ciutat, quan va propiciar el document atorgat pel comte Ramon Berenguer IV, d'acord amb un breu del papa Urbà II, de *restauració i dotació de l'Església de Lleida*, el 30 d'octubre de 1149 (*document número 2*). Així, mitjançant aquesta escriptura, tot invocant el nom de la santa i indivisa Trinitat, senyera en la lluita contra l'islam, hom concedia a la restituïda seu i al seu bisbe, en el dia de la seva consagració, els delmes i primícies de la ciutat i el seu territori, més els delmes dels molins, de les lleudes i dels passatges de la ciutat. I afegia “totes les esglésies de la ciutat de Lleida que en temps dels moros en deien *mesquites*”, amb tot el seu terme i territori, terres i béns propis (alous) allà on en tinguessin.

En aquest sentit, hem seleccionat un text, dels diferents que es troben copiats al Llibre Verd de la catedral de Lleida, referents a les antigues mesquites de la ciutat, on podem observar aquest traspàs: el bisbe Guillem Pere de Ravidats fa donació al capellà Mateu d'un casal que formava part de la mesquita que ara és dita *església de Sant Vicenç* (*document número 3*). Finalment, el comte atorgava a la Seu totes les esglésies de les viles i castells del bisbat de Lleida, amb delmes, primícies i pertinences, per tal d'ordenar-les i establir-les al servei de Déu.

Acompanyant el comte de Barcelona, senyor, en aquells temps, de bona part de les terres provençals, vingueren també els referits canonges de Sant Ruf d'Avinyó, amb l'abat al capdavant, i l'anglès Nicolau Breakspeare, futur papa Adrià IV. Un cop acabat el setge i conquerida la ciutat, s'instal·laren, el 1152, ben a prop del nucli urbà, en unes terres que havien estat del sarraí Huahbalà i on hi havia una mesquita que fou enderrocada per construir-hi l'església del nou monestir. Efectivament, així ens n'assabenta l'escriptura atorgada pel bisbe Guillem Pere de Ravidats, pocs anys després, l'1 de març de 1156, de donació de l'església construïda en aquells terrenys, així com del cementiri i els drets de sepultura (*document número 4*). L'establiment efectiu de la comunitat de Sant Ruf als afores del nucli urbà, a partir de mitjan segle XII, serà un fet de gran transcendència. Avui encara podem veure les restes d'aquella famosa institució canonical, a la carretera que va de Lleida a Albesa, a uns dos quilòmetres de la ciutat: part de la capçalera i els murs de la nau del que es convertiria en el primer monestir de la ciutat. Una estructura, per cert, molt pròxima a la planta i la mateixa capçalera de la Seu Vella. Fou Sant Ruf l'assaig previ del primer mestre major de la catedral de Lleida, Pere de Coma, com es preguntava Josep Lladonosa?⁴ La qüestió encara no s'ha acabat de resoldre. De fet, la influència del monestir serà notable: fins el 1254 els canonges de la catedral es regiran, també, per la regla de vida en comú de sant Agustí, la mateixa que porten els

4. Montserrat Macià, Josep Lluís Ribes, "El monestir de Sant Ruf: el gran oblidat" dins Joan J. Busqueta (coord.), *De l'islam al feudalisme (segles VIII al XII)*, Lleida, Ateneu Popular de Ponent, 1996, fitxa núm. 7.

rufins. I també ho será d'influent en relació amb el municipi. En aquest sentit, val a dir que els membres d'aquest orde eren grans experts en dret romà. A Avinyó disposaren d'un prestigiós *studium* on s'ensenyava i difonia aquest dret. Així, molt probablement, el privilegi de Consolat, i de la figura dels còsols com a màxims responsables del govern municipal a Lleida, privilegi obtingut per la ciutat el 1197, fonamental en el recorregut de consolidació institucional del municipi d'ençà de la carta de poblament de 1150, degui molt a la projecció de les idees romanistes que impulsaven els membres de l'orde.⁵

I acompanyant el bisbe de Roda i primer bisbe de la restaurada diòcesi de Lleida, Guillem Pere de Ravidats, havia vingut un dels seus deixebles a Roda, Gombau de Camporrells, que aleshores devia tenir entre divuit i dinou anys. Gombau, que ja gaudia d'una gran consideració, com a home format, prudent i de bons costums, participà, de la mà del mestre, en una tasca essencial en aquells moments, la de la reorganització de la diòcesi. I, de fet, ben aviat, fou enviat a regir un àmbit parroquial, concretament el de Tamarit de Llitera, recuperat per aquelles mateixes dates pel cavaller Pere d'Estopanyà i adscrit a la diòcesi de Lleida. No era endebades que hom li concedís el regiment de la parròquia de Tamarit, territori estratègic on serien presents el capítol de Roda i els templers: Tamarit havia tingut i era una comunitat islàmica florent. El fenòmen parroquial, doncs, constituïa la clau de volta del procés de reorganització eclesiàstica, però no només, també social i política. Calia, especialment, comptar amb una xarxa parroquial que tingués la cura efectiva del conjunt de la població.

Altrament, entre els canvis del que havia suposat la feudalització de la societat, d'aquella època convulsa, i per tant creativa, renovadora a l'Occident medieval, s'anaven consolidant les ciutats i viles, i el comerç. Anava creixent el fenòmen urbà amb tot el

5. Així ho hem expressat a Joan J. Busqueta, "La fundació del Studium Generale de Lleida y la tradición jurídica ilerdense", *Scripta. Revista Internacional de Literatura i Cultura Medieval i Moderna*, 15 (1920), pp. 148-164.

que implicava; entre altres, l'emergència d'una oligarquia urbana, l'increment de les desigualtats socials i econòmiques en les poblacions. I entre les respostes a aquesta situació, i en el mateix context del reclamat retorn a la pobresa evangèlica, s'havien anat desenvolupant a Europa, amb més força des de mitjan segle XII, altres moviments que l'exigien amb radicalitat fins a contradir la jerarquia eclesiàstica, especialment la seva riquesa i el poder temporal que exercia. Era el cas dels lideratges del deixeble de Pere Abelard, Arnau de Brescia, o dels anomenats pobres de Lió, dels valdesos. Però, sobretot, emergien teories que s'allunyaven absolutament de Roma i dels fonaments dogmàtics de l'Església catòlica, com les propugnades pels càtars, que aconseguïen reunir un concili propi entorn de 1168-1170 a Sant Feliu de Caramany, a la Fenolleda. El catarisme s'estenia pel nord d'Itàlia, Occitània i els Pirineus: la Vall d'Aran i Andorra tenien nuclis càtars importants i aquest moviment avançava cap a les planes de Lleida. Calia, per tant, controlar l'heretgia i el sistema parroquial. La parròquia —la cura d'ànimes— comportava un coneixement exhaustiu del territori i de les persones que l'habitaven, fornint l'element indispensable per a aquest menester. Justament, els anys seixanta del segle XII, després d'uns precedents al concili del Laterà II (1139) i al de Reims (1148), on s'abordà el tema però no amb la força repressora posterior, veuen l'inici del combat contra un fenomen que feia trontollar l'estructura de l'Església. Tanmateix, els concilis celebrats a Lleida, el 1155 i el 1173, recolliran fidelment les disposicions del Laterà.⁶

I, seguint aquesta línia argumental, un altre document bàsic, quant a la organització de l'Església lleidatana, es promulgava el 26 d'abril de 1168. Era l'*Ordinatio Ecclesie Ilerdensis*, tal com la va anomenar el pare Jaume Villanueva, en fer-ne l'edició. Aquesta constitució fonamental, com s'apunta al marge del ma-

6. Vegeu Roser Sabanés, *Els concilis ilderdensis de la província eclesiàstica tarraconense a l'edat mitjana (546-1460)*, Barcelona, Fundació Noguera, 2009, pp. 84-118 i 119-156. Anteriorment, Manuel Guallar, *Los concilios tarraconenses celebrados en Lérida (siglos VI-XV)*, Lleida, IEL, 1975, pp. 65-76 i 77-102.

teix document copiat al referit Llibre Verd de la catedral, aquesta reglamentació (*document número 5*) organitzava la composició i el funcionament dels vint-i-cinc membres del capítol de canonges que havien de viure segons la regla de Sant Agustí; el sistema de prepositures o pabordies per a la distribució de les rendes, o sigui, el sosteniment econòmic del capítol; l'establiment o, si més no, la consolidació de l'almoïna de la catedral, la Pia Almoïna; la dotació de la cambra de la catedral; distingia els béns i drets assignats al bisbe, la *mensa* episcopal, dels béns i drets assignats al capítol de canonges, la *mensa* canonical, però, sobretot, procedia a la divisió parroquial de la ciutat i el territori lleidatà, que es feu, inicialment, per grups regits per un d'aquells canonges preposits o pabordes. Pocs dies després, el 7 de maig, el bisbe promulgava l'anomenada *Constitutio Cibarie*, un document que establia el règim del refectori de la comunitat i regula les despeses i porcions destinades als canonges, el tipus d'aliments i les quantitats d'acord amb els dies i les festes solemnes.⁷

Calia, doncs, conèixer bé la realitat parroquial, la vida de les comunitats, i el papa Alexandre III, el 1179, en el marc d'un nou concili universal, el Laterà III decretava que era absolutament necessari oposar-se als heretges, confiscar-los els béns i reduir-los a servitud. Una mica més tard, el 1184, en una reunió celebrada a Verona, el papa Luci III i l'emperador Frederic Barbarroja donaran origen al que hom anomena *inquisició episcopal*; els bisbes, en la mesura en que eren els encarregats de vetllar per la fe, s'obligaven a personar-se i visitar un cop l'any els pobles i viles de la diòcesi. I a la nostra, el problema certament preocupava i molt, i es recollien les indicacions donades des de Roma. L'exemple més clar

7. Edició del document, extret de l'ACL, *Llibre Verd*, LC_0022, f. 20v, a J. Villanueva, *Viage literario a las Iglesias de España*, vol. XVI, Madrid, Real Academia de la Historia, 1835, doc. XIV, pp. 259-261. Vegeu, en relació amb aquest text, el treball d'A. Riera, "La reglamentació del sistema alimentari dels canonges regulars catalans a mitjan segle XII" dins Guido Castelnuovo et Sandrine Victor (eds.), *L'Histoire à la source: acter, compter, enregistrer (Catalogne, Savoie, Italie, XII-XV^e siècle). Mélanges offerts à Christian Guilleré*, vol. I, Université Savoie Mont Blanc, 2017, pp. 351-387.

el tindrem, tal com va aportar E. Fort i Cogul,⁸ en el document datat a Lleida, el 1194, contra els heretges valdesos, justament després de la possible celebració d'un altre concili de la província tarraconense a Lleida, el 1190. Tanmateix, aquell seria el primer acte ben documentat d'inquisició general a Catalunya. En aquest sentit, afegim-hi que justament al Llibre Verd, el cartulari de la catedral de Lleida, hi ha copiat l'edicta del rei Pere el Catòlic de persecució i expulsió dels heretges del regne, datat a Girona cap al 1197-1198.⁹

Just començava a governar la seu de Roma, en aquell temps, el papa Innocenci III (1198-1216), amb qui es consolidarà el primat de la Ciutat Eterna en la cristiandat occidental i es reforçarà el que anomenem *teocràcia pontifícia*. L'Església aconseguirà estructurar-se com una piràmide, organitzada des de les parròquies, centres de la vida quotidiana, marcs de referència de la sociabilitat, emmarcades en les diferents diòcesis, fins arribar a Roma.

I, en relació amb l'heretgia, el papa mostrarà tota la seva duresa, quan, per posar un exemple, primer pregarà al rei Pere el Catòlic que ajudi el cavaller Simó de Montfort a extirpar el catarisme de les terres occitanes i que impedeixi l'entrada dels heretges en els seus regnes,¹⁰ per després declarar com a croada l'acció militar del rei de França contra el mateix rei Pere en aquelles terres, amb la justificació de la lluita en defensa de la fe. Però,

8. Eufemià Fort i Cogul, *Catalunya i la Inquisició*, Barcelona, Ed. Aedos, 1973, pp. 31-32. El text publicat a Josep M. Marquès, "Alfonso el Casto y la Seo de Gerona", *VII Congrés d'Història de la Corona d'Aragó*, vol. II, Barcelona, 1962, pp. 218-219; A. Isabel Sánchez Casabón, *Alfonso II, Rey de Aragón, Conde de Barcelona y Marqués de Provenza. Documentos (1162-1196)*, Saragossa, Inst. Fernando el Católico-CSIC, 1995, doc. 621, pp. 797-798.

9. Vegeu-ne la transcripció a Joan J. Busqueta, "Europa vers 1200: el moviment trinitari en el context d'una nova religiositat. El domini de *caritas*" dins *Ordes menors: els trinitaris d'Anglesola,AVINGANYA i Lleida*, Grup de Recerques de les Terres de Ponent, 2012, doc. 1, pp. 123-125.

10. Butlla datada l'11 de novembre de 1208. Vegeu Roser Sabanés, Tilman Schmidt, *Butllari de Catalunya: documents pontificis originals conservats als arxius de Catalunya (1198-1417)*, vol. I, Barcelona, Fundació Noguera, 2016, doc. 46, pp. 99-100.

certament, Innocenci III fou un papa que va saber interpretar el període històric que li va tocar viure combinant, alhora, la fermesa en la defensa i exercici de l'autoritat de Roma, amb la capacitat també per reintegrar en l'Església sectors d'aquells moviments de pobresa i afavorir els moviments de penitència laica o donar suport a les noves institucions caritatives, als nous ordes sorgits del medi urbà, com els predicadors de sant Domènec (1170-1221) o els framenors de sant Francesc (1182-1226).

I entre aquests ordes mendicants, cronològicament, primer hi ha els dedicats al rescat de captius. Efectivament, el 17 de desembre de 1198, quan feia gairebé un any de pontificat, el papa aprovava la regla de l'orde de la Santíssima Trinitat de Redempció de Captius mitjançant la butlla *Operante divine dispositionis clementia*, després d'haver atorgat una butlla uns mesos abans, el 16 de maig, adreçada al seu fundador, el teòleg provençal fra Joan de Mata, a qui havia conegut a les escoles de París, i als altres companys de la casa fundacional de la Santa Trinitat a Cerfroid,¹¹ amb què posa sota la protecció de Roma les cases de l'orde.¹² En aquest sentit, preocupat per l'acció assistencial i d'acord amb l'acció pontifícia, el bisbe Gombau de Camporrells consagrarà, el 25 de novembre de 1202, l'església del convent de trinitaris d'Avinganya, fundada el 30 de novembre de 1201 prop de la vila

11. A uns vuitanta quilòmetres al nord de París. Vegeu Giulio Cipollone, *Studi intorno a Cerfroid, prima casa dell'Ordine Trinitario (1198-1429)*, Roma, Ordinis Trinitatis Institutum Historicum, 1978.

12. Una regla que consagra per primer cop explícitament la imposició dels tres vots de pobresa, castedat i obediència als religiosos, que fins aleshores els havien observat de manera tàcita, tal com ha assenyalat A. Linage, "Las Órdenes Religiosas. De la Plenitud al ocaso del Medievo" dins E. Mitre (coord.), *Historia del Cristianismo. II: El mundo medieval*, Madrid, Ed. Trotta, 2014, pp. 439-520. El papa havia intervingut en la redacció de la mateixa regla, tal com aporta el gran especialista de la història dels Trinitaris Giulio Cipollone, qui, a més, destaca l'acció del pontífex defensant el rescat de captius davant l'emir del Marroc en una carta del 8 de març de 1199. Vegeu Giulio Cipollone, "Innocenzo III e i Saraceni. Atteggiamenti differenziati (1198-1199)", *Acta Mediaevalia*, 9 (1988), p. 183.

de Seròs,¹³ després de la donació que feu Pere de Bellví de la seva torre, casa forta d'Avinganya, en un acte solemne en presència de la reina Sança, esposa del rei Pere. És el primer convent d'aquest orde dedicat a la redempció de persones captives en terres de l'islam, fundat per Sant Joan de Mata a les terres cristianes d'Espanya. Certament, les nostres terres foren pioneres en l'establiment i el desenvolupament d'aquest orde, tal com ens ho mostren les fundacions, no només d'Avinganya, ans també de Lleida i d'Anglesola (en aquells temps, del bisbat de Vic, avui del de Solsona) durant aquells primers anys del segle XIII. Com ho seria també la vinguda dels franciscans. Cal recordar l'amistat entre Francesc d'Assís i Joan de Mata; ambdós podien haver coincidit a Lleida, d'acord amb la cronística tradicional franciscana i trinitària,¹⁴ la qual cosa ajudaria a propiciar, juntament amb les condicions d'una societat com la lleidatana de finals del segle XII i començaments del segle XIII, la fundació a la ciutat¹⁵ del primer convent, el 1217, dels anomenats germans menors a la Corona d'Aragó. Al llarg del segle XIII s'establiran a la ciutat dominics, carmelites, antonians

13. Els documents transcrits a Fr. Antonino de la Asunción, *Historia documentada del convento de PP. Trinitarios de Avingaña*, Roma, 1915, doc. 1, pp. 35-36 i doc. 2, p. 36. Entre el conjunt de la historiografia, el treball més recent és el de Monjas Trinitarias de Suesa, *Monjas Trinitarias de Avinganya. Monacato femenino medieval*, Lleida, Ed. Milenio, 2011, amb una important col·lecció documental, entre els documents de la qual destaca la conversió, a partir de 1236, del convent en un monestir femení (doc. 25, pp. 219-221). Vegeu, també, Frederic Lara Peinado, *Avinganya, bressol dels trinitaris a Catalunya*, Lleida, Dilagro, 1979; Marc Escolà, "La casa d'Avinganya i l'activitat redemptorista a Catalunya, 1201-1233", *Occidens-Centre d'Estudis del Baix Segre*, 1 (1991), pp. 31-37; Joana Xandri, "Els orígens de l'Orde Trinitari a Catalunya. El monestir d'Avinganya", *I Congrés d'Història de l'Església Catalana*, I, Solsona, 1993, pp. 615-624; Joan R. González, "El monestir trinitari d'Avinganya" dins Joan J. Busqueta (ed.), *Lleida: del municipi a l'Estudi General (segle XIII)*, Lleida, Ateneu Popular de Ponent, 1997, pp. 78-81.

14. Cita aquestes fonts Fra Pere Sanahuja, o. f. m., "Els franciscans a Lleida", *Vida Lleidatana*, 29 (1929), pp. 380-382; sobretot, Fr. Joan Figueres Carpi, *Chronicum Ordinis Sanctissimae Trinitatis de Redemptione Captivorum*, Imp. Fr. de Rubeis, 1645.

15. A l'actual plaça de Ricard Vinyes, a l'antic lloc anomenat, justament, "Pla dels framenors".

o els mercedaris de Sant Pere Nolasc, orde també redemptorista, però ja se'ns escapa de la cronologia que hem escollit.

El protagonisme del papa Innocenci III en l'acció de l'Església serà prou manifest en la convocatòria i el desenvolupament del Concili IV del Laterà (1215), sens dubte el concili més important de l'occident medieval, on, entre altres disposicions, en destacarem una: l'obligació de tots els fidels de confessar-se i prendre la comunió davant del rector propi, almenys un cop l'any per Pasqua:

Tot fidel d'un i altre sexe, un cop arribat a l'edat de poder discernir, ha de confessar sincerament tots els seus pecats per si mateix, al seu sacerdot, almenys una vegada l'any; maldar per complir amb totes les forces la penitència imposada, i, així, rebre amb respecte, almenys per la Pasqua, el sacrament de l'Eucaristia, a no ser que, pel consell del seu rector i per alguna causa raonable, hagi d'absternir-se de la seva percepció, temporalment. Si no és el cas, aleshores, que sigui apartat de per vida de l'entrada a l'Església, i que, després de mort, li sigui negada la sepultura cristiana...¹⁶

Davant del rector propi; la parròquia continua essent la peça cabdal, com ho tornarà a ser, temps a venir, en les disposicions del Concili de Trento, quan la reforma protestant del segle XVI torni a qüestionar, entre altres, l'estructura institucional de l'Església Catòlica.

Seguim. El procés de creixement i maduració institucional de l'Església de Lleida durant la segona meitat del segle XII s'esdevenia paral·lelament al de les mateixes institucions ciutadanes. Efectivament, els responsables del govern de la ciutat aconseguien, a finals de segle, amb el més amunt citat privilegi de Consolat, el 1197, enfortir la vida municipal i millorar els continguts de la llunyana carta de poblament de 1150.¹⁷ I, alhora, l'Església culminava també

16. Constitució 21. “*De confessione facienda et non revelanda a sacerdote et saltem in Pascha comunicando: Omnis utriusque sexus fidelis...*”, a J. Alberigo (et alii), *Conciliorum Oecumenicorum Decreta*, Freiburg-Bolonya, Herder, 1962, p. 221.

17. Josep Lladonosa, *Història de Lleida*. Vol. I: *Fins al segle XIII*, Lleida, Dilagro S. A., 1991 [nova edició de la *Història de Lleida*, ampliada i revisada]; Joan J. Busqueta, “La conquesta feudal de Lleida i la definició del municipi”, a *Catalunya Romànica*, vol. XXIV, Barcelona Fundació

el procés de restauració de la diòcesi amb tot el que això implicava, i en aquesta tasca hi destacà l'esmentat Gombau de Camporrells, bisbe des del 1192 fins al 1205, després d'un temps de ser canonge ardiaca de la Seu. Gombau es guanyà un merescut prestigi, tant a la diòcesi de Lleida com entre les mateixes autoritats pontifícies, especialment dels papes Celestí III (1191-1198) i d'Innocenci III (1198-1216), davant dels quals va defensar amb fermesa els límits territorials de la diòcesi, després de molts anys de disputes amb el bisbat d'Osca. En síntesi, en temps del papa Celestí III, el prelat aragonès reclamava estendre la jurisdicció eclesiàstica fins al riu Cinca, i el bisbe de Lleida fins al riu Alcanadre. El problema no s'havia resolt i tornà a reproduir-se en temps del papa Innocenci III, qui, finalment, fixava els límits territorials de les diòcesis respectives i tancava per molts segles aquesta qüestió mitjançant la sentència del mes de maig de 1203 (*document número 7*): les esglésies de Barbastre i Alquézar, amb llurs territoris, passaven al bisbat d'Osca; les esglésies de les valls de Bielsa i Gistaín, al bisbat de Lleida, i les esglésies existents entre els rius Cinca i Alcanadre es dividien entre ambdós bisbats.¹⁸

Però el bisbe Gombau serà recordat, especialment, per un gran projecte, havia encomanat al mestre d'obres Pere de Coma la construcció d'una catedral digna de Lleida, una ciutat que aleshores vivia en ple creixement econòmic. Per això havia iniciat una política d'adquisicions, permutes i compres de terrenys

Enciclopèdia Catalana, 1997, pp. 126-131; Flocel Sabaté, "La nova Lleida cristiana (1149-1197)" dins *Història de Lleida*. Vol. II: *Alta Edat Mitjana*, pp. 215-398; una síntesi del procés de maduració jurídica i institucional del municipi, a Joan J. Busqueta, "Lleida (1150-1300): aproximación al proceso de maduración jurídica e institucional", *Revista de la CECEL-CSIC*, 12 (2012), pp. 35-49.

18. Una bona síntesi a C. Berlabé i Mn. Jesús Tarragona, "L'organització eclesiàstica del bisbat de Lleida" dins *Catalunya Romànica*. Vol. XXIV, Barcelona, Fundació Enciclopèdia Catalana, 1997, pp. 67-89. Vegeu també, sobretot per l'aparell cartogràfic que aporta, el treball de Jordi Bolòs i Joan Ramon Piqué, "El bisbat de Lleida: un territori i unes institucions", dins *Arrels Cristianes*. Vol. I: *Temps de forja. Els inicis i l'Alta Edat Mitjana (segles VII-XII)*, Lleida, Bisbat de Lleida-Pagès editors, 2008, pp. 249-266.

i edificis de l'esplanada on pensava edificar el nou temple. I en aquest marc hem de situar el document mitjançant el qual Pere de Coma, l'any 1193, es donava a l'Església de Lleida com a mestre de l'obra de la Seu i era acceptat com a membre de la canònica (*document número 6*). Ben aviat, doncs, s'aniria aixecant un dels símbols de les nostres terres, i en serien ben conscients quan hom decidí guardar memòria d'uns orígens i d'uns protagonistes en una pedra commemorativa, en una primera pedra (*document número 8*).

Com hem subratllat més amunt, la sentència del papa Innocenci III sobre els límits territorials de la diòcesi fou publicada el mes de maig de 1203. Al cap de pocs mesos, el juliol d'aquell mateix any, i d'acord amb el text epigràfic, s'hauria procedit al cerimonial de col·locació de la primera pedra de la catedral romànica. El nom d'Innocenci quedava gravat per a la història de la diòcesi de Lleida, juntament amb el del bisbe Gombau, el del rei d'Aragó Pere el Catòlic, el del comte d'Urgell Ermengol VIII, el del canonge obrer Berenguer Obició i el de mestre d'obra Pere de Coma.

Aproximació a les característiques dels documents

Els vuit textos presentats a continuació constitueixen una tria d'aquells documents que considerem que el lector ha de conèixer en relació amb la restauració del bisbat de Lleida.

Dels documents, un d'ells el trobem contingut en un cartulari conservat a l'Arxiu Diocesà de Solsona (*document 1*). Els sis documents següents, en canvi, provenen de l'Arxiu Capitular de Lleida, un en forma de pergamí documental (*document 2*) i la resta continguts en el Llibre Verd, també en pergamí (*documents 3, 4, 5, 6 i 7*).

En ambdós casos els textos presenten les característiques pròpies de l'època, i no deuen allunyar-se massa del temps de confecció; tanmateix, la seva escriptura ens denota com el de Solsona és anterior al de Lleida.

19

La lletra utilitzada en el cartulari de Santa Maria de Solsona és carolina o comtal catalana, que utilitza uns traços verticals, arrodonits i dobles. Trobem unes grafies convenients a l'escriptura, com per exemple podem observar en el traç de la lletra *e*, tant en la seva forma minúscula com, sobretot, majúscula. El mateix succeeix amb les grafies *r* i *t*, que prenen una forma marcadament pròpia de l'escriptura comtal catalana. En el cas de la lletra *d*, veiem que la trobem en dues formes, una de vertical i una altra que, independentment del lloc que ocupi en la paraula, tindrà l'alçat més curt i inclinat cap a l'esquerra, seguint la forma pròpiament uncial. L'entrada de l'escriptura gòtica, en canvi, comença a fer-se pal·lesa en les lletres que utilitzen diversos traços verticals, com són la *m*, la *n*, la *u* i la *i*, molt similars entre elles i, de vegades, sense acabar de marcar el nexa entre els traços.

Si ens fixem en les abreviatures paleogràfiques emprades, també les trobem seguint les directrius de l'escriptura carolina. Les titlles són curtes i amples, aixecades lleugerament per la banda dreta. Remarquem també el cas de l'abreviatura *us*, utilitzada a final de paraula de manera elevada, així com el de l'abreviatura *et*, que segueix un traçat que evoca encara en certa manera l'anterior sistema escripturari visigot.

En el cas del Llibre Verd ens trobem, com hem apuntat, davant d'un cartulari de finals del segle XIII o del començament del segle XIV, d'un moment anterior a 1327, per tal com en un marge trobem una anotació en la qual s'indica que és rebut per l'Església durant aquell any. El llibre conté un recull de còpies de documents d'entre els segles XII i XIII constituïts per 396 folis de pergamí.

La tipologia de la seva escriptura és clarament gòtica librària, amb encara alguna pervivença carolina. Els traços de les grafies encara són gruixuts, rectes i espaiats, si bé es comença a trobar alguna angulositat, notòria sobretot en els traços inicials i finals de les lletres, com per exemple en la *i*, en la *u* o en la *l*. Destaquem la lletra *r*, la qual trobem ja en les dues formes possibles de la seva grafia. Les *d* per la seva banda continuaran seguint de vegades la forma uncial, inclinades cap a l'esquerra però sense trobar ja el traç curt. En la majoria de les majúscules podem observar la presència de tímides línies decoratives en l'interior dels ulls i espais.

La nova influència de l'escriptura gòtica l'observem sobretot en les abreviatures, amb la utilització de titlles més allargades i primes i completament rectes, els signes abreviatius "*us*" al mateix nivell que la línia d'escriptura, i unes abreviatures en general més lliures i no tan marcades com podíem observar en el cas de Solsona. Destaca en relació amb l'anterior document la diferència en la utilització del signe tironià "*et*" com a abreviatura per a aquesta conjunció copulativa.

Per últim, incorporem un document epigràfic, la inscripció que refereix la col·locació de la primera pedra de la Seu de Lleida (*document número 8*). Ubicada en el mur nord del presbiteri de l'església, probablement a finals del segle XIII (ja hem comentat

en el apartat històric que encara hi ha discussió sobre aquest punt), conté un text que ens trasllada a començaments del mateix segle (1208). Amb una escriptura clara, hi destaquen les lletres sobreposades, que comparteixen traços i s'uneixen. Escrits en lletra gòtica majúscula epigràfica, són remarcables els traços de les lletres *t* i *g*, i la diferència entre dos tipus de *e*, una més quadrada que l'altra, si bé predomina la que té uns traços més arrodonits. Finalment, cal indicar que les paraules les trobem separades entre si mitjançant tres punts verticals.

Lletra carolina		Lletra gòtica		Inscripció gòtica	
	E		u		t
	r		l		g
	t		r		e
	d		d		“comes” amb les lletres unides
	iui		N		Punts de separació
	Titlla a sobre de “nomine”		Abreviatura “us” després de “b”		
	Abreviatura “us” sobre la “m”		Abreviatura “et”		
	Abreviatura “et”				

Taula de grafies

Retaule de textos: transcripció i traducció

1

LA MESQUITA MAJOR DE LLEIDA S'HAURÀ DE DEDICAR A HONOR DEL SENYOR I DE SANTA MARIA

18 de juny de 1125

Arxiu Diocesà de Solsona (ADS), Cartulari I, núm. 64, f. 28v.

Transcripció d'Antoni Bach i Riu, *Diplomatari de l'Arxiu Diocesà de Solsona (1101-1200)*, Barcelona, Fundació Noguera, 2002, vol. I, p. 257-258.

Traducció del llatí al català: Joan J. Busqueta Riu.

Transcripció

23

Sub sacrosancto nomine et Individue Trinitatis. Ego Raimundus Berengarii, comes et marchio, uxorique mee comitisse Dolze nomine, nos supra dicti donatores sumus domino Deo et Sancte Marie Celsonensis ipsam meschitam maiorem quod infra villas Ylerde, scilicet infra ipsas tendas cum omnibus quod hodie habet vel habuit et in antea, annuente Deo, adquirere potuerit. Hoc donum facimus propter remedium animarum nostrarum omnipotenti Deo sueque genitrici, cuius ecclesia sita est infra terminibus comitatu Urgelli sive in apendicio castri Celsone, et ut ipsa Dei genitrix intercessio omnium peccatorum nostrorum vel parentum nostrorum fiat. Et quando Deus concedere nobis peccatoribus civitatem Ylerdam voluerit, deinceps ipsam meschitam maiorem quod est intra villam quam modo est constructam ad perfidiam agarenorum, fiat domus vel ecclesia Domini nostri Ihesu Christi constructam, similiter ad honorem Domini et Sancte Marie, cum omnibus quod habet ecclesia vel habuit et in antea propiciante Deo adquirere potuerit sive cum omnibus oblationibus

suis. Sicut superius scriptum est totum damus atque tradimus Deo sueque genitrici vel ad ipsam canonicam Celsonensis ut fiat ecclesia franquitatis ad honorem Dei constructam. Sane si nos donatores aut ullus homo vel femina qui contra istam cartam donationis ad dirumpendum venerit, non hoc valeat vindicare, set in quadruplum ipsius ecclesie componat.

Actum est hoc X IIII kalendas iulii anno XVII regni regis Ledovici. Sig(+)num Raimundi comes. Sig(+)num Dolze comitisse. Nos qui hanc cartam scribere fecimus et firmavimus et testibus subter notatis firmare fecimus. Sig(+)num Geraldí Alamandi. Sig(+)num Gaucerandi. Sig(+)num Arnallí Berengarii. Sig(+)num Berengarii Bernardí. Sig(+)num Guilelmi Dalmacii. Sig(+)num Martini Umberti. Sig(+)num Berengarii de Cheralt.

Sig(+)num Raimundi comes. Sig(+)num Ermengaudi comitis.

Petrus, sacer et canonicus, qui hanc cartam scripsi iussus et hoc sig(+)num impressi devotus in die et anno notatis superius.

Traducció

Sota el sacrosant i indivís nom de la Trinitat. Jo, Ramon Berenguer, comte i marquès, i la meva esposa la comtessa de nom Dolça. Nosaltres, els esmentats, som donadors al Senyor Déu i a Santa Maria de Solsona de la mesquita major que hi ha a l'interior de la vila de Lleida, vegeu, a les Tendes, amb tot el que avui té i ha tingut i, d'ara endavant, amb l'ajut de Déu, podrà adquirir.

Aquesta donació la fem pel remei de les nostres ànimes, amb l'ajut de Déu omnipotent i de la seva Mare, l'església de la qual està situada dins el territori del comtat d'Urgell, als termes del castell de Solsona. I per tal que la Mare de Déu intercedeixi per tots els nostres pecats i dels nostres parents.

I, així, quan Déu ens voldrà concedir a nosaltres pecadors la ciutat de Lleida, que es faci immediatament de la mesquita major, construïda dins la vila per la perfídia dels agarens, la Casa o església de Nostre Senyor Jesucrist, construïda igualment a honor del Senyor i de Santa Maria, amb tot el que té l'església o ha tingut i, d'ara endavant, podrà adquirir amb l'ajut de Déu, així com amb totes les oblacions que li pertanyen.

melguita maior. de
p. ecclia. p. h. d. d. d.
p. l. e. d. p. r. a. t. e. d. d. d.
p. r. o. m. a. t. a. d. p. p. i.
p. r. i. m. a. t. a. t. y.

Ab sacro sō nre a'ndim
dne trinitatis. Ego Ramundus
Bengari comes a' marchio.
quoniam mee comitisse dolze
nomine. Nos supra dicti do
natores sum' dne deo a' sēe
marie celsionensis. ipsa mes
chuan maiore qd ista ulla
clerde. scilicet intra ipsas
tendas. cum omib' qd hodie
habet ul habuit. a' maneta
annuente deo ad quere
potuerit. hoc donū facim'
p'p' remediū antia' m'az
omipotent' deo. sueq' genit
rici. cu' ecclia ita est infra
amib' comitatu' unelli sue
in apendicio castri celsione.
a' ut ipsa dei genitrix int'
cessio omniū peccoz nroz ul
parentu' nroz fiat. & quan
do deus cōcedere nō peccoz
cunctatū p'lerā uoluerit.
deinceps ipsam meschua mau
rem qd ē intra ulla quā n' ē
cōstructā ad pfidia agarenorū.
fiat dom' ul ecclia dñi n'ri
ihū xpi cōstructa. similiter
ad honore dñi a' sēe marie.
cum omib' qd habet ecclia ul
habuit. a' in antea p'p'iam
te deo ad quere potue
rit. sine cum omib' oblatio
nib' suis. Sic sup' scriptū
ē totū dam' atq' ciadum'
dō sueq' genitrici. ut ad ip
sam canonicā celsionensis. ut
fiat ecclia frangens ad ho
nore dei cōstructa. Sane si
nos donatores aut ullus ho
mo ul finia. q' cōtra istam
carta donationis ad disrupen
dū uenerit. nō hoc ualeat

unichare. si inquadupli
ipfi ecclie cōponat. Actū ē
hoc. vñi. h. iñi. Anno.
p. m. regni regis leodonici.

S. RAIMDICOES.

Sis. f. n. dolze comitisse.
Nos q' hāc cartā scribe fecim'
a' firmamim'. a' cethib' subter
notatis firmare fecim'.
Sis. f. n. d'erali alaman di.
Sis. f. n. d'auerandi.
Sis. f. n. amalli bengari.
Sis. f. n. bengari b'arch.
Sis. f. n. d'almaci.
Sis. f. n. d'arant. umbri.
Sis. f. n. bengari d'ebat.

S. RAIMDICOES.

Sis. f. n. erimensaudi comit.
P. sac' a' canome ē hāc cartā
scripsi uilluf. a' hoc sig' dñi
impsi deuor' inde ce' an' nō
notatis sup'.

¶ xpi omipotentis. xlv.
nre ego Ramundus co
mes barchinonensiū. prin
ceps aragonensis a' marchio.
dono a' offero omipotent' dō
a' ecclie sēe marie de solso
na a' s'ib' uniuersis. tam
p'sentib' quā futuris. p' salu
te ame mee a' parentu' nroz.
unum bonū mansum

inuitate cortosa cum suis
cūnis a' s'fronacionib' a'
tenezonib'. quas habet ul
habe debet. plene a' ungesti
ter sine engan. hanc dona

ma. f. d. t. m. t. d. e. r. u. e. d. a. p. o. q. u. a. d. o.
a. m. m. i. e. d. e. r. u. e. d. a. q. u. i. s. e. r. i. e. a. b. i. n.
p. e. d. i. t. y.

De manera que, tal com està escrit més amunt, fem tota aquesta donació a Deú i a la seva Mare, així com a la canònica de Solsona, per tal que es faci l'església construïda a honor de Déu.

I, certament, si nosaltres els donadors o qualsevol altre home o dona vingués a contradir aquesta carta de donació per tal de destruir-la, que no ho pugui reclamar, ans respongui a la mencionada església per quadriplicat.

Ha estat fet a divuit de les calendes de juliol del catorzè any del regnat del rei Lluís.

Senyal de Ramon, comte. Senyal de la comtessa Dolça. Nosaltres vam fer escriure aquesta carta, la vam signar i vam fer que els testimonis a sota esmentats, la signessin.

Senyal de Guerau Alemany. Senyal de Galzeran. Senyal d'Arnau Berenguer. Senyal de Berenguer Bernat. Senyal de Guillem Dalmau. Senyal de Martí Umbert. Senyal de Berenguer de Queralt.

Senyal de Ramon, comte. Senyal d'Ermengol, comte.

Pere, sacerdot i canonge, qui, per manament, va escriure aquesta carta i aquest senyal (+) fidelment imprimí.

RESTAURACIÓ I DOTACIÓ DE L'ESGLÉSIA DE LLEIDA

30 d'octubre de 1149

O Arxiu Capítular de Lleida (ACL), LP_05900

ACL, Llibre Verd, LC_0022, ff. 16-17.

Transcripció de Jaime Villanueva, *Viage Literario a las Iglesias de España*, Madrid, Real Academia de la Historia, 1851, vol. XVI, ap. XII, pp. 250-252, i *Catalunya Romànica*, vol. XXIV, p. 69.

Revisió de la transcripció: Núria Preixens Vidal.

Traducció del llatí al català: Joan J. Busqueta Riu.

Transcripció

In nomine Sancte et Individue Trinitatis. Ego Raymundus Berengarii, Dei gratia comes Barchinonensis, princeps aragonensis atque Ylerde ac Dertose marchio libenti animo et spontanea voluntate facio hanc donationem et dotem de restauranda ylerdensi sede et ad Dei servitium restituenda. Gloria in altissimis omnipotenti Deo, qui secundum voluntatem suam tranfert regna et mutat imperia.

27

Qui post multa annorum spacia Ylerdensem ecclesiam paganorum perfidie subditam pietate sua nostris temporibus in pristinum christiane religionis restituere dignatus est gradum. Anno igitur ab Incarnatione Domini MCXLVIII superna clementia tradidit in manus nostras civitatem Ylerdam et nos inspiratione divina atque consilio illustrium ac religiosorum virorum venerabilis scilicet Bernardi, tarrachonensis archiepiscopi, et Petri, ausonensis, atque Guillermi, barchinonensis, necnon et Bernardi, urgellensis, ac Bernardi, cesaraugustani episcopum, multorumque barchinonensium atque aragonensium assistentium procerum, concedimus et donamus prenominate ylerdensi civitatis sedi et illustri ac venerabili Guillermo iamdicte sedis episcopo, eiusque successoribus in perpetuum, omnes decimas et primitias ylerdensis urbis et totium territorii eius simul cum ipsis decimis de molendinis, de leudis et de passaticis prefate civitatis.

Dono etiam iamdicte sedi in hac die consecrationis eius que celebrata est III kalendas novembris, omnes ecclesias que sunt in ylerdensi civitate, que hucusque a mauris vocabantur mezchite, et in omni termino vel territorio eius cum preciis et alodiis omnibus ubique sibi pertinentibus sicut melius habuerunt in tempore sarracenorum. Insuper dono atque confirmo predictæ Ilerdensi sedi et Guillermo, episcopo, et successoribus eius omnes ecclesias que sunt in villis vel castellis tocius Ylerdensis episcopatus, quas Deus michi dedit vel adhuc dabit cum omnibus decimis et primiciis et omnibus suis pertinentiis, ad ordinandum et stabiliendum secundum voluntatem suam ad servicium Dei.

Sig(+)num Raymundi comes.

Sig(+)num Aldefonsi, regis aragonensis, comitis Barchinone et marchionis provincie.

Facta est hoc consecratio et donacio atque confirmacio III kalendas novembris anno Dominice Incarnacionis MCXLVIII, dominante sive regnante Raymundo, suprascripto comite in Barchinona et in Aragone et in Superarbe et in Ripacorza et in Cesaraugusta et in Illerda et in Fraga atque Tortosa, quas divina virtute idem ipse superavit et cepit. Sig(+)num Bernardi, tarrachonensis archiepiscopi. Sig(+)num Guillermi, barchinonesis episcopi. Sig(+)num.

Sig(+)num Poncii de Cervera, vicecomitis de Bass. Sig(+)num Raymundi de Podioalto. Sig(+)num Guillermi Umberti. Sig(+)num Arnaldi Mironi, comitis pallarensis. Sig(+)num Guillermi Raymundi Dapiferi. Sig(+)num Berengarii Tarroja. Sig(+)num Gaucerandi de Pinos. Sig(+)num Guillermi de Cervera. Sig(+)num Geraldı de Jorba. Sig(+)num Arnaldi Berengarii d'Anglerola. Sig(+)num Berengarii Arnaldi. Sig(+)num Bernardi de Bellog. Sig(+)num Arnaldi de Ponts. Sig(+)num Guillermi de Castelveı. Sig(+)num Guillermi İbilot.

Sig(+)num Poncii, notarii comitis supra scripti, qui hoc scripsit mandato illius die annoque prefixo.

In ne scē & indiuidue trinitatis: ego Raimundus comitis barthinonensis. pnceps aragonensis. atq; hydruntis ac deriose marchio. libera aīno & spontanea uoluntate. facio hanc donacionē & dote. de reuocanda hydruntis sedē. & ad dei seruiciū restituenda. bta malactinus & ortopontis do. q̄ scdm uoluntate sua transierit regna & mutar unia. qui post multa annor spacia hydruntis ecclia paganor p̄dicie subditi. p̄tate sua nris ep̄ib; in p̄bitū xpiane religionis restituere dignat' est. gradū. Anno igitur ab incarnacione dñi. m. c. xl. viii. iugna clemencia tradidit uniat' nris ciuitate hydrū. & nōt inspuacione diuina atq; consilio illustratū ac religiozū uirorū. uenerabilis scilicet bñardi trachonensis archiepi. & pet̄ auzonensis. atq; cōlini barthinonensis. necn̄ & bñardi urzollensis. ac bñardi cesaraugustan ep̄or. multorūq; barthinonensiu atq; aragonensiu assistentiū. p̄erunt. cōcedim' & donam' p̄m̄ate x̄identis ciuitatis sedē. & illustri ac uenabili cōlini tam ducte sedis ep̄o. cūq; successorib; imperiū. om̄s decimas & p̄m̄cias x̄identis urbis. & totū. r̄utorū ei'. simul cū ip̄is decimis & m̄lentiniā d' laudi. & palatū p̄m̄ ciuitatis. Dono p̄m̄ tam ducte sedē in hac die cōsecracōis ei'. & celebrauit. et in kalendas nouemb̄s. om̄s ecclias que sunt in x̄identis ciuitate. que huc usq; amauris uocabant' m̄cebit'. & in om̄i t̄m̄no ul t̄ritorio ei'. cū p̄dixi & alodis om̄ib; ubiq; sibi p̄uenientib; sic melius habuerunt in tempore sanacione. Insuper dono atq; firmo p̄dicte x̄identis sedē. & cōlini ep̄o & successorib; ei'. om̄s ecclias que sunt in uillis uel castellis totius hydruntis ep̄at'. quas dñs michi dedit uel adhuc dabit. cum om̄ib; decimis et p̄m̄iciis. & oib; si p̄nceps. ad ordianandū & stabilidū scdm uoluntate suam. ad seruiciū dei.

S. RAIMUNDI COMES:

Signum  Wifonsi Regis Aragonis Comitis barthoni & orachonis p̄uincie. facta est h̄c cōsecracio & donacio atq; cōfirmacio. ii. kalendas nouemb̄s. Anno dñice incarnacionis m. c. lxxviii. dñante h̄c regnante Raimundo comite. in barthinona & in aragone. in hisce arbe. & in ripazona. & in cesaraugusta. & in hydruntis p̄m̄. atq; totosa. q̄ dñm̄ iure idem ip̄e sup̄a & cepit. S. bñardi trachonensis archiepi. S. cōlini barthinonensis ep̄isopi.

S. p̄m̄ Poncij de ceruen uicecomitis de basl. S. Raimundi podio alto. S. cōlini umbr̄. S. Arnaldi murui comitis palaren̄sis. S. cōlini Raimundi dapiferi. S. berengarij conuia. S. Gaucradū d' pinos. S. cōlini d' ceruen. S. Genaldi d' iorka. S. Arnaldi bengarij de anglerola. S. berengarij arnaldi. S. bñardi d' bel log. S. Arnaldi d' p̄m̄. S. cōlini d' casteluel. S. cōlini ibilor.

S. p̄m̄ notarij comiti sup̄p̄m̄. q̄ h̄ sc̄psit mandato illi. die annoq; p̄m̄.

Traducció

En nom de la Santa i Indivisa Trinitat. Jo, Ramon Berenguer, per la gràcia de Déu, comte de Barcelona, príncep d'Aragó i marquès de Lleida i Tortosa, de bon grat i espontània voluntat, faig aquesta donació i dotació per restaurar la seu de Lleida i restituir-la al servei de Déu. Per a glòria de Déu omnipotent, que és a les altures, i que canvia i muda regnes i imperis segons la seva voluntat. Qui després d'un espai de molts anys en què l'Església de Lleida ha estat sotmesa a la perfídia dels pagans, s'ha dignat a restituir-la, en els nostres temps i per la seva pietat, al primitiu estat de la religió cristiana.

Així doncs, l'any de l'Encarnació del Senyor de 1149, per la clemència celestial, traspassà a les nostres mans la ciutat de Lleida; i nosaltres, amb la inspiració divina i el consell dels molts il·lustres i religiosos barons, és a dir, els venerables Bernat, arquebisbe de Tarragona, i els bisbes Pere d'Osona, Guillem de Barcelona, Bernat d'Urgell i Bernat de Saragossa, i de molts pròcers de Barcelona i Aragó que hi assisteixen, concedim i donem a l'esmentada seu de la ciutat de Lleida i a l'il·lustre i venerable Guillem, bisbe de la mencionada seu, i als seus successors, de manera perpètua, tots els delmes i primícies de la ciutat de Lleida i de tot el seu territori, juntament amb els delmes dels molins, de les lleudes i dels passatges de l'esmentada ciutat.

Donem, també, a l'esmentada seu, en aquest dia de la seva consagració, celebrada a tres de les calendes de novembre, totes les esglésies que hi ha a la ciutat de Lleida i que els moros en deien mesquites, amb tot el seu terme i territori, terres i alous allà on en tinguessin, tal com millor en fruïren en temps dels sarraïns.

I, a més, dono i confirmo a l'esmentada seu de Lleida i al bisbe Guillem i als seus successors totes les esglésies que hi ha a les viles i els castells del bisbat de Lleida, les quals Déu m'ha lliurat i concedit, amb tots els seus delmes, primícies i totes llurs pertinences, per tal d'ordenar-les i establir-les, segons la seva voluntat, al servei de Déu.

Senyal del comte Ramon. Senyal d'Alfons, rei d'Aragó, comte de Barcelona i marquès de Provença.

Fou feta aquesta consagració, dotació i confirmació, a tres de les calendes de novembre de l'any de l'Encarnació del Senyor de 1149, dominant i regnant el sobreescrit comte Ramon a Barcelona, a Aragó, al Sobrarb, a la Ribagorça, a Saragossa i a Lleida, Fraga i Tortosa, les quals ell les prengué i conquerí amb la virtut divina.

Senyal de Bernat, arquebisbe de Tarragona. Senyal de Guillem, bisbe de Barcelona. Senyal de Ponç de Cervera, vescomte de Bas. Senyal de Ramon de Pujalt. Senyal de Guillem Umbert. Senyal d'Arnau Mir, comte de Pallars. Signe de Guillem Ramon Dapifer. Senyal de Berenguer Torroja. Senyal de Galceran de Pinós. Senyal de Guillem de Cervera. Senyal de Guerau de Jorba. Senyal d'Arnau Berenguer d'Anglesola. Senyal de Berenguer Arnau. Senyal de Bernat de Bell-lloc. Senyal d'Arnau de Ponts. Senyal de Guillem de Castellvell. Senyal de Guillem Ibilot.

Senyal de Ponç, notari del comte, qui ho va escriure per manament d'aquest el dia i l'any esmentats.

LA MESQUITA QUE ARA ÉS DITA ESGLÉSIA DE SANT VICENÇ

S. d. Segona meitat del s. XII

ACL, Llibre Verd, LC_0022, f. 371v.

Transcripció: Núria Preixens Vidal.

Traducció del llatí al català: Joan J. Busqueta Riu.

Transcripció

In nomine Domini. Ego, Guillermus, Dei gratia Ylerdensis ecclesie episcopo, cum consilio canonicorum eiusdem ecclesie, tunc ibi astantium, dono vobis Matheo et fratribus vestris atque omni progenie vestre unum casale in urbe Ylerde que fuit de ipsa mezchita que modo vocatur ecclesia Sancti Vincentii in loco ubi dicitur ad Alcoraza, juxta portam de Garden. Et habet affrontaciones ab oriente et ab aquilona via currit ab occidente murus eiusdem civitatis, a meridie casas de Ramon de Agremont que sunt juxta portam de Garden. Quantum istas affrontaciones includunt sic dono vobis Matheo et fratribus vestris ad vestram propriam voluntatem facere et omni progenie vestre propter servicium quod trici devi fecistis et habeatis illum franchum et liberum et propter amorem Dei et remedium animarumstrarum dare annuatim semper duas libras de oleo et possideatis illum casale per secula cuncta.

Quod siquis hoc donum in stingere temptaverit in duplo componat et postea firmum et stabile permaneat omni tempore ad ecclesiam Beati Vincentii martuis.

Acta carta VIII kalendas marcii.

Dominante comite Barchinonensi in Barchinona et in Tortosa et in Lerida et in Aragone.

Sig(+)num Dei gratia Guillermi, Ylerdensi episcopi. Signum (+) Bernardi Amelii, archidiaconi. Sig(+)num Petri de Aura. Sig(+)num Guillermi de Gia. Sig(+)num Petri de Tonerà.

(+) Mathei, capellani predicti Sancti Vincencii, qui hanc cartam scripsit iussi predicti episcopi.

† Samundi de podio alto.
 Signum † bernardi de podio
 alto. Signum † terengij de
 borados. Signum † bertrandi
 de asturis. Signum † petri de
 garentis. Signum † samundi
 de egidi. Signum † samundi
 plurimis archi. Signum
 C petri plurimis pene. Signum
 † scholai plurimis apella
 ni. Signum † bernardi apella
 ni. Signum † odonis.
 Arnaldus scriba scripsit † h
 fecit.

*Donatio Casalis facta
 ab Ep'o et Cap'o*

et nomine dñi. Ego. G. de gñi
 plurimis eccie qñ cum consilio
 canonum eadem eccie. tunc ibi
 altarium dono ubi mattho et fab
 uis. atq omni p'reme n're n'ni ei
 sale munde p'ide que fuit de ipi
 meschita que modo vocatur ec
 sa innocentij. in loco ubi dicitur
 ad alcora n'ra p'etam de gar
 den. Et habet affonentes abou
 ent et ab aquilone na cum ab
 occidente minus eussit curatus.
 am'die casis de r'mon de agrendor
 que sunt n'ra p'etam de garden.
 Qñum istas affonentes in elu
 dunt sic dono ubi mattho et fab
 uis ad n'ram p'petuam voluntatem
 facere et omni p'reme n're p'petuam
 num qd no dñi fecit et tribuit
 illum sanctu et libam et p'petuam
 rem dei et remediū animarū n'rarū
 et annuatū semp annis libris de

oleo et possidens illum casale p
 sela curia. Qd siquis h donum
 infringere temptauerit in duplo o
 ponat et postea firmum et stabile
 permaneat omi qñ ad eccia n'ri
 innocentij maneat.

Acta curia. viij. k'lo martij.
 Dñante omne barchinonich et
 barchinona cum totola et m'ler
 di et mangone.

Ego. G. quum dei gñi. G. plur
 epi. Signum † bernardi ameli
 archid. G. † n'ri petri de am
 sig. † n'ri o'lim de gñi. G. †
 petri de r'onet.
 † quibet appellam p'den lei
 unatij qui hunc curiam scripsit
 nulli p'et epi.

et
 et dei nomine. Eorum sit omib
 hominib. Qd ego samon diler
 et agnati n'ri n'ra p'me et p'r
 mos uendo et Arnald de pullerol
 et n'ri n'ra englecha et p'petuam n're
 et an manduimus unis n'ris casis
 que t in curia p'ide in p'metua
 sa gñi. p. n. i. sol. et. n. dñes. et
 habet cum casis affonentes de. i. q
 p'ntes curias publicas et de alia
 p'et. Arnald de pullerol. et de alia p
 re n'ram p'et de casale et quoniam
 conuenit in istis affonentib
 et istis t'mm ambuit sic uendim
 ubi iam dñes et n'ris p'des casis
 p'petuam iam dñem in istis dñis et p'o
 alio ad omes n'ras voluntates fa
 ciendas in p'petu. Et sic de n'ro n're

+ Venditio Domorum

Traducció

En nom del Senyor. Jo, Guillem, per la gràcia de Déu, bisbe de Lleida, amb el consell dels canonges de l'esmentada església, que hi assisteixen, faig donació a vós Mateu, als vostres germans i a tota la vostra posteritat d'un casal a la ciutat de Lleida que formava part d'aquella mesquita que ara és dita església de Sant Vicenç, al lloc anomenat La Cuirassa (*ad Alcoraza*), a tocar del portal de Gardeny. I limita per les parts de llevant i aquiló amb la via, per ponent amb el mur de la ciutat, i a migjorn amb les cases de Ramon d'Agremont que estan a tocar, també, del portal de Gardeny. Així doncs, tot el que resta inclòs a l'interior d'aquestes afrontacions així us ho dono a vós Mateu i als vostres germans, per tal que hi pugueu fer la vostra pròpia voluntat i la de la vostra descendència. I ho faig en agraïment al servei que sempre m'heu fet, de manera que ho tingueu franc i lliure. I per amor de Déu i el remei de les vostres ànimes donareu anualment dues lliures d'oli. I així posseireu aquest casal per tots els segles. I si algú gosés infringir aquesta donació, que la restitueixi en el doble, i després romangui ferma i estable, per tot temps, per a l'església de Sant Vicenç màrtir.

Datada la carta a vuit de les calendes de març, dominant el comte de Barcelona a Barcelona, a Tortosa, a Lleida, i a l'Aragó.

Senyal de Guillem, per la gràcia de Déu, bisbe de Lleida. Senyal de Bernat Ameli, ardiaca. Senyal de Pere d'Aura. Senyal de Guillem de Gia. Senyal de Pere de Tonera.

Senyal de Mateu, capellà esmentat de Sant Vicenç qui aquesta carta va escriure per manament del bisbe.

DONACIÓ DE L'ESGLÉSIA I EL CEMENTIRI A FAVOR DELS CANONGES DE SANT RUF

1 de març de 1156

ACL, Llibre Verd, LC_0022, ff. 406r-v.

Transcripció de Jaime Villanueva, *Viage Literario a las Iglesias de España*,
Madrid, Real Academia de la Historia, vol. XVI, 1851, p. 277-278.

Revisió de la transcripció: Núria Preixens Vidal.

Traducció del llatí al català: Joan J. Busqueta Riu.

Transcripció

In Dei nomine. Ego, Guillelmus, Dei gratia Ilerdensis episcopus, cum consilio et voluntate fratrum nostrorum Ilerdensium canonicorum, dono Deo et ecclesie Sancti Rufi illam ecclesiam que constructa est in illo alodio quod dominus comes Barchinonensis eidem Beati Rufi ecclesie dedit.

Dono etiam cimiterium ad sepeliendos canónicos ipsos et eos qui de mensa eorum fuerint.

Concedo etiam ipsis Sancti Rufi canonicis ut in eodem suo alodio si quando voluerint aliam ecclesiam edificent qua tamen constructa prima destructur.

Hanc inquam donacionem et concessionem facio predictae ecclesie Sancti Rufi communi consilio sicut dictum est fratrum nostrorum in manu magistri Guillermi, primi eiusdem ecclesie prioris, ut eam Sancti Rufi canonici, libere et quiete possideant in perpetuum salva reverentia et dignitate episcopali et clericorum Ilerdensis sedis. Ita scilicet ut prior eiusdem loci episcopo Ilerdensi obedientiam promittat et numquam parrochianos nostros nobis invitis suscipiat et decimas de laboribus suis tribuat.

Sig(+)num Guillermi, Ilerdensis episcopi. Sig(+)num Guillermi, Rotensis prioris. Sig(+)num Raimundi, Ilerdensis prioris. Sig(+)num Guillermi, sacrista. Sig(+)num Bernardi, capellani episcopi. Sig(+)num Petri Gavalhani. Sig(+)num Petri de Aura, canonicorum Ilerdensis sedis.

Facta carta anno Incarnationis Domini M C L V, XV kalendas
marcii.

Nicholaus, Ilerdensis capellanus, scripsit et hoc signum (+)
fecit.

Traducció

En nom de Déu. Jo, Guillem, per la gràcia de Déu, bisbe de Lleida, amb el consell i la voluntat dels nostres germans, canonges de Lleida, faig donació a Déu i a l'església de Sant Ruf de l'església construïda dins l'alou que el senyor comte de Barcelona va donar a Sant Ruf. Dono, també, el cementiri, per tal que es puguin enterrar els canonges i tots aquells que siguin de la seva mensa. Concedeixo, altrament, als esmentats canonges de Sant Ruf, que si volen edificar en el seu alou una altra església, que primer destrueixin la que ja estava construïda.

Aquesta donació i concessió, dic, la faig a l'esmentada església en mans del mestre Guillem, primer prior, amb el consell comú dels nostres germans, tal com és dit, per tal que els canonges de Sant Ruf la tinguin i posseeixin lliurement i tranquil·lament per sempre, salvada, això sí, la reverència i la dignitat episcopals, així com la dels clergues de la Seu de Lleida. Per tant, que el prior de l'esmentat lloc prometi obediència al bisbe de Lleida, i mai no obligui els nostres parroquians contra la seva voluntat i tributí els delmes dels seus treballs.

Senyal de Guillem, bisbe de Lleida. Senyal de Guillem, prior de Roda. Senyal de Ramon, prior de Lleida. Senyal de Guillem, sagristà. Senyal de Bernat, capellà del bisbe. Senyal de Pere Gavallda. Senyal de Pere d'Aura, canonges de la Seu de Lleida.

Feta la carta l'any de l'Encarnació del Senyor de 1155, a les calendes de març.

Nicolau, capellà ilerdense, ho va escriure i aquest senyal (+) feu.

diffinit et in ipm absoluit. iā
dō epō r successoribz suis r ecclie
p̄sū om̄ p̄ocis ecclias r deci
mas. exceptis tam decimis in
albella. om̄ū amicituraz q̄s
sūt ibi. Comes urgetellensis. p̄ce
pta nichilominz in decetate oī
um decimaz. curas memorat
qm̄ celsionensis ecclia sūt sic dicit
in finis de Almenar. tam p̄ce
culture qm̄ alioz sū memorat
Combally. p̄sū q̄e. de cōsuo
r uoluntate p̄sū capli p̄ce
r successoribz suis diffinit. in p̄
p̄m cōcedit iā dō p̄sū r succe
ssoribz suis r ecclie celsionē me
moratis decimas om̄ū amica
turaz. comes urgetellensis q̄ i al
bella hūc et i suis finibz. r
medietate om̄ū decimaz. iā dō
curas celsionē r alioz finibz.
recipit etā sū ecclie sue p̄
ceteroz r defensione oīa illa que
memoratis p̄sū r ecclia cel
sionē i p̄sū ep̄m hodie tra
dere dñs sicut ut que i futu
rum usque canonicis sūt. Tunc
carta compositionis sū. xl
junii. Anno ab incarnatione dñi.
m. c. x. ii. Sig. P̄m
Combally. p̄sū ep̄. Sig. P̄m
arnadi. p̄sū ecclie p̄ocis et alioz
et. Sig. P̄m satorum dena
scensis archi. Sig. P̄m Gunki
de nobilis archi. urgetellensis. Sig.
p̄sū de calois. Sig. P̄m
magis p̄sū de maiobito p̄ceto
ris. Sig. P̄m p̄sū ferarii.
Sig. P̄m iohis ferarii magis

lene. P̄m arnadi de lito
canari. P̄m p̄m Guilli
Signū bernardi celsionē p̄sū
P̄m Signū p̄m p̄ocis
Signū p̄m sacre
Signū r gundi de tunc celsi
ni. P̄m Signū bernardi de u
ero. P̄m Signū magis jor
ani. P̄m Signū iohis de sū colu
di. P̄m vmecons leuit
scripte r hoc signū. P̄m fecit de
eramo quo sūp.

Si dei nūc. Ego Guilli dñi gū
victus ep̄e cū oīo r uoluntate
sūm nūc. p̄sū canonicez po
no dō r ecclie sū p̄sū illā ecclia
q̄ obstructa i uo alodio qd dñs
comes vāchmonēsis erō hū
rapi ecclie debet. P̄m etiam
amitū ad sepeliendū canonic
os ip̄os r eos qui dēnita eorum
sūt. Cōcedo etā ip̄is sū p̄
si canonicis. ut in eodē suo al
odio sū q̄s uoluerint aliam
ecclia edificet. q̄ tam cōstru
cta p̄ma destruat. hanc in
qm̄ donacionē r cōcessionē facta p̄ce
ecclie sū p̄sū. comū cōsuo sūt
dicti et sū nūc. i manu magis
m Guilli p̄m eiusdē ecclie p̄
ocis. ut cū sū p̄sū canonicez libe
r quere possint in ip̄m. salua
reñoma et dignitate ep̄ali r clero
p̄sū sedis sūa sicut ut p̄o co
dem loci ep̄o p̄sū obediētā p̄mit
tat et nūq̄ p̄nterandos nūc nō
muctis suscipiāt decimas de la

Donatio facta p̄m
de quadam ecclia p̄sū
victus, et alioz in fa
vorem ecclie sū p̄sū.

adq̄sita.

REGLAMENTACIÓ DE L'ESGLÉSIA DE LLEIDA

29 d'abril de 1168

ACL, *Llibre Verd*, LC_0022, ff. 60v-62bv.

Transcripció de Jaime Villanueva, *Viage Literario a las Iglesias de España*, Madrid, Real Academia de la Historia, vol. XVI, ap. XIII, 1851, pp. 252-259 i *Catalunya Romànica*, vol. XXIV, p. 73.

Revisió de la transcripció: Núria Preixens Vidal.

Traducció del llatí al català: Raül Torrent Torrent.

Transcripció

Vere laudabilis et misericors Dominus qui ecclesiam suam Ilerdensem gentili iugo diu oppressam in forti manu Raymundi Berengarii, gloriosi comitis Barchinonensium, Aragonensium principis nostris temporibus feliciter liberare dignatus est. Quia vero divina cooperante gratia me Guillermm licet indignum episcopum eidem ecclesie simul et Rotensi precesse concessum est, illius pristinam libertatem ac prerrogativam dignitatem attendens ipsam canonice communicato consilio et assensu archidiaconorum, canonicorum Ilerdensium et Rotensium et abbatum nostre diócesis, proborum etiam virorum Ilerdensis civitatis et totius cleri et populi ad honorem omnipotentis Dei et gloriose Virginis Marie et omnium Sanctorum et ad salutem vivorum et mortuorum fidelium disponere et ordinare desidero.

39

Communi itaque deliberatione et consensu volumus et statuimus viginti quinque canonicos isque ad decem annos in ecclesia nostra esse, nec aliquem de cetero creari canonicum nisi aliquo vel aliquibus defuncto de numero illorum viginti quinque.

Illi autem qui substituentur canonici nullo modo recipiantur nisi in habitu Beati Augustini, et hoc in Assumptione Beate Marie habita comuni convenientia totius Capituli. Tempore vero precedente prout facultates ecclesie Deo adiuvante adcreverint juxta communem mei providentia et successorum meorum et totius conventus numerus canonicorum augmentetur.

Cum autem sine administracione temporalium divinis vacare misteriis humana non sustinet fragilitas, nos Spiritu Sancto

inspirante caritatis largitione communi mense illorum providere desiderantes donamus et libere tradimus ecclesiam Sancti Johannis de Segria cum ecclesiis de villa de Ratera, de Raesmat et Sancti Salvatoris de Ilerda, ecclesia Sancte Marie Magdalene cum ecclesiis Sancti Egidii et Sancti Pauli, ecclesiam Sancti Johannis de Platea cum ecclesiis de Zudanel, et Sancti Thome cum cimiterio pauperum, ecclesiam Sancti Andree, ecclesiam Sancti Ilarii, ecclesiam Sancti Laurencii cum ecclesiis Sancti Martini et de Villanova et de Palacio et cum decimis et primiciis vinee regis et vinee comitis Urgellensis et possessionum judeorum et sarracenorum, quas modo habent in dominicatura regis et comitis in Rofea, ecclesias de Alcaraz et de Monteacuto, et de Sosas, et de Turribus, cum hereditate quam habemus in Albares que sit caput prepositure, ecclesiam de Belloloco cum ecclesiis de Avinsellon et de Alamurs et de Alcolega, cum quarta parte decimarum castri et termini de Almenara.

Has inquam ecclesias et omnes alias que sunt vel erunt in civitate Ilerdensi et in terminis eius, donamus integre et libere tradimus prefate comuni mense canonicorum cum universis pertinentiis, redditibus, possessionibus quas habent seu habitare sunt simul cum coenis, defunctionibus, oblationibus, primiciis et decimis quas nos modo habemus vel habere debemus, vel Deo volente adquisituri sumus in parrochiis et terminis predictarum ecclesiarum, salvis per omnia jure et dignitate episcopali.

De decimis vero et primiciis ita decernimus unaquaque harum ecclesiarum ex integro accipiat decimas et primicias de possessionibus parrochianorum suorum quas ipsi excoluerint.

Si autem parrochiani unius ecclesie possessiones parrochianorum alterius ecclesie excoluerint, illarum possessionum decime et primitie inter duas ecclesias per medium dividantur.

Si vero aliquis parrochianus de una parrochia in aliam se trantulerit, vel si possessiones suas parrochianus alterius ecclesie donaverit, vendiderit, impignoraverit, sive aliquo modo alienaverit, ecclesia cuius parrochianus fuit eodem tenore quo prius illarum possessionum decimas et primicias possidebat in perpetuum habeat.

De dominicaturis vero huius sedis disponimus, ut decimas et primicias illa ecclesia habeat, cuius parrochianus est ille qui eas coluerit.

Statuimus ergo ut ecclesia Sancti Johannis de Segria cum ecclesiis de villa de Ratera et de Raymad, et Sancti Salvatoris et cum universis que sibi assignavimus, conventum nostre sedis per duos menses procuret. Similiter ecclesia Sancte Marie Magdalene cum ecclesiis Sancti Egidii et Sancti Pauli et universis sibi assignatis conventum per duos menses procuret. Eodem modo ecclesia Sancti Johannis de Platea cum ecclesiis de Zudanel et Sancti Thome et universis sibi assignatis per unum mensem procuret conventum. Ecclesia Sancti Laurentii cum ecclesiis Sancti Martini et de Villanova et de Palacio cum universis sibi assignatis per menses duos conventum procuret. Ecclesia de Belloloco cum ecclesiis de Avinsellon et de Alamurs et de Alcolea cum quarta parte omnium decimarum castri et termini de Almenara, et cum omnibus sibi assignatis per mensem unum conventum procuret. Per mensem unum vero hereditas de Albares cum ecclesiis de Alcarraz, de Monteacuto et de Sosas et de Turribus cum universis sibi pertinentibus conventum procuret.

Numerus autem canonicorum et eorum quibus a prepositis predictarum ecclesiarum deinceps ministrari destinavimus ultra XL duos per decennium non excedat. De administratione vero ciborum sic disponimus ut XXV canonicis pauperibus et servientibus sicut a nobis deliberatum est et scriptura constitutionis nostre super hoc facte continetur, cibaria honeste ministrentur, quatinus divinis laudibus die noctumque sine offensa unanimiter vacare possint. Qui vero divinis misteriis interesse contempserint secundum censuram prioris et capituli corrigantur. Extra claustrum quidem nulli canonicorum vel serventium prebenda donetur, nisi cause manifestae necessitatis.

Michi vero et succedores meis, cum in refectorio seu in palatio nostro comedere placuerit, due prebende dentur in persona nostri, et capellano nostro una, et diacono una.

Et quoniam elemosine munus Deo acceptabile sacra scriptura testatur, nos affectu pietatis inducti donamus et concedimus

helemosine decimas omnium decimarum, primiciarum, defunctionum et fructuum omnium rerum quas nos habemus vel Deo propitio habituri sumus in Miquinenza, et in Tamarit, et in Stupannano et usque ad Balagarium, et in omnibus hiis eiusdem terminis et infra citra Sicorim et ultra exceptis oblationibus que in ecclesiis altari vel sacerdoti offerentur, insuper decimarum rerum movilium vel sese moventium quas novitii huius ecclesie obtulerint.

Hac itaque parte primo data pauperibus retineo michi et successoribus meis, quartam partem omnium decimarum et defunctionum integre quas predictae ecclesie sive prepositure habent, vel Deo largiente habiture sunt, cum quarta parte terrarum quas hodie habet ecclesia Ilerdensis preter hereditatem de Albares que est caput prepositure cum illis que sibi assignavimus et preter vineas et ortos quos iam concessimus cum decimis et primiciis suis clericis nostris in vita sua, post mortem vero eorum quarta pars michi vel successoribus meis, tres autem communi mense canonicorum cedant.

42

Sed si aliquis ipsorum redditus vel possessiones aliquas sive ex patrimonio sive ex aliquo adquisierit, liceat illi pro salute anime sue cuilibet prepositure vel obedientie ecclesie nostre ex integro relinquere.

Retineo etiam mihi et successoribus meis quartam partem censuum huius civitatis et termini eius quos in presenti ecclesia ista habere dinoscitur, videlicet, aureorum denariorum et aliarum rerum censitarum cum tertia parte piperis. Omnem autem ceram censualem sacriste concedimus ut tam ex ea quam ex candelis sacrista mihi et successoribus meis et maiori prepositure et comuni mense canonicorum et collationi et infirmis, prout necesse fuerit, serviat.

Tertia autem parte piperis retenta mihi duas reliquas maiori prepositure assignamus. Tres partes aureorum denariorum et aliarum rerum censitarum michi, quarta retenia inter maiorem preposituram et cameram ex equo dividimus ubique et in omnibus helemosine decima salva.

Insuper retineo mihi medietatem rerum mobilium vel se moventium, quas novitii huic ecclesie et nobis obtulerint. Aliam vero medietatem communi mense et camere concedimus, pro immobilibus vero que novitii Deo et huic ecclesie obtulerint quoniam tres partes comuni mense canonicorum quartam vero camere in perpetuum assignavimus.

Retineo mihi et successoribus meis Almunia de Segriano cum terminis suis. Iterum retineo mihi et successoribus meis vineam de Sarradal et ortum minorem qui adheret columbario. Ortum autem maiorem et vineam maiorem cum ecclesia Sancti Ilarii et cum omnibus oblationibus huius sedis, preter denarios, ceram et quolibet ornamenta cum decimis et primiciis defunctionibus illorum qui habitant vel habitaturi sunt in Çuda Ilerdensi, exceptis clericis cum domibus etiam et turre Petri Sancti Vicentii que sunt infra Çudam et cum medietate almunie de Arinor et cum donis etiam que ecclesia ista consuevit habere de nuptiis et cum propria hereditate maiori prepositure donamus et tradimus et in hiis nichil mihi et successoribus meis retineo preter quartam partem decimarum et deffunctionum illorum qui habitant vel habitaturi sunt infra muros Zude. Similiter et unicuique prepositure vineam unam et campum et ortum absque ulla retentione donamus et tradimus.

Cetera vero que modo in posterum Deo donante sive ego sive successores mei sive ecclesia nostra oblatione fidelium seu donatione adquisierimus quartam partem mihi et succesoribus meis retineo. Tres vero partes communi mense canonicorum concedo. Similiter si Deo propitio decimam passaticorum et leudarum recuperare poterimus, quam invictoriosus comes Barchinone ecclesie nostre piamente obtulit et scripto corroboravit, mihi quarta retenta aliam quartam camere concedo, aliam vero quartam prepositure maiori, ultimam quartam communi mense canonicorum assigno, salva tamen in omnibus decima pauperum.

Statuimus etiam ut prepositure seu quolibet alie obedientie Ilerdensis ecclesie nulli alii de cetero comendentur nisi clericis eiusdem, qui ante quam illas suscipiant, fidelitatem in manu nostra et successorum nostrorum et totius Capituli promittant. Et ut

nostre pie devotionis affectus ratus et firmiter perpetuis temporibus habeatur consensu supradictorum omnium statuo perempniter et confirmo me et successores meos supplere predictis preposituris, si forte de hiis que illis superius assignata sunt sicut constitutum est procuracionem facere non potuerint.

Inde est quod nos addimus et donamus integre et absque ulla retentione ecclesie Sancte Marie Magdalene et suis preposituris tertiam partem omnium decimarum de Castro Asinorum, et de omnibus suis terminis, et de Castelloris et terminis suis preposituris Sancti Johannis de Platea. Donamus similiter preposituris Sancti Johannis de Sigriano tertiam partem omnium decimarum de Corbins et terminis eius. Donamus iterum preposituris Sancti Laurentii ecclesiam de Calaterra, et ecclesiam de Vallemagna, et ecclesiam de Gemenells et ecclesiam de Suchs cum omnibus earum pertinentiis, cenis et quartis mihi et successoribus meis integre retentis, salva etiam dignitate episcopali et iure archidiaconi.

44 Damus insuper et tradimus camere ecclesiam de Jabud cum omnibus pertinentiis et quarto, mihi et successoribus meis cena tantum retenta. Cui etiam donationi addimus aliam quartam partem omnium decimarum castri et termini de Almenara. Donamus similiter sacriste ecclesiam de Albalat et ecclesiam de Calava cenis et quartis nobis retentis et jure archidiaconi salvo. Item donamus preposituris Sancti Laurentii ecclesiam de Almacellas cum decimis et primiciis et oblationibus, et cum omnibus suis pertinentiis, salvo quarto et cena et dignitati episcopali et jure archidiaconi. Iterum sacriste donamus et concedimus ecclesiam de Montmenet, ecclesiam de Çaydin, salva dignitate episcopali, cenis et quartis et jure archidiaconi.

Et quoniam universa hominis actio eiusque felicitas beneficiis debent respondere Creatoris, ego Guillelmus, per Dei gratiam iamdictae Ilerdensis ecclesie episcopus, de eius largitione confisus hec omnia superius scripta rata et inconcussa et cum omni melioratione firma perpetuum habenda et possidenda vel omnibus fratribus et filiis meis Ilerdensis sedis clericis, presentibus et futuris, dono, concedo et firmiter trado ad servitium et honorem omnipotentis Dei et genitricis eius Beate Virginis Marie et

omnium Sanctorum. Ut autem hec nostre constitutionis pagina canonicis subscriptionibus munita firma in perpetuum stabilisque permaneat, ac nulli episcoporum, clericorum sive laycorum liceat ex ea aliquid diminuere, auferre vel in deterius mutare, ego verbo veritatis ac fidei confirmo et corrobore statuens in perpetuum ut quicumque in sede Ilerdensi substituetur episcopus, antequam in ea intronizetur, hanc nostram ordinationem ad honorem Dei et gloriose Virginis Marie, omniumque Sanctorum, ad utilitatem ecclesie nostre factam, sacramento super altare Beate Marie huius sedis prestito confirmet.

Si quis vero eandem ordinationem infringere vel in deterius permutare presumpserit, nisi canonice comonitus debita satisfactione emendaverit, omnipotentis Dei Patris et Filii et Spiritus Sancti beatorumque apostolorum Petri et Pauli auctoritate et nostra eum a divinis separamus officiis et beneficiis, donec resipiscat et digne satisfaciat. Quod nisi satisfaciat, anathema sit in die iudicii.

Sig(+)num Guillermi Ilerdensis. Ego Ugo, sancte Tarraconensis ecclesie archiepiscopus apostolice sedis legatus. Sig(+)num Berengarii, tarraconensis archiepiscopi. Sig(+)num Raimundi, Ilerdensis archidiaconi et prioris. Sig(+)num Petri Rotensis, prioris. Sig(+)num Raymundi de Benavento, archidiaconi. Sig(+)num Raymundi, Agerensis abbatis. Sig(+)num Poncii, Alaonensis abbatis. Sig(+)num Petri, Lavacensis abbatis. Sig(+)num Raymundi de Stata, archidiaconi. Sig(+)num Petri de Tonaria, archidiaconi. Sig(+)num Petri, claustrensis prioris. Sig(+)num Guillermu, claustrensis priori. Sig(+)num Guillermi, Rotensis sacriste. Sig(+)num Odonis, elemosinarii. Sig(+)num Berengarii, camerarii. Sig(+)num magistri Segui. Sig(+)num Petri de Aura. Sig(+)num Guillermi de Medietate. Sig(+)num Olivarii. Sig(+)num Boneti de Avellana. Sig(+)num Martini Guillermi. Sig(+)num Bernardi de Claromonte. Sig(+)num Raymundi, Rotensis capellani. Sig(+)num Arnaldi de Barrabes. Sig(+)num Raymundi Petri. Sig(+)num Bernardi de Gudel. Sig(+)num Durandi. Sig(+)num Petri Bernardi. Sig(+)num Adan. Sig(+)num Raymundi de Benasch. Sig(+)num Arnaldi de Colle. Sig(+)num Petri de Gabalda. Sig(+)

[illegible][illegible]

unice regis et unice comitis unice
leulis et possessioni iudeor. et for
cenor quas modo hnt in dncatu
et regis et comitis unice. **C**etia
de alchuriz et de monte acuto et
de solas et de curib. cum heredu
re qua habemus in allures. que
sit cupis iposture. **N**echan Abel
lo loco. cum ecclis de amfello. de
alamuris et de aloleia. cum quar
ta parte decimas cultu. et unum d
almenari. **H**as inquit ecclias et om
alias que sunt ut erunt in auctor
itate. et in finibus. donamus i
regi et libere radimus. **P**er hunc am
muni. nise amonay. cum unius
pmentis. redimibus. possessionib.
qual habent ut habere debent. sine
habuisse sunt. finit cum cens. de
functiomb. obolombus. pmentis.
et decimas. quas nos modo habe
mus. ut habere debemus. ut do
uolente. adquisitioni sumus. i par
ochijs. et unius pmentis ecclias.
solus pmentis nre et dignitate ep
iscopali. **D**e decimis vero et pmi
cis ita decimus. una queq. hnt
ecclias. et unius accipit decimas
et pmentis de possessionib. parochi
anor. sine. quas ipi exoluerit. **S**i
aut parochiani minus ecclie. poss
siones parochianor. alius ecclie
obtinere illarum possessionu. dec
imas. et pmentis ut duas ecclias p
metum fundantur. **S**i uo alia
parochiani de una parochia i
aliam se transferunt. ut si possessio

nes suas parochianus alius ecclie
donatur. uenditur. un pmentis
sine aliquo in alienatur. ecclia cui
parochianus fuit. eode tenore q
fuit illarum possessionu decimas
et pmentis possidebit. in penum
habeat. **D**e dncatibus vero hnt
sedis disponunt. ut decimas et pmi
cis illa ecclia habeat. cum parochi
anus e ille qui eas coluerit. **S**icut
mus q. ut ecclia sci iohis de signa.
cum ecclis de ulla uera et de nar
mad. et sci saluatoris. cum unius
que sibi assignamus. amonem
sedis pmentis mentis. pmentis. **S**imil
ecclia sci marie magdalene et ecclie
sci gndij et sci pauli. et unius sibi
assignamus. **W**antem pmentis nre p
mentis. **E**odem in ecclia sci iohis de
plura. cum ecclis de gidand et
sci rhonie. et unius sibi assignamus
pmentis nre pmentis. **E**cclia sci laurentij. cum ecclis sci
marci. et de ulla noua. et de pal
cio. cum unius sibi assignamus.
pmentis duos amonem pmentis.
Ecclia de bello loco. cum ecclis de
amfello et de alenur. et de al
oleia. cum quatuor pmentis. et unum d
amarum cultu. et unum d. **A**ma
nata. et cum omib. sibi assignamus
pmentis unum amonem pmentis.
Pmentis uo unum benedictio de
alures. cum ecclis de alenur.
de monte acuto. et de solas et de cur
ribus. cum unius sibi pmentis
bus. amonem pmentis. **H**umores

1071

q. sic alio pmentis in una parochia sit
donatus. et si q. pmentis. et p
mentis pmentis. et pmentis pmentis.

[illegible]

mentum quas notum huius ex
obulcitur. hae itaq; parte primo dicit
puppi. retinco in *fluaxleib*
mis. quarta parte omni decimay
et defunctum integre. quas pde
ecclie sue pposuere habent. ut dō
largiente habuere fuit. cum qm
parte itaq; quas hodie p^{er} ecclia p^{ro}
dentis. p^{er}er heretice de alior.
que et capud pposuere cum alis que
sibi aliquanum? p^{er}er unius et e.
nos quos iam concessimus et decimus
p^{ro}muere fuit dicit nris in sum sua.
Post morte uo ay. quarta pars in ul
fluaxleib. mis. res aut omni in
se canonice cadit. S; et aliquo p^{ro}
fuit ul possideat aliquis. fuit
ex parimonio. fuit aliquo ad quoniam
licet d^{ist}ribuere aut fuit. audit; p^{ro}
fuit ul obediencie ecclie nre ex nre
quo relinquere. retinco etiam in f^ue
cellib; mis quas parte centum
hui; cumque etiam eius. quos m^{is}
h^uic cada ult habere dinofuit. unde
h^uic ay. decimay. et alaz. regim
centum. cum ita parte p^{ro}p^{ro}. Omē
aut centū centū fuisse onedi
mus. ut tam et ei q^uo grandis et
c^ustia. in *fluaxleib*. mis. et alaz. p^{ro}
posuere et omni in fine canonice
cellam et infirmitas p^{ro} necesse fuit
fecit. Et ita aut parte p^{ro}p^{ro} retia
h^uic. duo reliqua partes p^{ro}posuere
affirmamus. et nos partes ay.
natio. et alaz. in u^o ex p^{ro} in q^ua
ta uenerit. ut maiore p^{ro}posuit et
metum etiam duo hui; ubi. et alaz.

Albano

Sacristia

8. terra de/la
9. de/la
2. de/la
1962. 12. 12.

belesofine decima salua. Infr
retineo in medietate rerum mob
ilium ul' scilicet mouerunt. quas nou
ci hunc ecclesie et nob' obtulerunt.
Aliam uero medietate. comuni in
se et tenere concedimus. Pro imo
bilibus uo que nouici do. hunc ec
clesie obtulerunt. qm res partes
communi mente canonicoz. quarta
uo camere in ppetuu assignauimus.
retineo in et successores. nris (hinc)
maxi de regna omni diuinit sine)
fratru retineo in et successores nris
in uicem de saradul et eorum immo
rem qui ad heret columbario.
Orum aut maiore et uicem maio
rem. cum ecclesia la plarij et am
onibus oblonibus hui' sedis. pr de
narios. thus. et eorum et quodlibet
ornamenta. cum decimis et pmi
cipis. defunctorum. illoz qui habi
tarent ul' habitaturi sunt in euda
yridis. exceptis clis. cum domi
bus etiam tunc. Pen la uincen
tij. que sunt infra eudam et cum
medietate alimnie de armoz et
cum domo etia que ecclesia ita con
suevit habere de nuptijs et amigui
hereditate. maiores possunt dona
mus et tradimus. Et in his nichil
in ul' successores nris retineo. pr
quarta partem decimarum et defu
ctorum illoz qui habitant habita
turi sunt infra muros eude. Simi
lit. tunc possunt. uicem una
et campum et eorum. absq' ulla re
tentioe donamus et tradimus. Cetera

uero que ammodo in ppetuu
do donare sine qre sine successo
res nris. sine ecclesia nra oblon fi
delium seu donatioe adquisierunt.
quarta parte in et successores nris
retineo. Tres uero partes. comuni
mente canonicoz concedo. Simi
lit si de pmo decimas possunt
et laudarium recipere possunt qm
in uicem oblon comit baronon eccle
sie nre pmanere obtulerunt. et
to acerbolant. in quarta uicem.
Aliam quartam camere concedo. Ali
uero quartam possunt maxie do
nata quarta eorum nre cano
nicos assigno. Salua tam in omibus
decima paupt. Etiam etiam
ut possunt seu quolibet alie obe
dientie pfectis eccle. nulli alij
de actio commendatur. nisi elio ei
dem. qui ante qm illos suscipit.
fiditate in manu nra. et successores
nris et eorum capiti pmanere.
Et ut uic pte deuotionis affectu
nris et firmitis ppetuo qm ha
beantur. consensu supradictoz omni
um ita pbenit et confirmo. me
et successores nros suppleat plecti
possunt. si forte de his que nris
supra assignas sunt. hic contra
tum e ppetuam (sic) no possu
runt. Inde e qd nos addimus et
donamus integre et absq' ulla
retentioe eccle. scilicet marie mag
dalene et suis possunt. ita in pu
re omni decimis et decemello
aliis et de omibus suis finibus



Ir decemtellos r annus suus p
 possimus sci iohis de platea. Do
 damus simul p possimus sci iohi
 de logiano tiam parte omnium
 decimanum de arbus r annu
 eius. Donamus tiam p possimus
 sci laurentij. etiam de calatar
 na. etiam de valle magna. et
 etiam de gemenelo. et etiam
 de luce. cum omnibz earz pnce
 tis. etis r quartis in r sacet
 leibz mis integre retentis. Sal
 ua etiam dignitate epuli r tu
 re archidiaconi. Damus infr
 r uadimus canie. etiam de
 ubud cum omnibz pnceps r
 quarto. in r sacetleibz mis ce
 na tantum retenti. Cui etia do
 nationi addimus. aliam quar
 tam parte omnium decimanu
 eist r tiam decimanari. Do
 namus similiter sacetle etiam
 de allulur etiam de culaua
 cenis r quartis nō retentis. r
 nūc archi saluo. Itē donamus
 p possimus sci laurentij etiam
 de almacellis cum decimis r
 pnceps r obibz r tiam omi
 bus suis pnceps. saluo qe
 re r terna r dignitate epuli r
 nūc archi. Itē sacetle dona
 mus r concedimus etiam d
 moumencr etiam de pndu
 salua dignitate epuli etis r
 quartis r nūc archidiaconi. Et
 qm uniuersa hominis actio ei
 fectatis. beneficij debent ut
 ponde. acutus. Ego Guillelmus p
 di gran uindare pndens eccle
 epe de eius largitoe confusus. hec
 omia supius scripta. ita r in con
 culla r cum omi melioratōe fir
 ma. ppetim habenda r possidenda
 ul omnibz filijs r filijs mis pndens
 solus clerics. pntibz r futuris.
 donis. concedo r firmo r rado. ad
 seruatiōe r honore omnis di r ge
 nitoris eius itē magnus marie r
 omniū sctoz. Itē hoc nūc contin
 tons pagna. canonice subscipto
 nūb r munita. firma r appensu itē
 bulis pmaueat. ac nulli epoz. cl
 eoz. sine laicor. hec ex ali quod
 diminuere. auferre ul detrahere ma
 tiue. ego nō intens acidi. confirmo
 r corrobore itāmens in pntiū sctoz
 quocumqz in sede pntis substat
 epe. aut qm in ea introuenerit. hāc
 nēam ordinatōem ad honore di r
 glorie uirgine marie. cōtinuqz sa
 rum r ad utilitate eccle nūc sacet
 sacetle sup altare itē marie bu
 sedis pntis confirmet. Si quis uō
 eade ordinatōem infringere ul in
 detrahere pntare. psumptore. nisi
 canonice cōmonitus debita lēris
 factōe emendauerit. omnis di pa
 tris r filij r sps scti. bñzqz aplos
 petri r pauli auctoritate r nūc. ei
 adimimus separatus. officio r de
 uetis. donec reclusus r digne
 satisfecerit. Oditi satisfecerit. ora
 tione r itē sit in die iudicij.
 Sg. up Guillelmus bndictus.

p possimus sci laurentij

De Camera

p her act nō q pnt or et
 r archi bñz scti conf.

p pnt or pnt or pnt or

p pnt or pnt or

No loquimur
 ad epas pntis
 r oblatio
 aduocet

No aduocemur
 nos pnt or pnt
 oblatio r pnt



naldus. q. gualdo. p. de cubels
 p. gualm. b. de uellana. S. ab
 bus.
 Igo dñaldus canonicus et sacer
 dos. mandato dñi epi pñominia
 n. die et anno quo sup. hanc car
 tam scripti. et signi. **✠**

*Guillelmus episcopus
 circa personam canoni
 cis pñominia et pñominia
 pñominia*

Quoniam rerum gestarum senē
 ad hoc fieri lūzāz conueniunt. ne
 illarum uitas memorie postea
 subtrahatur. id ēo Igo Gualm.
 di gñi pñominia epi. modū et me
 suram. qm̄ de m̄aps in comun
 mēla chiaz nre sedis firmū te
 nera et conseruari comun consi
 lio et assensu ip̄oz decernimus
 et statumimus: scripto comēda
 mus. In pñinis itaqz pñominia
 tam pñominia qm̄ firmos quol
 pñominia canonice tenēdo de hñia
 unius: diligētē haberi com
 fūtos obtemus. illis obmpe p
 apientes. quāuis tā diligētē
 sollicitudine et benignitate his
 deseruiant atqz munūter: ut
 sine scādalo et impediātō
 aliquo diuini laudibz unan
 imi studio possint uigilare.
 In paruo itaqz et uini mensura
 h̄ modus de cōto conseruetur.
 De fancea una tñm̄ bene p
 gari. xv. libris fiat. Quatu
 singule singule canonicas de
 aur impendo. In cetera uō det

unicumqz libra tenus. angiera
 aut uini sinari. iij. chias deaur
 in die. Seruicantibz aut deaur
 abana pur uocelle fñit. In dñia
 diebus in. iij. fñia. et. et. in festiui
 tanz. in quibz ceteram nēim plan
 cantare consuevit: deaur duo ge
 nera carum: nisi forte ieiunia
 occurrerit. In maioribz festis. uide
 licet in natalis dñi. cum tñb. sol
 lepm̄ diebus subsequētibz. In
 epiphania. in purificatione bñe ma
 rie. in dñica illa in qua amatur.
 carum deaur me. in tribus die
 bus dñice resurrexerit. in assensio
 ne et in tribz diebz pentecostē. in u
 nitate bñi ioh̄is bñe. et in festiui
 te aplōz petri et pauli. in assensio
 ne bñe marie. in festo bñi augustini.
 et in natiuitate glōse uirginis ma
 rie. et in consecratioe ecclesie nre. i. fest
 to om̄ni s̄az. Item dñica illa in q
 cantatur ad te laudā. id minūte
 tur ma gēna carum. In sup. pig
 menta et nebule. De carum. nō na
 statumimus. ut carnes un̄. anetis
 deaur. y. canonicas. Perua poei
 salta si ualeat. xv. iij. d. deaur. vj.
 chias. Si duos solidos ualeat. xij.
 chias deaur. Si uo. iij. sol. ualeat
 xij. canonicas deaur. Decens cur
 poei. si ualeat. ij. sol. ualeat. viij.
 chias deaur. Si tres solidos ualeat
 xij. chias deaur. Et sic de ceteris.
 Medietas uacae. x. iij. chias det.
 Quis comedat gallinas si fuerit
 parue siue nonde singule singulis

*Insuper. Item
 S. carum
 T. carum. S. carum
 S. carum. S. carum
 S. carum. S. carum*

*Insuper. Item
 S. carum
 T. carum. S. carum
 S. carum. S. carum
 S. carum. S. carum*

*Insuper. Item
 S. carum
 T. carum. S. carum
 S. carum. S. carum
 S. carum. S. carum*

*No. 2. p. 10. f. 10. S. carum
 S. carum. S. carum
 S. carum. S. carum
 S. carum. S. carum
 S. carum. S. carum*

num Petri de Tudela. Sig(+)num Petri de Fita. Sig(+)num Raymundi de Barrabes. Sig(+)num Bernardi de Cornutella. Sig(+)num Petri de Alasguarre. Sig(+)num Raymundi de Pelestar. Sig(+)num Bernardi de Abellana. Sig(+)num Raymundi de Tudela. Sig(+)num Bernardi de Podioalto. Sig(+)num Raymundi, Ilerdensis capellani. Sig(+)num magistri Guillermi. Sig(+)num Gombaldi. Sig(+)num Petri de Tallatello. Sig(+)num Bernardi de Acuta. Sig(+)num Petri de Gallinario. Sig(+)num magistri Guidonis. Sig(+)num Petri Sanctivincentii. Sig(+)num Arnaldi Petri. Sig(+)num Guillermi, repositarii. Sig(+)num Raymundi, Sancti Andree. Sig(+)num Petri de Sagarra. Sig(+)num Johannis, Sancte Marie Magdalene. Sig(+)num Petri de Matrona. Sig(+)num Guillermi de Segarra. Sig(+)num Nicolai, hospitalarii. Sig(+)num Guillermi de Cervaria. Sig(+)num Berengarii de Boixadors. Sig(+)num Geraldii de Jorba.

Actum est hoc Dominice Incarnationis anno CLXVIII post millesimum, ordinante venerabili ac liberali Guillermo, prenominate sedis episcopo, illustri Ildefonso, rege aragonensium in Aragone, Barchinona, Dertosa, Ilerda et in Provincia regnante, III kalendas madii, indictione II, era MCCVI.

Guillermus, archidiaconus. Petrus de Falcibus. Petrus de Aura. Arnaldus de Cornutella. Bernardus de Avellana. Martinus Guillermi. Raymundus de Polaçano. Arnaldus de Lilet. Petrus de Gallinario. Olivarius. Guillermus Repost. Petrus de Segarra. Petrus Sancti Vincentii. Martinus Raynaldus. Martinus Guido. Petrus de Cubels. Petrus Guillermi. Bernardus de Avellana. Raymundus, Abbas.

Ego, Arnaldus, canonicus et sacerdos, mandato domini episcopi prenominati die et anno quo supra hanc cartam scripsi et hoc sig(+)num fecit.

Traducció

Veritablement misericordiós i dinge de lloança és el Senyor, qui s'ha dignat lliurar feliçment als nostres dies, en les poderoses mans de Ramon Berenguer, gloriós comte de Barcelona i príncep d'Aragó, la seva església de Lleida, oprimida durant tants anys sota el jou dels gentils. Però, com que amb la cooperació de la divina gràcia, a mi, Guillem, bisbe, bé que indigne, m'ha estat concedit presidir simultàniament aquesta església i la de Roda, atenent a la seva prístina llibertat i privilegiada dignitat, un cop canònicament comunicats el consell i l'assentiment dels ardiaques, dels canonges de Lleida i de Roda, dels abats de la nostra diòcesi, dels prohoms de la ciutat de Lleida i de tots els clergues i poble, en honor de Déu omnipotent i de la gloriosa Verge Maria i de tots els sants, i per a la salvació dels fidels vius i difunts, desitjo disposar i ordenar:

Volem i establim, amb l'acord i la comuna deliberació, que hi hagi vint-i-cinc canonges a la nostra església en el decurs de deu anys, i que no se'n crei cap més, si no és per defunció d'un o alguns d'aquells vint-i-cinc. A més, els canonges que seran designats com a substituïts, hauran de ser rebuts amb l'hàbit de Sant Agustí, i això es farà el dia de l'Assumpció de Santa Maria, hagut el comú acord de la totalitat del Capítol. Ara bé, amb el temps, tan bon punt, amb l'ajut de Déu, creixin els recursos de l'església, per providència meua o dels meus successors i de tota la comunitat, es podrà augmentar el nombre de canonges.

Així mateix, com que sense el suport d'una administració de béns temporals la fragilitat de la naturalesa humana no arriba a dedicar-se als divins misteris, Nós, per inspiració de l'Esperit Sant, amb el desig de proveir la mensa comuna d'aquells, i com a mostra de prodigalitat i caritat, els donem i lliurement els entreguem l'església de Sant Joan de Segrià juntament amb les esglésies de la vila de Ratera, de Raïmat i de Sant Salvador de Lleida; l'església de Santa Maria Magdalena amb les esglésies de Sant Gili i de Sant Pau; l'església de Sant Joan de la Plaça amb les esglésies de Sudanell i de Sant Tomàs, amb el cementiri dels pobres; l'església de Sant Andreu; l'església de Sant Hilari; l'església de Sant Llorenç amb les esglésies de Sant Martí, de Vilanova i de

Palau (de l'Horta), a més dels delmes i primícies de la vinya del Rei i de la vinya del comte d'Urgell, i de les possessions de jueus i sarraïns que ara com ara posseeixen a les dominicatures reial i comtal a Rufeia; les esglésies d'Alcarràs i de Montagut, la de Soses i la de Torres, amb l'heretat que tenim a l'Albarés, perquè sigui cap de la prepositura; l'església de Bell-lloc amb les esglésies de Vensilló, dels Alamús i d'Alcoletge, i la quarta part dels delmes del castell i terme d'Almenar.

Aquestes esglésies, dic, i totes les altres que són o seran a la ciutat de Lleida i dins el seu terme, les donem íntegrament i lliurement les entreguem a la mensa canonical esmentada, amb totes les pertinences, rendes, possessions que tenen o que tindran, juntament amb els drets de cena i defunció, primícies i delmes que Nós ara posseïm o hem de posseir o que, volent-ho Déu, adquirirem a les parròquies i termes d'aquelles esglésies, salvats en tot el dret i la dignitat episcopal.

Dels delmes, però, i de les primícies disposem que cadascuna d'aquestes esglésies rebí íntegrament delme i primícia de les possessions que els seus parroquians personalment conreen. Però si els parroquians d'una església conreen les terres de parroquians d'alguna altra església, els delmes i primícies d'aquelles terres que es divideixin a mitges entre ambdues esglésies. Si, per altra banda, algun feligrés es traslladés de parròquia o si donés, vengués, empenyorés o d'alguna manera alienés les seves possessions a favor d'una parròquia d'una altra església, l'església a la qual pertanyé el susdit parroquià tindrà perpetuament els delmes i primícies d'aquelles possessions, de la mateixa tenor com prèviament les tenia. Quant a les dominicatures d'aquesta Seu, disposem que en tingui els delmes i primícies l'església de la qual és feligrés qui les cultiva.

Establim, per tant, que l'església de Sant Joan de Segrià, juntament amb les esglésies de la vila de Ratera, de Raïmat i de Sant Salvador, amb tot el que a elles hem assignat subvingui a les necessitats de la canònica de la nostra Seu durant dos mesos. Semblantment, que l'església de Santa Maria Magdalena amb les esglésies de Sant Gili i de Sant Pau amb tot l'assignat a elles, que

ho faci durant dos mesos. De la mateixa manera, l'església de Sant Joan de la Plaça, amb les esglésies de Sudanell i de Sant Tomàs, amb tot l'assignat a elles que ho faci durant un mes. L'església de Sant Llorenç amb les esglésies de Sant Martí, de Vilanova de Plau, amb tot l'assignat a elles, que ho faci durant dos mesos. L'església de Bell-lloc, juntament amb les esglésies de Vensilló i dels Alamús i d'Alcoletge, amb la quarta part de tots els delmes del castell i terme d'Almenar, i amb tot l'assignat a elles, que ho facin durant un mes. Però l'heretat d'Albarés amb les esglésies d'Alcarràs, de Montagut, de Soses i de Torres amb totes les seves pertinences, ho farà durant un mes.

Pel que fa al nombre, tant de canonges com dels qui, a partir d'ara, hem destinat per administrar les prepositures de les susdites esglésies, no podrà ultrapassar els quaranta-dos durant un decenni. Quant a l'administració dels aliments estatuïm que es distribueixin amb honestat entre els vint-i-cinc canonges, entre els pobres i els servents, tal com per Nós ha estat deliberat i com s'especifica a l'escriptura de la nostra constitució que sobre aquest particular hem fet, per tal que es puguin dedicar als oficis divins, de dia i de nit, sense falta ni excepció.

Però els que menystinguin els misteris divins seran redreçats conforme a la censura del prior i del capítol. Fora del claustre no es repartirà cap prebenda a cap canonge ni servent, si no és per motius de manifesta necessitat. Emperò, a mi i als meus successors, si ens plagués de menjar al refectori o al nostre palau, se'ns concediran dues prebendes destinades a la nostra persona, una al nostre capellà, i una altra al diaca.

I com que la Sagrada Escripura proclama que l'exercici de l'almoïna és acceptable als ulls de Déu, Nós, moguts pe un sentiment de pietat, donem i concedim a l'Almoïna la dècima part de tots els delmes, primícies i defuncions, i dels fruits de qualsevol índole que posseïm o que amb la providència de Déu posseïrem a Mequinensa, a Tamarit, a Estopanyà i fins a Balaguer, en tots els seus termes i més avall, a banda i banda del Segre, llevat de les oblacions que són ofrenades a les esglésies per al servei de l'altar o per al sacerdot, i, a més, la dècima part del delme dels

béns mobles o semovents que els novicis d'aquesta església hagin aportat. Així doncs, repartida primer aquesta part als pobres, jo em reservo per a mi i els meus successors, la quarta part íntegra de tots els delmes i defuncions que les predites esglésies o prespositures tenen, o que, ajudant Déu, tindran, amb la quarta part de les terres que al present posseeix l'església ilerdense, llevat de l'heretat d'Albarés, que és cap de la prepositura, juntament amb el que vam assignar-li; excepte també les vinyes i els horts que ja concedirem en vida seva als nostres clergues, amb els delmes i primícies corresponents; ara bé, després de llur mort, una quarta part passarà a mi o als meus successors, i tres, a la mensa canonical. Però si algú d'aquests adquirís algunes rendes o possessions, siguin de patrimoni o d'algun altre dret, li serà permès per la salvació de la seva ànima llegar-ho íntegrament a qualsevol prepositura o institució de la nostra església. També em reservo per a mi o per als meus successors la quarta part dels censos d'aquesta ciutat i del seu terme que en el present se sap que aquesta església posseeix, és a dir, d'auris, de diners i dels altres béns censals, amb la tercera part del pebre.

Concedim a la Sagristia tota la cera censal, per tal que el sagristà, en la mesura que sigui necessari, ens proveeixi, tant de cera com de candeles, a mi o als meus successors, a la prepositura major, a la mensa canonical, a la col·lació i als malalts. Ara bé, un cop reservada la tercera part del pebre per a mi, les altres dues les assignem a la prepositura major. Dividim a parts iguals entre la prepositura major i la cambra, les tres parts restants dels auris, dels diners i dels altres béns censals, prèviament retinguda la quarta part per a mi, servant sempre i en tot lloc la dècima part de l'Almoina.

A més a més, em reservo la meitat dels béns mobles i semovents que els novicis ens han ofert a Nós i a aquesta església. Però l'altra meitat la concedim a la mensa comuna i a la cambra; pel que fa als béns immobles que els novicis ens han ofert a Nós i a aquesta església, com que tres parts són ja de la mensa canonical, la quarta l'hem assignada perpètuament a la cambra. Em reservo per a mi i per als meus successors l'almúnia de Segrià amb els seus termes.

Així mateix, em reservo per a mi i els meus successors la vinya del Serradal i l'hort petit que toca al colomar. L'hort major, en canvi, i la vinya major, juntament amb l'església de Sant Hilari i totes les oblacions d'aquesta Seu, excepte els diners, l'encens, la cera i tot tipus d'ornaments; els delmes i primícies, defuncions dels que viuen o viuran a la Suda de Lleida, excepte els clergues i les seves cases i la torre de Pere de Sant Vicenç que hi ha dins la Suda; la meitat de l'almúnia d'Arinor i també les donacions que aquesta església fins ara ha acostumat rebre per les noces, i la seva propia heretat, ho donem tot i ho entreguem a la prepositura major, i d'elles no en retenim res ni per a mi ni per als meus successors, llevat de la quarta part dels delmes i de les defuncions dels que viuen o viuran dins els murs de la Suda.

Semblantment i a cada una de les prepositures donem i entreguem una vinya, un camp i un hort, sense cap retenció. De la resta de coses, però, que des d'ara i en el futur, ajudant Déu, ja sigui jo o els meus successors o bé la nostra església, hàgim obtingut per ofrena o donació dels fidels, em reservo la quarta part per a mi i per als meus successors. Ara bé, les altres tres parts les concedeixo a la mensa canonical. Així mateix, si, amb l'ajut de Déu, podem recuperar el delme dels passatges i lleudes, que el victoriós comte de Barcelona oferí piadosament a la nostra església i que corroborà per escrit, un cop reservada per a mi una quarta part, en concedeixo una altra a la cambra; una tercera quarta la reservo per la prepositura major, mentre que l'última l'assigno a la mensa canonical, servada en tot, però, la dècima dels pobres.

Establim, també, que les prepositures o qualssevol altres institucions de l'església ilerdense no s'encomanin a cap altre sinó als seus clergues; aquests, abans de rebre-les, hauran de prometre fidelitat en la nostra mà, la dels nostres successors i de tot el Capítol. I perquè el sentiment de la nostra pia devoció quedi reconegut i es mantingui ben ferm perpètuament, amb el consentiment de tots els susdits, estableixo perennement i confirmo que jo i els meus successors proveïrem del necessari les esmentades prepositures, en cas que, eventualment, de tot allò que més amunt els hem consignat, no poguessin obtenir-ne la seva manutenció, tal com s'ha determinat.

És per això que Nós afegim i donem íntegrament i sense cap retenció a l'església de santa Maria Magdalena i a les seves prepositures, la tercera part de tots els delmes de Castellans i de tots els seus termes; a les prepositures de Sant Joan de la Plaça, la tercera part dels de Castellots i els seus termes. Igualment, donem a les prepositures de Sant Joan de Segrià la tercera part de tots els delmes de Corbins i dels seus termes. Després donem a les prepositures de Sant Llorenç, l'església de Carratalà, la de Vallmanya, la de Gimenells i la de Sucs, amb les pertinences de totes elles, un cop reservats íntegres els quart i les cenes per a mi i els meus successors, salvaguardats també la dignitat episcopal i el dret de l'ardiaca. Endemés, donem i entreguem a la cambra, l'església de Gebut amb totes les seves pertinences i el quart, reservada la cena només per a mi i els meus successors. A aquesta donació hi afegim també una altra quarta part de tots els delmes del castell i terme d'Almenar. De manera similar, donem a la Sagristia l'església d'Albalat i la de Calavera, reservades les nostres cenes i quarts, i salvat el dret de l'ardiaca. Així mateix donem a les prepositures de Sant Llorenç l'església d'Almacelles juntament amb els delmes, primícies i oblacions, i amb totes les seves pertinences, salvaguardats el quart, la cena, la dignitat episcopal i el dret de l'ardiaca. També donem i concedim a la Sagristia l'església de Montmeneu i la de Saidí, salvant la dignitat episcopal, les cenes, els quarts, i el dret de l'ardiaca.

I com que totes les accions de l'home i la seva felicitat han de respondre als beneficis del Creador, jo, Guillem, per la gràcia de Déu, bisbe de la susdita església ilerdense, confiant en la generositat divina, tot el més amunt escrit, perquè sigui tingut perpètuament i posseït, per legal, incommovible i ferm amb tot millorament, a tots els meus germans i fills, clergues de l'església de Lleida, presents i futurs, ho dono, concedeixo i fermament lliuro, per a servei i honor de Déu omnipotent, de la seva santa Mare, la Verge Maria, i de tots els sants.

I perquè la present carta de la nostra constitució, romanguí protegida per clàusules canòniques, ferma i estable per sempre, i perquè a cap bisbe, clergue o persona laica no li sigui permès de

rompre, llevar o deteriorar res d'ella, jo, amb paraula de veritat i fe, ho confirmo i refermo, estatuint per sempre que qualsevol bisbe que sigui col·locat com a successor a la Seu ilerdense, abans que sigui entronitzat a la cadira pontifical, haurà de confirmar a honor de Déu, de la gloriosa Verge Maria i de tots els sants aquesta nostra ordinació que hem fet en profit de la nostra església, prestant jurament sobre l'altar de Santa Maria d'aquesta Seu. Mes, si algú pretengués rompre aquesta ordinació o, si més no, deteriorar-la, llevat que, canònicament advertit, rectificués amb la deguda reparació, per la nostra autoritat i la de Déu omnipotent, Pare, Fill i Esperit Sant i dels sants apòstols Pere i Pau, el suspenem *a divinis* i el segreguem dels beneficis fins que entri en raó i dignament repari el mal. Si no ho fa, que sigui anatema el dia del Judici.

Senyal de Guillem, [bisbe] de Lleida. Jo, Hug, arquebisbe de la santa església tarraconense, legat de la seu apostòlica. Senyal de Berenguer, arquebisbe de Tarragona. Senyal de Ramon, ardiaca i prior de Lleida. Senyal de Pere, prior de Roda. Senyal de Ramon de Benavent, ardiaca. Senyal de Ramon, abat d'Àger. Senyal de Ponç, abat d'Alaó. Senyal de Pere, abat de Lavaix. Senyal de Ramon d'Estada, ardiaca. Senyal de Pere de Toner, ardiaca. Senyal de Pere, prior claustral. Senyal de Guillem, prior claustral. Senyal de Guillem, sagristà de Roda. Senyal d'Ot, almoiner. Senyal de Berenguer, cambrer. Senyal de mestre Seguí. Senyal de Pere d'Aura. Senyal de Guillem de Meià. Senyal d'Oliver. Senyal de Bonet d'Avellana. Senyal de Martí Guillem. Senyal de Bernat de Claramunt. Senyal de Ramon, capellà de Roda. Senyal d'Arnau de Barrabés. Senyal de Ramon Pere. Senyal de Bernat de Güel. Senyal de Durand. Senyal de Pere Bernat. Senyal d'Adam. Senyal de Ramon de Benasc. Senyal d'Arnau de Coll. Senyal de Pere de Gavaldà. Senyal de Pere de Tudela. Senyal de Pere de Fita. Senyal de Ramon de Barrabés. Senyal de Bernat de Cornudella. Senyal de Pere de Lasquarri. Senyal de Ramon de Bellestar. Senyal de Bernat d'Avellana. Senyal de Ramon de Tudela. Senyal de Bernat de Pujalt. Senyal de Ramon, capellà de Lleida. Senyal de mestre Guillem. Senyal de Gombau. Senyal de Pere de Talladell. Senyal de Bernat de l'Aguda. Senyal de Pere de Galliner. Senyal de mestre Guidó. Senyal de Pere de Sant Vicenç. Senyal d'Arnau Pere. Senyal de

Guillem Reboster. Senyal de Ramon de Sant Andreu. Senyal de Pere de Segarra. Senyal de Nicolau, hospitaler. Senyal de Guillem de Cervera. Senyal de Berenguer de Boixadors. Senyal de Guerau de Jorba.

Cosa que ha estat feta el diumenge de l'Encarnació de mil cent seixanta-vuit per ordre del venerable i generós Guillem, bisbe de la susdita Seu, durant el regnat de l'il·lustre Alfons rei d'Aragó, de Barcelona, de Tortosa, de Lleida i de Provença, a tres dies de les calendes de maig, durant la segona indicció, era de mil dos-cents sis.

Guillem, ardiaca. Pere de Falç. Pere d'Aura. Arnau de Cornudella. Bernat d'Avellana. Mestre Guillem. Ramon, ardiaca. Guillem de Benavent. Guillem de Camporrells. Arnau de l'Aguda. Pere de Talladell, Ramon de Polça. Arnau de Lillet. Pere de Galliner. Oliver. Guillem Reboster. Pere de Segarra. Pere de Sant Vicenç. Mestre Reinald. Mestre Guidó. Pere de Cubells. Pere Guillem. Bernat d'Avellana. Ramon, abat.

Jo, Arnau, canonge i sacerdot, de manament del senyor bisbe, he escrit aquesta carta el dia i any més amunt expressats, i he posat aquest senyal.

PERE DE COMA, MESTRE DE L'OBRA DE LA SEU DE LLEIDA

Juny de 1193

ACL, *Llibre Verd*, LC_0022, ff. 190v-191r.

Transcripció a: Josep Lladonosa Pujol, “Santa Maria l'Antiga i la primitiva Canonja de Lleida (1149-1278)”, *Scriptorium Populeti*, 3 (1970), p. 127, i *Catalunya Romànica*, vol. XXIV, p. 144.

Revisió de la transcripció: Núria Preixens Vidal.

Traducció del llatí al català: Joan J. Busqueta Riu.

Transcripció

Universis Sancte Matris Ecclesie filiis innocescet quod ego, Petrus de Çacoma, offero et reddo omnipotenti Domino et eius Genitrici et ecclesie Ilerdensi et operi et vobis, domino Gombaldo, Ilerdensi episcopo, me et omnia mea, videlicet, sex solidos censuales in honore quem habet Arnaldus de Uliana et Bernardus Palmer, socer eius, in Turre de Grailo. Et habet affrontationes ex una parte honore Beate Marie, ex alia parte honore Iohannis de las Ventosas, ex tertia braçale quod rigat honore Sancti Ruphi.

Preterea, offero mecum domos meas que sunt in parrochia Sancti Iohannis, que ex parte orientis sunt contigue domibus Raimundi de Valvert, ex parte superiori domibus Ermesende de Vallebrera, ex parte posteriori in honore Petri Iohannis, ex quarta parte in platea publica.

Promito etiam vobis, domino Gombaldo, Dei gratia Ilerdense episcopo, et Capitulo Ilerdense, canonicam obedienciam et debitam in omnibus fidelitatem et reverentiam, compromitendo quod quamdiu vita comes fuerit in persona propria servire fideliter operi Ilerdensis ecclesie pro viribus et ingenio meo juxta quod mihi a vobis vel a Capitulo seu ab operatore fuerit iniuctum.

Et ego Gombaldus, Dei dignatione Ilerdensi episcopi, de consilio et voluntate Ilerdensis Capituli canonicorum, recipio te Petrum de Çacoma et tua in honorem Dei et eius Genitricis ut servis nobis et ecclesie Ilerdensis et operi fideliter et obedieris. Et concedimus tibi canonicam societatem tam in spiritualibus

quam in temporalibus ut videlicet ecclesia Ilerdensi tibi sicut uni ex canonicis provideant in victu decenti, tribuendu pro vestitu quinquaginta solidos annuari.

Actum est hoc mense iunii, anno Domini Incarnati MCXCIII.

Sig(+)num Gombaldi, Ylerdensis episcopi. Sig(+)num magistri Petri de Malabosch. Sig(+)num Guillermi de Ripellis, urgellensis archidiaconis. Sig(+)num Iohannis, Sancte Marie Magdalene prepositi. Sig(+)num Guillermi de Siscar. Sig(+)num Petri de Albares. Sig(+)num Arnaldi de Lillet, camararii Ilerdensis. Sig(+)num Petri Ferrarii. Sig(+)num Guillermi de Calidis.

Sig(+)num Arnaldi Morlanis, qui hoc scripsit.

Traducció

Que sigui conegut per tots els fills de la Santa Mare Església que jo, Pere de Coma, ofereixo i dono al Senyor omnipotent, a la seva Mare, a l'Església de Lleida i a vós Dom Gombau, bisbe de Lleida, la meva persona i tot el que és meu, vegeu, sis sous de cens sobre l'honor que tenen Arnau d'Oliana i el seu sogre Bernat Palmer, a la torre de Grailó. Limita la susdita honor, per una part amb l'honor de Santa Maria, per altra amb l'honor de Joan de les Ventoses, per la tercera amb el braçal que rega l'honor de Sant Ruf.

A més, ofereixo, juntament amb mi, les meves cases de la parròquia de Sant Joan i que són contigües, per la part de llevant, amb les cases de Ramon de Vallverd, i per la part superior, amb les cases d'Ermessenda de Vall-llebrera, per la part posterior amb l'honor de Pere Joan, i per la quarta part amb la plaça pública.

Us prometo, també, a vós Dom Gombau, per la gràcia de Déu, bisbe de Lleida, i al capítol, la deguda obediència canònica i la fidelitat i reverència pel que fa a totes les coses. I em comprometo, en pròpia persona, i mentre duri la meva vida com a company vostre, a servir fidelment, per a l'Obra de l'Església de Lleida, tot el que em serà ordenat per vós, pel Capítol o per l'Obrer.

I jo, Gombau, per la dignitat de Déu, bisbe de Lleida, amb el consell i voluntat del Capítol de canonges, et rebo a tu, Pere de Coma, i tot el que és teu, per a honor de Déu i de la seva Mare,

*Venditio cuiusdam domus
inter diversas personas*

tallis humilium tibi erit requies
 nescis et dare et impignoraſti tu
 om̃s uis uoluntatis facere om̃i
 quod ſignis h̃ adinuſum ut perſonā
 ubi tunc uenit duxit ut perſone
 ubi tunc non ualeat. h̃ in duplo ubi
 tunc aponit cum om̃ibz. tunc me
 huiusmodi. poſtea h̃ curat. tunc
 dedit firmam. permanet om̃is. Et no
 om̃emque. proſper. p̃ om̃is n̄ ubi
 ubi et leges. quicquid. conſ. om̃s
 hoies. tunc p̃. per. regē. et.
 Exeunt h̃. et. i. iſo. auguſti. anno

Sig. ¶ nū pām de castello.
Sig. ¶ nū amigandis unius
mee qui f. lundum. firmam. rebe
firmare rogamus. Sig. ¶ nū pām
delequim. Sig. ¶ nū sam
di reuter. Sig. ¶ nū steph. deci
mij.
Amalons subdiaconus q. f. scripsit
capit. l. m. fecit subuillice ioham
capit. l. m.

equis sit matre ecclesie filijs innot
 cit. **Q**uo pennis de gloria of
 ferit reddi omnipotenti dei tunc s
 matre ecclesie iustitiae repitit
 dno comitatus iustis epo me tota
 ma. **G**ibet lex foli nudes thome
 que paber druidi. **D**ulana. **D**em
 dus palmer fecer eius tunc de gru
 lo. **R**thomane. **G**runa pure ho
 noze bre mane et dui palmer hono
 tohis etas nemo las. **E** ruxa. **B**u
 que que nigr honae foli nupit.
Ionate. **E**z salidum et quapit.
Dum domorum ad auorem eulonal
 ferdem.

p[re]ta offerre mecum domos mas
 que sunt in purpura sic solus. que
 ex pure orationis sunt oratione dona
 b[is] s[ic] de n[on] n[on] n[on] ex pure signat
 domo[m] amplexu[m] de n[on] n[on] n[on]
 ex pure p[re]sentat h[on]ore[m] p[er] ioh[ann]e[m]
 ex n[on] p[ur]e in p[re]sentia publica. p[ro]
 mutuo etiam ab d[omi]no gombaldo di
 g[na] p[re]sentat q[uo]d ex capto p[re]sentat. amo
 m[un]do oblatu[m] reddidit i[oh]anni s[ic]
 debetur tunc tunc. p[ro]mutuo q[uo]d
 d[omi]na n[on] omnes s[un]t i[oh]anni p[re]sentat
 fidelit[er] p[re]sentat solus p[re]sentat
 i[n]genuo n[on]o. n[on] p[re]sentat q[uo]d n[on] i[n] d[omi]na
 p[re]sentat seu ab op[er]e s[un]t tunc tunc
 Ex ego gombaldo d[omi]no dignit[er] v[er]
 d[omi]ni ego. ex consilio n[on] n[on] n[on] v[er]
 d[omi]ni cap[er]e amorem recipere. p[er]
 tunc de ga[m]ma tunc. ab honore
 d[omi]ni tunc gombardo. ut feru[m] n[on]
 tunc adie p[re]sentat op[er]e fidelit[er] vole
 dent. Ex concedit d[omi]ni canonice
 locat[er] tunc in p[re]sentia d[omi]ni q[uo]d tunc
 tunc. ut iudice. ecclesia p[re]sentat. e
 sic amo ex amonice p[re]sentat in me
 ut decem. imbuet p[re]sentat q[uo]d
 gombat sol amari.
 Acum e[st] de i[n]te[m]p[er]i. amo ubi
 amari. e[st] de i[n]te[m]p[er]i.

petri de albuens. Sig. †. nū ar
naldi delictor amarij pūm. Sig.
¶ petri femurij. Sig. ¶ nū
glim de calid.
Sig. † nū armali morlan
qui h̄ scriptur.

Confitear ams pñibz aqz fun
 no. d. q. q. submane ipoz q fuit
 mēbre de fustillano reddo r diffino
 tēbre mane r d. aliole pñibz d
 oia r fustiane aqz ope aucte ecclie
 illuz opusculū q. q. o. r mēbre mēp
 oim defunqz mēbre nre acqz pñi
 mēbre acfunt mēbre in uen nra p
 cō pñibz r aomēbre aucte fēf
 hunc iquā diffinimz aqz reddimz
 nre fun r d. aliole pñi r tēfchū
 ope fun iquā remēbre r quozqz iuns
 tñ hūb nū fūbre decto r pñi r fca
 pio r ē. l. q. f. d. denazqz uacnūf d
 qozqz fun pñibz ad mē nōfūfē
 acum r p. n. q. hē aphē. aliole fcar
 nātōis dñi. q. q. ē. ē. n.
 sig. f. nū submane qui hunc
 diffinimz fūo r tēfmo. r effēf: fir
 mane iquā. sig. f. nū r oim d. aliole
 aliole. sig. f. nū r ephēbā q
 bñ. sig. f. nū pñi mēbre
 Penus fēfmo r fēfmo r f. f. f.
 fēfmo.

Quam sit ceteris hominibus. Quod ego
 illos deliquituros tamen maria
 pios et pios et quosque nunc in solis
 nedum tradunt nullo profecto u
 ditiois. nunc peris possidendum. uobis

Restitutio cuiusdam opera-
torij facta Ecclesie Mordæn.

Emptio cuiusdam corvalli: facta per Eleemosinarium Mer-
dens.

per tal que ens serveixis a nosaltres, a l'Església de Lleia i a l'Obra, de manera fidel i obedient. I et concedim qu3e formis part de la canònica, tant per als assumptes espirituals com per a les coses temporals, de manera que l'Església de Lleida t'haurà de proveir com a un més dels canonges de l'aliment apropiat, així com et satisfarà per a la vestimenta 50 sous anuals.

Fet el mes de juny de l'any de l'Encarnació del Verb de 1193.

Senyal de Gombau, bisbe de Lleida. Senyal del mestre Pere de Malabosch. Senyal de Guillem de Ribelles, ardiaca d'Urgell. Senyal de Joan, paborde de Santa Maria Magdalena. Senyal de Guillem de Siscar. Senyal de Pere d'Albarés. Senyal d'Arnau de Lillet, cambrer de Lleida. Senyal de Pere Ferrer. Senyal de Guillem de Caldes.

Senyal d'Arnau Morlans, qui ho va escriure.

SENTÈNCIA DEL PAPA INNOCENCI III SOBRE ELS LÍMITS DELS BISBATS DE LLEIDA I OSCA

22 de maig de 1203

ACL, *Llibre Verd*, LC_0022, ff. 53r-56v.

Transcripció de Jaime Villanueva, *Viage Literario a las Iglesias de España*, Madrid, Real Academia de la Historia, vol. XVI, 1851, pp. 286-295.

Revisió de la transcripció: Núria Preixens Vidal.

Traducció del llatí al català: Raül Torrent Torrent.

Transcripció

Innocentius Papa tercius. Gombaldo, Hylerdensi Episcopo, eiusque successoribus canonice substituendis in perpetuum. Ne lites amicabili concordia terminate, partes de novo recidiva contentione fatigent, diffinitiones earum apostolico convenit praesidio communiri, quatinus tanto minus malignam volentibus contra eas locus pateat malignandi, quanto maius robur maioris fuerit auctoritate sortitae.

Sane cum venisset olim ad Apostolicam Sedem dilectus filius magister Arnaldus, canonicus Hylerdensis, ex parte Illerdensis ecclesiae, proposuit coram nobis quod eadem ecclesia per sententiam felicitis recordationis Eugenii Papae praedecessoris nostri super ecclesiis de Barbastro, Belsa et Gestau et Alchezar cum pertinentiis suis graviter erat loesa, unde ipsam ad audienciam restitui postulavit cum ad eam videretur fuisse praedecessorum nostrorum temporibus restituta.

Nam primo bona memoria Anastasius Papa praedecessor noster, qui eidem Eugenio immediate successit, et pia recordationis Alexander, successor ipsius felicitis memoria Celestino Papa praedecessori nostro, tunc Sancte Marie in Cosmidin diacono cardinali Apostolica Sedis legato, causam ipsam diversis temporibus comiserunt qui eam fine debito terminasset nisi fuisset ab eo ex parte Oscensis ecclesie provocatum, sicut in eius litteris continetur et ipse coram nobis et fratribus nostris viva voce sepius testabatur. Ipse quoque ad apicem summi pontificatus assumptus bone memorie Gregorio Sancti Angeli cardinali Apostolica Sedis

legato, causam super hoc sub eo tenore comissit ut inspectis rescriptis ecclesie Illerdensis et rationibus et allegationibus parsium diligenter auditis, non obstante sententia memorata vel quibuscumque tam occasione illius sententie a Sede Apostolica vel quolibet impetratis omni contradictione et apellatione tam super principali et incidenti questione remotis diffinitiret per censuram ecclesiasticam appellatione remota inviolabiliter observari. Sub eodem quoque tenore venerabilibus fratribus nostris Tirasonensi, Oxomensi et Calagurritanensi episcopis litteras destinavit iuxta formam processuris eandem, si legatus de Hispaniae partibus recessisset.

Nos igitur cum fratribus nostris aliisque viris prudentibus et in utroque iure peritis super petitione huius deliberatione habita diligenti quosdam audivimus asserentes quod cum iam dictus Celestinus, predecessor noster, contra predictam sententiam nisus fuerit Hylerdensi ecclesie restitutionis beneficium indulsisse ut pote cum ea non obstante causam duxerit commitendam supplicationem illius ecclesie committere debebamus, quia per statuta canonica sententia non negatur posse in melius commutari.

Cum autem supreptum aliquid fuerit aut ipsa pro consideratione temporum et etatum seu necessitatum gravium aliquid dispensatore ordinare decrevit et secundum jura civilia principes contra res bis iudicatas in auditorio suo examinari restitutiones in integrum permisserunt.

Nos autem tam Hylerdensi quam Oscensi ecclesie in sua volentes iustitia providere quia causarum merita partium assertionem panduntur in utriusque partis presentia duximus discernendum utrum restitutio esset data vel danda contra sententiam memoratam.

Ideoque venerabili fratri nostro episcopo et dilectis filiis Capitulo Oscensi per iterata scripta, dedimus in mandatis ut usque ad festum Beato Luche proximo tunc futurum vel in personis propriis vel per sufficientem et idoneum responsalem nostro se conspectui presentarent hostensuri si possent quod non deberet dicta sententia retractari vel si forsam exigente foret iustitia retractanda per se vel respondalem eundem apparerunt

sufficienter instructi ut canonice procederetur in negotio principali pro certo scitari quod cum litibus finem imponere cuperemus et in questione premissa propter multam locorum distantiam non posset ad nos sine magnis laboribus et expensis sepius haberi recursus, si ad premissum terminum quem eis duxeramus peremptorium assignandum iniuncta condempnerent adimplere, nos nichilominus in ipso negotio quantum possemus de iure procedere curaremus.

Cum igitur Oscensis episcopo diutius expectamus tamen ad ecclesiam vestram personaliter accessisset et qui eundem dudum preveneras ecclesiam ad audienciam proponeres restitutam et restitui de gratia peteres, si plene forsitan restituta non esset. Ipse vero et contrario diceret nec audientiam contra scientiam esse datam nec de cetero esse dandam, cum fuisset super hiis in nostra presentia disceptatum et inducte varie rationes utrimque de consilio fratrum nostrorum tibi audientie restitutionem duximus concedendam.

Proposuisti ergo in nostra presentia constitutus lite tam super possessorio quam super petitorio contestata quod cum olim sarraceni maiorem partem Hispanie ocupassent, bone memorie tunc episcopus Hylerdensis transiens ad montana in quondam opido quod Rota dicitur, episcopalem cathedram collocavit. Episcopus quoque qui tunc temporis ecclesie Oscensi pareat similiter ad montana conscendens in villa que Jacca dicitur se recepit, et in ea posuit sedem suam. Tandem vero cum inclite recordationis Santius, rex Aragonesium, sarracenos cepisset in forti manu et extento brachio debellare, ita ut de illius terre recuperatione iam specialem certam conciperent christiani inter Rotensem et Jaccensem episcopos controversia super limitibus est exorta, Rotensi episcopo asserente quod Alcanadre fluvius, Jaccensi vero et contrario proponente quod Cinga fluvius ipsorum diocesis limitaret. Controversia igitur hac in regis audientia recitata ipse qui noverat terre situm de utriusque partis assensu predictis diocesibus certos limites assignavit, sicut publicum continet instrumentum. Rege vero apud obsidionem Osce percusso sigitta et sicut Domino placuit

interempto inclite recordationis Petrus, rex Aragonum, natus eius Oscam, de sarracenorum manibus liberavit, et pontificalem in ea restituit dignitatem, et a Rota quantum in eo fuit sedem transtulit in Barbastrum. Quod felicitis recordationis Urbanus et Paschalis, predecessores nostri, auctoritate apostolica confirmarunt. Idem quoque rex Petrus, Barbastrensem fecit ecclesiam dedicari et eam velut ecclesiam cathedralem dotavit pariter et ditavit et certis ei terminis assignatis immunitates etiam regia liberalitate concessit. Cumque Barbastrense episcopi ecclesiam Barbastrensem longo tempore pacifice possedissent bona memoria Gaufridus, sextus et ultimus episcopus Barbastrensis, a Barbastro fuit per Oscensem ecclesiam violenter expulsus. Successore igitur eius illo viam universe carnis ingresso et Oscensi episcopo temporibus predicti Eugenii, predecessori nostri, propter hoc apud Sedem Apostolicam constitutis, cum episcopus Barbastrensis cathedram suam a qua fuerat violenter expulsus coram bona memoria Guidone, Sancta Romana Ecclesia cardinali, qui auditor partibus datur erat, sibi restitui postularet, et Oscense episcopus restitutionem peteret ecclesiarum de Belsa et Gestau, quibus se spoliatum dicebat injuste licet eorum uterque tantum possessorium intentaret. Idem tamen episcopus tam super possessione quam proprietate ecclesie Barbastrensis et de Belsa et Gestau ecclesiarum fuit minus legitime condemnatus. Ipse autem predicto Eugenio viam universe carnis ingresso prefato Anastasio, successoris eius, supplicavit humiliter et ad memoratum Celestinum, predecessorem nostrum, tunc Apostolica Sedis legatum comisionis litteras impetravit, qui cum usque ad diffinitivam sententiam processisset, appellationi Oscensi ecclesie deferens negotio supersedit.

Iterum eodem modo precesit a predicto Alexandro, predecessore nostro, legatus in Hispaniam, et super hoc negotio specialiter delegatus. Ipse preterea cum in summum Pontificem fuisset assumptus causam super hoc memorato Gregorio tunc Sancti Angeli diacono cardinali Apostolica Sedis legato et predictis Tirasonensis, Oxomensis et Calagurritanensis episcopis sub tenore superius expresso commisit et licet cardinali legationis sue fines egresso episcopi usque ad receptionem testium presentibus partibus processissent, quia tamen ex parte Oscensis ecclesie

fuit ad Sedem Apostolicam appellatum, ipsi iudices causam ad Sedem Apostolicam remiserunt. Quamvis autem bona memoria Oscensis episcopus et ad eiusdem Celestini, predecessoris nostris, presentiam venissetis, non fuit tamen finaliter in causa processum sed ea in suo statu manente in nostre subsidium quam tunc nitebantur invadere sarraceni partes ad proprie sunt remisse.

Super hiis igitur allegabas quod cum predictae diocesis de assensu partium fierunt limitate ac facta limitatio videntibus et scientibus tam episcopis quam canonicis Oscensis ecclesie per sexaginta annos et amplius fuerit observata Hylerdensi ecclesie eaque pecierat ratione limitationis huius competebant, que si ab initio forsitan ex aliqua causa fuisset invalida, processu tamen temporis per silentium partis alterius legitimum fuerat sortita valorem presertim cum de assensu partium facta fuerit, et per Romanam Ecclesiam extiterit confirmata.

Propterea et si limitatio huius nullatenus tenuisset quia tamen per quadraginta annos et amplius que per limitationem ei obvenerant bona fide ac iusto titulo ecclesia possideat Hylerdensis absque aliarum rationum suffragio sola se poterat prescriptione lueri.

71

Nec nocet quod obicitur ex adverso limites prescribi non posse cum limitatio quam pars Oscensis ecclesie allegabat nulla fuerit nec posset ostendi que non tenuit si etiam facta fuit quia preter assensum partium de rebus subiectis dominio aliorum quas nec habebat tunc temporis nec habuit postmodum huiusmodi limitator fuerat attemptata. Insuper cum flumen publicum esset limes, illiud non prescripserat ecclesia Hylerdensis sed que infra limites habebantur quod a canone nos vetatur. Poterat quoque utraque limitatio simul stare cum limitatio quam predictus Oscensis episcopus inducebat Cingam fluvium, illa vero quam Hylerdensis allegabat ecclesia Alcanadre fluvium limitem appellaret. Et re vera pro maiori parte Cinga, pro minori vero Alcanadre, fluvium Oscensem diocesem limitaret. Item etsi Cinga fluvius tanquam limes divideret dioceses memoratas et limitatio quam Oscensis dicebat ecclesia processisse aliquando tenuisset et per sedem fuerit apostolicam confirmata, nunc tamen illa debebat limitatio

prevalere que de consensu partium postmodum facta erat et diutissime observata. Nam in finalibus questionibus statur veteribus munimentis nisi varietate successionum vel possessorum arbitrio fines probentur fuisse mutati.

Preterea sententia predicti Eugenii contra ecclesiam Hylerdensensem inducta non nocet, cum lata fuerit per negligentiam vel errorem contra res antea iudicatas a quibus non fuerat appellatum. Verum donatio Barbastri facta ecclesie Hylerdensi liberalitate regali et per Sedem Apostolicam confirmata erat inviolabiliter observanda cum in privilegiis etiam partis alterius auctoritate apostolica firmaretur. Contra hec autem Oscensis episcopus proponebat quod inclite recordationis Ranimirus, rex Aragonum, cum Santio, filio suo, prius predictas diocesis limitarat, immo declaraverat limitationem que facta fuerat ab antiquo, sicut in eius privilegio continetur in quo Rotensis et alii octo episcopi subscripserunt, quare Santius ipse contra factum suum venire non potuit postmodum cum effectu presertim cum limitatio ipsa fuisset per bone memorie Gregorium et Urbanum, romanos Pontifices, confirmata. Nec nonet quod obicitur ex adverso eundem Urbanum Oscensi ecclesie omnia que Ranimirus rex illi concesserat confirmasse, illis dumtaxat exceptis que Sancius, rex Aragonum, cum Petro, filio suo, predecessorum episcopi Oscensis, assensu de predicti regis, patris sui, constitutione mutavit, cum ea non exceperit per Rotensem ecclesiam, sed capella potius in honorem domini nostri Ihesu Christi Nazareni constructa ut pote inter quam et Oscensem ecclesiam quando diutius fuerat ventilata. Nec minus etiam limitari loca illa quia tenebantur ab hostibus potuerunt aut liitata monstrari, cum res que apud hostes existunt posse legari propter specialem postluminii sanctiat jus civile.

Nec obest similiter si ex parte Hylerdensis ecclesie proponatur quod et si limitatio ista precesserit, prius tamen pars Barbastri fuerat possessionem adepti quia cum privilegium ecclesiarum existat ut dominium etiam preter possessionem acquirant patet Oscensem ecclesiam sicut tempore prior fuerat in iure fuisse similiter potius.

Eodem quoque modo non obest obiecta transactio cum nec Rotensis nec Jaccensis episcopus eam subscriptione propria roborarit nec accesserit clericorum assensus qui super ea non minus quam in alienatione fuerat requirendus. Preterea privilegia Urbani et Paschalis in quibus sedes episcopalis apud Barbastrum legitur confirmata nequaquam obsistunt cum quassata intelligantur cum aliis que predictus Eugenius sententiando quassavit et predictus Alexander avellerat ea falsa licet quo ad scripturam reperiantur integra in registis quod ex negligentia quoque potuit provenire.

Illud etiam quod pars una proponit se videlicet ad audientiam restitutam, sic debet intelligi ut concessum ipsi fuerit iniquam forsam si posset latam sententia demonstrare. Quare si pars ipsa concessione huiusmodi non est usa setenta debet in suo robore permanere.

Insuper et si ab initio tantummodo possessorium fuit intentatum postmodum de passione et proprietate pariter fuit totum cum privilegia exhiberentur utrimque per que non possessio sed proprietas comprobatur. Prescripto autem que ex una parte obivitur probata non fuit nec potuit probari immo nec obici cum affectu cum pars eadem allegant ad se rerum illarum quas se prescripsisse asserebat dominium ex causa alia provenisse. Constat aut quod rem suam nemo prescribit nisi prius desinat esse sua nec erat sub diffinitione une partis petitio admittenda cum de jure suo actor debeat esse certus et si aliquando propter factum et contumaciam rei plures acciones sub alternatione posse proponi legantur.

Item nocere non poterat si pars una obiceret ex adverso quod causa que inter Petrum, regem, et Stephanum, Oscensem episcopum, vertebatur commissa fuerat Petrus, episcopo Barbastrensi, cum Oscensi episcopus eum petivisse iudicem non proleatur et si petivisset etiam delictum persone non esset in dampnum ecclesie retorquendum. Attentiones vero per quas Hylerdensis ecclesia iussa fuerat comprobare sede Barbastro violenter expulsam non poterant de jure valere ut pote que fuerant lite non contestata recepte sicut ex predictis Celestini

Papa, predecessoris nostri, ut dicunt litteris comprobatur. Predictae quoque attestations non debuerant aperiri, quoniam etsi Hylerdensis ecclesia per eos quod intendebat comprobasset debebat tamen loco suo possessio remanere cum proprietas ad Oscensem ecclesiam ratione sententie pertinere.

Quare priusquam attestations aperirentur predictae fuerat de sententia cognoscensum quia dolo quis petit quod restituere statim debet. Allegabat igitur pars Oscensis ecclesie pro se primo limitationem Ranimiri et Santii, filii eius, regum Aragonensium, non tam factam ab eis quam per eos qualiter facta fuerit antiquitus declaratam.

Secundo privilegia Gregorii et Urbani, predecessorum nostrorum, qui non solum huiusmodi confirmarant sed statuerant ut taliter in posterum servaretur.

Tertio sententiam predicti Eugenii, predecessoris nostri, que fuerat cardinalium, subscriptionibus roborata, de qua temerarium immo sacrilegium esset presumere quod lata legitime non fuisset cum instare sacrilegii sit de statutis principum iudicare. Et licet contra sententiam ipsam audientia data fuisset ecclesie Hylerdensi ipsa tamen retractata non fuerat immo nec debuerat retractari cum nec ostenderetur aliquid fuisse subreptum nec quod dictus Eugenius pro necessitate locorum, temporum vel etatum super hoc duxerit dispensandum.

Quarto prescriptione se Oscensis ecclesia tuebatur cum habuerit ex scientia bonam fidem et a tempore ipsius scientie quinquaginta VIII anni fuissent elapsi nec interruptio et contrario probaretur cum super predicti Anastasii comissione nichil penitus comprobaret et commissio sepe dicti Alexandri fuerit revocata. Ipse quoque Celestinus, predecessor noster, ut dicunt in litteris sue confirmationis asseruit quod a tempore late sententie lis non fuerat contestata,

Preterea super dictus Alexander eidem indulsit ne redere super hoc aliquatenus cogeretur et silentium impossuit ecclesie Hyllerdensi. Felicis autem recordationis Lucius et Clemens, predecessores nostris, sententiam Eugenii confirmarunt. Demum eadem pars adiecit quod ecclesias de Belsa et de Gestau tempore

limitationis possederat et ecclesia de Alcheçar fuerat data ipsi cum fuit de sarracenorum minibus liberate.

Nos igitur auditis his et aliis que fuerunt hinc inde proposita priusquam plenius examinaretur negotium prelibatum te ac predictum Oscensem episcopum ad compositionem induximus et obtinuimus tandem a vobis ut nostris voluntatibus requisitis nostris consiliis pareretur.

Nos ergo postquam vestras diligenter voluntates de provida consilii deliberatione statuimus ut Barbastrebsis ecclesia cum terminis suis sicut a predicto Petro, rege, Barbastro fueant assignati episcopo et ecclesie Oscensi in perpetuum remaneret confirmantes ecclesie Hylerdensi omnia que inter Cingam et Alchanadrum fluvios possidebat. Omnes autem ecclesias quas predictus Oscensis episcopus a serra Arbi inferius inter predictos fluvios possidebat cum ecclesiis de Belsa et Gestau in duas partes divide iussimus et medietatem Oscensi ecclesie aliam vero medietatem Hylerdensi praecipimus assignari.

Et preterea de assensu tuo possessiones quas habebat tua ecclesia apud Jaccam ipsi episcopo et ecclesie Oscensi pro bono pacis tradi praecipimus in perpetuum possidendas. De his autem ecclesiis inter vos huiusmodi compositio intervenit ut ecclesie de Presigneneg, Torres, Peralta, Pertusa, Perdicaria, Monterubeo, Almerge, castrum et ecclesia de Fornellis cum omnibus terminis suis et omnes ecclesie que sunt vel erunt in posterum inter Cingam et Alchanadrum ab ipsis inferius cum ecclesiis vallium de Belsa et Gestau, Hylerdensi ecclesie perpetuo jure cedant exceptis ecclesiis de Berbegal, Lacuna, Rota, Juvero et Caxcorba que cum omni jure et universis terminis suis Oscensi ecclesie in perpetuum sint subjecte. Ecclesia quoque de Alcheçar cum omnibus ecclesiis et pertinentiis suis et omnes ecclesie que sunt vel erunt inter Cingam et Alchanadrum fluvios a terminis de Pertusa, Perdicaria, Monterubeo, Almerge et Fornellis superius usque ad Pireneos montes eidem Oscensi ecclesie perpetuo subiacebunt preter ecclesias de Azlor, Alberola, Avosca et Colungo, que cum omni de iure ac universis terminis suis perpetuo suberunt ecclesie Hylerdensi.

Decernimus autem statuimus et sancimus ut hec compositio seu divisio facta per nos de utriusque partis assensu perpetuam obtineat firmitatem nec umquam Oscensis ecclesia contra Hylerdensem, vel Hylerdensis adversus Oscensem moveat questionem. Ne autem causa ipsa de cetero valeat in contentionis scrupulum refricari universa instrumenta vel argumenta que pro ad alterutra parte vel actenus sunt inventa vel a modo poterunt inveniri nos contra auctoritate apostolica nil penitus contra hac valitura censemus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre constitutionis infringere vel eiauso temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare presumpserit, indignationem Omnipotentis Dei et Beatorum Petri et Pauli, apostolorum eius, se noverit incursurum. Amen, amen, amen.

Traducció

Innocenci III, papa. A Gombau, bisbe de Lleida i als seus successors que s'aniran substituïnt canònicament en el futur. Perquè els plets acabats en amical concòrdia no inquietin, una i altra vegada, les parts en litigi amb nous i renovats contenciosos, convé refermar-ne els acords amb protecció apostòlica, perquè, efectivament, hi haurà menys oportunitat d'atemptar contra elles per part dels que ho volen maliciosament, com més ferma sigui la resolució emesa per l'autoritat.

Tanmateix, havent vingut temps enrere a la Seu Apostòlica el dilecte fill, mestre Arnau, canonge de Lleida, ens manifestà, en nom de l'església de Lleida, que la susdita església, per sentència del nostre predecessor, el papa Eugeni, de felïç recordança, havia estat greument perjudicada, en relació amb les esglésies de Barbastre, Bielsa, Gistau i Alquézar, juntament amb les seves pertinences; és així que ens va demanar que fos rehabilitada en el dret d'audiència, pel fet que en temps dels nostres predecessors ja ho havia estat. Efectivament, primer, el papa Anastasi, de santa memòria, predecessor nostre i successor d'Eugeni, i també Alexandre, de pia recordança, successor seu, en diferents moments encomanaren aquesta causa al papa Celestí, de felïç memòria, llavors cardenal diaca de Santa Maria in Cosmidin i legat de la

negocio canonice procedatur pro certo
 scitur qd cum linc? sine imponere
 cupimus: in qone p'mula p'p'et
 multa loqz distans nō possit ad
 nos sine magnis laborib? et expensis
 sep'us haberi rearsus si ad remissi
 t'minu? que nō p'p'muū assignam?
 in iuncta contempnitis ad implere
 nos nichominus in qō negō q'mum
 de iure pōimus pcedem? q'mannu
 air nō modicum et mouemur qd con
 firmationem eiusdē sententie et reuoca
 tionem omniū que sepe dictus p'decel
 sor n'r celest? q'it p' ecclia h'p'ides?
 tanq'm subrepta fuerint p'dicms. x.
 p'decel'sor n'us dicitur impemisse.
 cum uir de ipō p'decel'sore n'ro possi
 mus talia suspicari. ut omnia scrip
 tura et aliorū suaz quas fecerit
 coram nō alijs scrib? n'ro iura uo
 ce p'posuit. subito uenit nisi fuerit
 circumuenerit. Dat' latē. y. k. mil.
 Pontificatus n'ri anno quinto.

git arnaldus canonici h'p'it?
 ex parte p'p'it? ecclie p'posuit coram
 nō qd eadē ecclia p' summa felicio
 recordationis. Eugenij. p. p'decel'so
 ris n'ri sup' ecclis de turuho. lo
 Ma et gestu et alioqz. cum p'p'it?
 t'is suis: grauit' e'it l'eli. unde ipi
 adaudienda rethra postulant. nō
 ad eam uiderent fuisse p'decel'sor
 n'ro q'ub? rethra. Nam primo
 bone memorie. Anastasij. p. p'de
 cel'sor n'r qui eadē. Eug. in modica
 re succellit: p'ie recordationis alio
 succellit ip'us felicio memorie ex
 cel'sino p' p'decel'sor n'ro nunc l'eli. q'
 in osimio in diae curi. aplice sedis
 legato. causam q'm diuio q'ub?
 comiser. qui eam sine debito t'm
 nalli: nisi fuisset ab eo ex parte olac?
 ecclie puocatum. sic in eius l'itis co
 tineretur et ip'e corā nō scrib? n'ris
 iura uoce sep'us rethabatur. h'p'it
 quoqz ad ap'ne sum pontificatus
 sumptus: bone memorie Eug. la
 angli erat. aplice sedis legato cu
 sam sup' hoc sub eo renouare conuenerit
 ut in sp'ecis rescriptis ecclie p'p'it?
 et ceteris: et allegatōib? p'p'it?
 diligenter auditis. nō obstante t'it
 cia memorata. ut quibuscūqz m
 occidit illius sententia q'm alio m
 in p'udiciū n'ris h'p'it? ecclie alie
 de aplice nō quolib? in p'p'it?
 omi conuenerit et appellatōe eam
 sup' p'p'it? et in eadem questio
 renouis. d'it' n'ra p'p'it? senten
 tiam: eam exequi mandando:

Dei d'icti
 quibus sed
 transactio
 nam ip'ea
 autē cum
 firmam
 illis mul
 ta narrat
 de illis
 t'it' et
 Basiliens
 culis p'p'it?
 signa

Anocens. p. t'itus: Gombaldo h'p'
 lerdenti epō eiusqz succel'sorib? amo
 nio substituendis in p'p'itū. N' el
 res amicitia concordia t'mnare. p'p'
 res de iure reuocata contēdē f'it
 gent. distinctio eaz ap'lia conuen
 p'adio conuenit. quatinus tanto
 minus malignari uolentib? cont
 eas locis paret malignandi. q'm
 in aius robur maius fuit auctori
 tate fonte. Sane cum uenit olim
 ad aplicam sedē. dilectus fuit ma

faceret p[ro] consuetudinem ecclesiasticam
appellat[ur] reuocari inuolabit[ur] obli-
uari. Sub eod[em] quoq[ue] reuocare uocata
biblioth[ec]a sibi n[ost]ra. T[er]m[in]on[em] d[omi]ni
m[en]s[ur]a. Calagurritan[us] epis[copus] l[ite]ris de-
monstrat. iuxta formam p[re]sentis ead[em]
si legatus de h[er]etice p[ar]tib[us] reu-
siss[et] a[ut] q[uod] cum sibi n[ost]ro alijs q[uod]
iuris prudentibus et iurib[us] uere pi-
is. sup[er] p[er]tine[nt]e hui[us] delictat[is] habi-
ta diligenti: quodam audiuimus
asserentes q[uod] cum iam dicitur. Cel-
p[ro]p[ri]et[is] n[ost]r[is] contra p[re]dicta suam ui-
sis fuit h[er]etice ecclesie reuocandis
b[er]atim in dultiss[et]. ut p[er]t[ine]ntia cum
ea n[on] obstat[ur] causam d[omi]ni omni-
tendam: supplicatorem illius ecclesie
comit[ur] debetimus. quia p[re]sentia
canonica sententia n[on] negatur posse
in melius commutari. cum aut[em] sup[er]
reptum aliquis fuit. aut ip[s]a p[er]on-
si dante[ur] temp[or]e et t[er]minu[m]. seu ne-
cessitat[is] gratia aliquo. dispensa-
tore ordinari debeat[ur] et s[an]cti iura
culia p[ri]ncipes omnia res b[e]n[e]dicti-
tis in audientia suo examini res
n[ost]ras in integritate p[re]sentat[ur]. No-
aut[em] tam h[er]etice q[uod] oblat[ur] ecclesie in
sua uolente iusticia p[er]uide. quia
causis iura p[ar]tia asserit[ur] p[er]un-
dantur: in utriusq[ue] partis p[re]sentia
diximus discernend[um]: utru[m] res
r[ati]o e[ss]et data uel danda e[ss]et sen-
tentia memorat[ur]. Id[em]q[ue] ueritat[is]
f[aci]t n[ost]ro q[uod] d[omi]nos filijs capitulo
oblat[ur] p[re]sentia scripta dedimus in
mandatis. ut usq[ue] ad testum b[e]n[e]d-

licie p[ri]mo tunc futurum. uel in
plenis p[re]sentia. uel p[re]sentia e[ss]et et po-
neum p[re]sentia n[ost]ro se conspectu
p[re]sentat[ur]. hostentur si possent.
quod n[on] debet dicta sententia uer-
tari. uel si facta exiret foret iusticia
reuerenda. p[er]t[ine]ntia uel p[re]sentia
eund[em] app[er]t[ur]e s[an]ctificat[ur] inu-
u[er]t[ur]. ut canonice p[er]deretur i ne-
gocio p[ri]ncipali p[er]t[ine]ntia s[an]cti. quod
cum lib[er]i fuit impone[re] asserunt.
in quod h[er]etice p[re]sentia p[er]t[ine]ntia multa
loq[ue]nt[ur] dubia n[on] poss[et] ad nos s[an]cti
magnus laborib[us] et expensis sepe
haberi reuocandis: si ad p[re]sentia re-
minu[m] que eis duximus p[er]p[ro]-
rium assignand[um] in uicem d[omi]ni
necur adimpl[er]e. nos uelalemur
in ip[s]o negotio quanta possimus de
iure p[er]t[ine]ntia curamus. Cu[m] g[er] p[er]t[ine]ntia
oblat[ur] q[uod] duximus exp[er]t[ur]e ad
ad ecclesiam n[ost]ram p[re]sentia accellat[ur]:
et in qui eund[em] d[omi]ni p[re]sentia. ex-
ecclesiam n[ost]ram ad ad d[omi]ni p[re]sentia
reuerentia et reuerentia de g[er] p[re]sentia.
si plene s[an]ctificat[ur] reuerentia n[on] e[ss]et:
ip[s]e uero amirano d[omi]ni. nec au-
dienna et omnia s[an]ctificat[ur] e[ss]et data.
nec de e[ss]et e[ss]et danda. cum fuit
sup[er] h[er]etice in n[ost]ra p[re]sentia d[omi]ni
in d[omi]ni uere uicem inu[er]t[ur].
de consilio s[an]cti n[ost]ri et audientie
reuerentia duximus p[re]sentia
p[ro]p[ri]et[is] ego in n[ost]ra p[re]sentia col-
latis. l[ite]r[is] tam sup[er] p[re]sentia q[uod]
sup[er] p[re]sentia e[ss]et d[omi]ni q[uod] ean-
dem s[an]ctificat[ur] n[ost]re p[er]t[ine]ntia b[e]n[e]d-

pane occupassent. bone me-
 moue. tunc epe hysth. multus
 ad montana in quadi opido qd
 rota dicitur episcopi cathedram
 collocavit. Ipe quoq; qui tunc
 epis ecclesie osten pene simul ad
 montana conscendit. in ulla que
 iacta dicitur se recep. in ea posuit
 sedem sua. Tandem vero cum in ci-
 te recordationis. Sannas rex arago-
 nes lanciaos cepulit in feni ma-
 iori. et cetero brachio debellare.
 ita ut de illius re requirere iam
 spem certam conaperiret. Jam. in
 archiepiscopo. et archiepiscopo consilio sup
 liminibus de cetera. Rotes epe alle-
 rene qd alcinadre fluuius. Iacobi
 vero consilio ponente quod signa
 fluuii ipso diocesis limitatur. Co-
 nstituta g. huc in regis audientia re-
 citata. Ipe qui nouit re sua de ut
 usq; paruo assensu pducens diocesis
 certos limites assignauit. sic pub-
 licum conuenerit in iudicium. Rege
 no apud oblatione osee paulo signa-
 ta. et sic dno placuit in tempore. i-
 clare recordationis. Petrus rex arago-
 ni natus eius ostem de lanciao
 rum. et multo. Ipsi. et pontificatus
 in ea restituit dignitate. et amica qui
 cum in eo fuit sede restituit in bar-
 luthum. qd felix recordationis.
 archiepiscopus. Palchalis pdecessores
 nra auctoritate apostolica confirmant.
 Idem quoq; rex petrus luthathrey
 fecit archiepiscopi deditur. et eam ult-
 eccliam cathedrae deditur pnt et

dicitur. et certis et nimis assigna-
 tis. in munitione etiam igna li-
 beratitate concedit. Cuius luth-
 luthrey epi. etiam luthathreus
 longo tpe pacifice possederunt. bo-
 ne memorie gaudens legens. et
 ultimus epe luthathrey abarbatho
 fuit posset etiam molit expulsi.
 Successor g. eius. illo nra unius
 carnis in gressu. et osten epe quib;
 pducit luth. pdecessoris nri pnt hoc.
 apud sede apostolicam constitutus. cum
 epe luthathrey cathedram sua aqua
 fuit molit expulsi. etiam bene
 memorie. huc sit remane eccle-
 siar. qui audite pambus damis
 erat. sibi restitui possunt. et osten
 epe restitutum petere ecclesiar. de bel-
 la. et gestau. quib; se spoliati dice-
 bar inuit. licet osten utq; tantum
 possessorum in teneuer. ade in epe
 tam sup possessione qua ppetate ec-
 clesie luthathrey. et de bella. et gestau
 ecclesiar. fuit minus legitime ad dep-
 natus. Ipe aut pducit eug. man
 unius carnis in gressu. pnt aut
 ratis successor eius duplicatur pu-
 milt. et ad memoratum celest. p
 decessore nrm tunc apostolicis sedis le-
 gatum commissionis luthis impet-
 uit. et in cum usq; ad diffinita
 sententia pcellit. appellatum osten
 ecclesie deferens negotio sup solit.
 Item eodem in possit apostolicis alq;
 pdecessore nro legatus in lutham
 am. et sup hoc negotio specialit dele-
 gatus. Ipe pntea cum in summa

ponit fuisse assumptis. Causa
sup hoc memorato Eug nunc sei
angli diae caus aplice sedis legatis
et p datus nuntiosq. Oromeq. et Ca
lagurmanq. epis sub tenore sup
epistola commisit. licet caus legatib
sue fines egresso. qm nly ad recep
tionem rethum p sibi pambul p
cessissent: quia tam ex parte olo
ecclie fuit ad sede aplice appellati
ipsi iudices causam ad sedem apli
cam remiserunt. Et nuntius aut
bor e memorie. Oloq ep: et tu ad
eandem cel. p dessoris nri p sibi
venisset: no fuit in finalit in
causa pcellum. Et ea in suo statu na
mente in nre sub fidu qm tunc in
reletur in nre larracem: partes
ad ppe sunt remisse. Sup hys g
allegabas. qd cum p dicit dioceses
de assensu partium sunt limita
re. ac facta limitatio uidentib
er fientib. nam epis qm canonici
oloq ecclie p p p gneti amos. et
amph fuit obierat. hyliey
ecclie a que p dicit nre limita
tione hi compertant. que si abun
no fuisse ex aliqua causa fuisse in
alibi: postea tam qm p sibi
partis alius legatum fuit sona
ualoz. p sibi cum de assensu par
cium fuit fuit et p p p ecclia cri
at confirmata. fuit et si limitatio
hi nullatenus tenuit. quia tam
p quadraginta annos amplius
que plurimam e obuenit.
bona fuit ac nro nro ecclia pos

fidet hyliey. absq aliaz rationu
suffragio sola se potat p p p p p
eri. Et nocet qd obicam ex ad so
limitis p sibi no posse. cum limi
tatio quam pars oloq ecclie allega
bat nulla fuit. nec possit ostendi q
no tenet. si enim fuit fuit. quia p
ter assensum partium de rebus sub
iectis dno alioz quas nec habebat
tunc quis. nec labitur postmodum
huiusmodi limitatio: fuerit aremp
ta. In sup cum finit publicum
et limes. illud non p p p p p
ecclia hyliey. Et que in fin limitis
habebatur. qd actione no uenit
p p p quoz utaq limitatio finit
stare cum limitatio quia p dicit olo
et ep in duobus angam finitum
illa uo qm hyliey allegabat ecclia.
alcanad finitum limitis appellat
et teneat p p p p p. anga pro
memorato alcanad finitum oloq
diocetem limitat. Item et si anga
finitum tang limes duobus dioce
ses memoratas et limitatio q oloq
duobus ecclia pcellit. aliaz ten
et et p p p fuit aplicam confir
mata. nunc in illa debebat limitatio
p dicit. que de assensu partium
p dicit fuit erat et duntaxat ob
uati. Nam in finalit questionib
statur uerbis munimus: nisi uarie
tate succellioni ul possellor arbitrio
fuit p p p fuit mutan. P p p
sona p dicit Eug. omnia eccliam
hyliey inducta no nocet: cum lata
fuit p p p p p uel ante. cor res

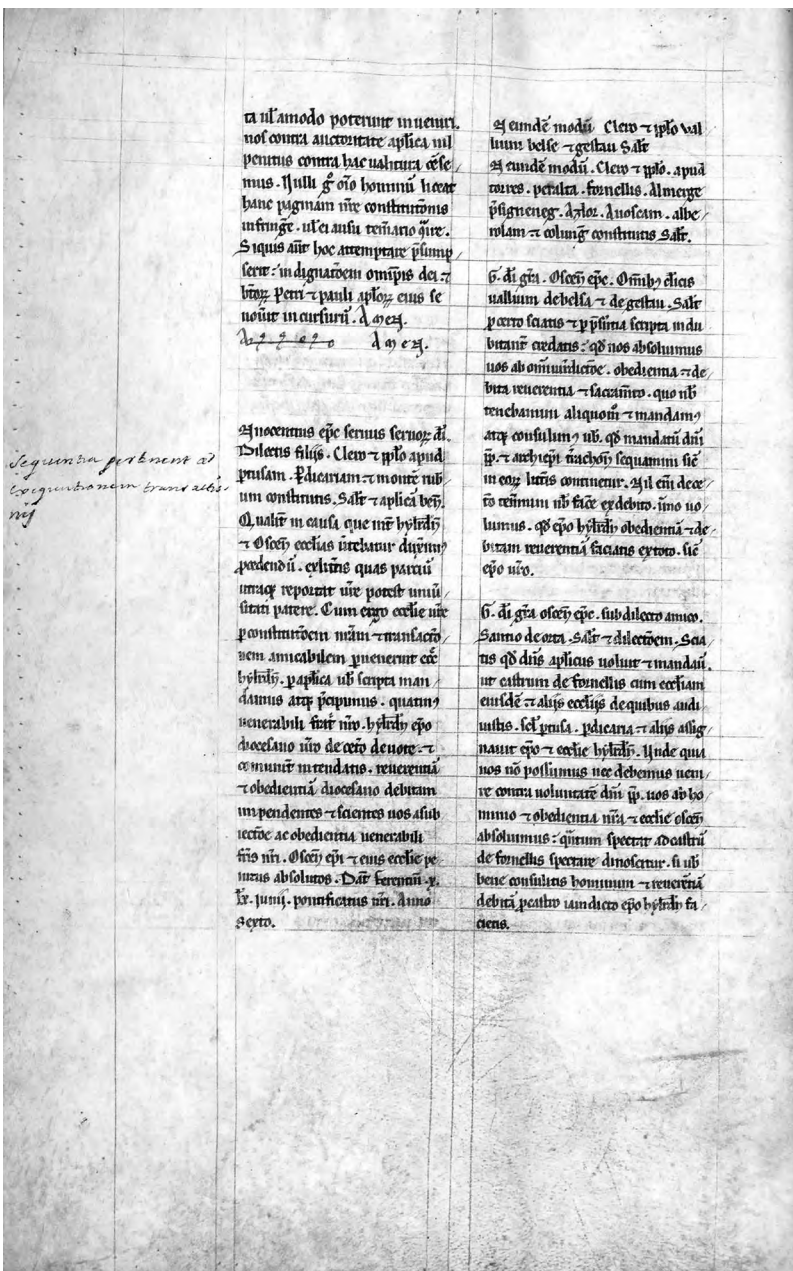
antea iudicatis: a quibus no filiar
appellatum. Item donatio barthol
in sua eccle hyldy libalitate igit
li: et pcedem aplicam confirmata:
ecce in uoluntate obfervanda. cum
in privilegijs etiam patris alius sue
contate aplica firmaretur. Contra
hec aut oſco epe pponetur. qd in
clue recordationis. Samuinus rex
angloni cum ſanto filio ſuo pua
policus diocelos limitavit. immo a
clauſula limitatorem que ſua ſunt
ab amquo. ſic meus privilegio cen
tinetur. in quo ſorty: et alij octo
epi ſubſcripſerunt. quare ſamius
ipe contra ſacrum ſui uenit non
ponitur poſtmodum cum eſſet. pſi
cum limitatio ipſi fuiſſet pdone me
more Greg: turbiſ Romanos pon
tifies confirmata. Hec necer quod
obicitur ex aduſo eundem uerſum oſco
eccle omnia que ſamius rex il
li conſeſſerit confirmalle. illis di
citur excepſis. que ſamius rex au
goi cum puto filio ſuo pcedit
epi oſco allentia. de pſien regis pa
tris ſui conſtitutio mutat. cu ea
no excepit pſien eccle. ſ. capella
pocus in honore dñi nri ihu naure
ni conſtructa: ut pote nri qm: oſco
eccle qm diuinus ſunt uenit. Hec
minus etiam limitat loca illa
quia reſeruantur ab hoſtib: pſe
runt: aut linueta monſtrari: ci
res que apd hoſtes cythunt poſſe le
garipſi: ſp: poſthumum ſanctat
oude. Hec obet ſimilit: ſi ex parte

hyldy eccle pponatur. qd: ſua
natio illa pſerit. pſi cum pat
ris barthol ſunt poſſellionem
ad eptā. quia cum privilegiu eccle
cum ceſſat. ut diuinus ena pſer
poſſellione acquirant: pſi oſco
eccle ſic qm pſi ſunt. minor ſu
ille ſimilit: pſerit. Tode quoq
modo no obet obiecta natio.
cum nec ſorty nec iaceſ epe cum
ſubſcripſerit. pſi de ant. nec acce
ſerit. dicit: alentia. qui ſup ea ni
minus quia in alienat: ſua con
tendat. pſi privilegiu. uerſum
pſi ſubſcripſerit. ſed et pſi apd
barthol ſunt confirmata. ne
quaſi obſeruat: cum quaſi in
reſeruat: cum alij que pſerit
eſt ſeruat: et quallant: et
pſi alij eſſe eſſe ea ſola. in
act quo ad ſeruat: reſeruat: i
regia pſerit. qd et negliget
tia quoq ponit pſerit. ſed
etiam qd pſi ſua ponit ſe uide
re: ad audientia reſeruat: ſic
debet in reſeruat: ut conſentium ipſi
ſunt. magis ſeruat: ſi poſi: ſeruat
ſeruat: de reſeruat: que
ſi pſi conſentione huiusmodi
no eſt: ſeruat: debet i ſuo
uolere pſerit. In ſup: ſi aduſo
tamen poſſellionu ſunt in centra
ni: poſtmodum de poſſellione et pſe
tate pſi ſunt acum. cum pſi
legit emerebunt utingit p que
no poſſe ſp: pſerit: expletur. pſi
enpro ſunt que etiam pſi ob

*De ſuſſeſſione pſi
ſi pſi pſerit*

dolo quis peccat. q̄d retinere illud
debet. Allegatur ḡ pars olei ex
ple p̄mo lumen dicitur. et sumitur
etiam fides eius regim aegroti
no tam firm ab eis. qm̄ pars q̄
fuit fidei amareq̄ declaratur.
Sed p̄missa. Sing. et vrbis p̄de
cellos n̄r̄os. qui no solum bu f̄is
confirmantur. s̄. itantur ut ta
lit in postremo sentiantur. et crea
sentur p̄dici Cū p̄decellos
n̄r̄i. que fuerat cardinalis sub
p̄m̄io imbuta. de qua t̄m̄era.
num ino saclegem ex p̄m̄ia.
q̄ lata legem ino fuisse. cum in
f̄is saclegi sit de h̄m̄is p̄napu
videtur. Et hoc om̄ia sentia in
sam audiamis data fuisse. et sic
h̄m̄is. q̄a in retracta no fuit
ino nec debuit retractari. cu
ne ostenditur aliquid fuisse sub
repum. nec q̄d dicitur Cū p̄m̄ia
fuit locoz. ap̄m̄ ut etiam sup
hoc dicitur dispensandi. Et nota
p̄m̄ia p̄de olei ecc̄ia nebatur
cum h̄m̄is q̄ sacm̄a bona fidei.
et ap̄m̄ ip̄m̄ sacm̄e quinq̄ ḡnta
viij. anni fuissent elapsi. no ite
rim̄o canonico p̄batur. an h̄
p̄dici anath̄is amulione. non
penitus cōphare. et omulio sepe
dici alij fuit reuocari. s̄pe quoq̄
ex p̄decellos n̄r̄i ut dicunt m̄m̄is
fuit confirmatio allertur. q̄d ap̄
fide sacm̄e h̄i n̄o fuit amulata.
Præter speculaculo alij. eode ordi
lit ne rede sup̄ hoc aliquid tenemus

dolo quis peccat. q̄d retinere illud
debet. Allegatur ḡ pars olei ex
ple p̄mo lumen dicitur. et sumitur
etiam fides eius regim aegroti
no tam firm ab eis. qm̄ pars q̄
fuit fidei amareq̄ declaratur.
Sed p̄missa. Sing. et vrbis p̄de
cellos n̄r̄os. qui no solum bu f̄is
confirmantur. s̄. itantur ut ta
lit in postremo sentiantur. et crea
sentur p̄dici Cū p̄decellos
n̄r̄i. que fuerat cardinalis sub
p̄m̄io imbuta. de qua t̄m̄era.
num ino saclegem ex p̄m̄ia.
q̄ lata legem ino fuisse. cum in
f̄is saclegi sit de h̄m̄is p̄napu
videtur. Et hoc om̄ia sentia in
sam audiamis data fuisse. et sic
h̄m̄is. q̄a in retracta no fuit
ino nec debuit retractari. cu
ne ostenditur aliquid fuisse sub
repum. nec q̄d dicitur Cū p̄m̄ia
fuit locoz. ap̄m̄ ut etiam sup
hoc dicitur dispensandi. Et nota
p̄m̄ia p̄de olei ecc̄ia nebatur
cum h̄m̄is q̄ sacm̄a bona fidei.
et ap̄m̄ ip̄m̄ sacm̄e quinq̄ ḡnta
viij. anni fuissent elapsi. no ite
rim̄o canonico p̄batur. an h̄
p̄dici anath̄is amulione. non
penitus cōphare. et omulio sepe
dici alij fuit reuocari. s̄pe quoq̄
ex p̄decellos n̄r̄i ut dicunt m̄m̄is
fuit confirmatio allertur. q̄d ap̄
fide sacm̄e h̄i n̄o fuit amulata.
Præter speculaculo alij. eode ordi
lit ne rede sup̄ hoc aliquid tenemus



ta ul' amodo poterunt inueniri.
nos contra auaritiam aplica nil
penitus contra hac ualuerit esse
mus. Nulli igitur homo hanc
hanc pugnam in constitutionis
infringe. ut ei ausu resistere queat.
Siquis autem hoc attemptare presump-
serit: in dignationem omnipotentis dei et
beatorum Petri et Pauli apostolorum eius se
nouit incursurum. Amen.

et eundem modum. Ceterum et ipso uol-
lunt uelle et gestauit. Sicut
et eundem modum. Ceterum et ipso. apud
cares. petrus. fornellus. almerge
pignere. et alio. Auosam. albe-
rolam et alium constituit. Sicut.

6. di. gra. Oseas episcopus. Omnes di-
uinitas debet et de gestauit. Sicut
perito sciamus et ipsam scripta manu
bitant cedant: quod nos absolutum
uos ab omni iudicio. obediencia et de-
bita reuerentia et faciamus. quo non
reuerentiam aliquam et mandam
atque consilium: ubi quod mandam dñi
ipsum et archiepiscopi nachos sequamini sic
in eorum laus commendat. et si cum deo
to reuerentiam non facere ex debito. imo no-
lumus. quod episcopo hydris obediencia et de-
bitam reuerentiam faciamus ex toto. sic
episcopo nostro.

6. di. gra. Oseas episcopus. sub dilecto amico.
Santo deo. Sicut et dilectionem. Sicut
ut quod dñs aplicas uoluit et mandam.
ut eundem de fornellis cum ecclesiam
eiusdem et alijs ecclesijs de quibus audi-
uitis. sed presbiter. pelicanus et alijs alijs
nauit episcopo et ecclesie hydris. Unde qui
nos non possumus nec debemus ueni-
re contra uoluntatem dñi ipsum. uos ad bo-
minio et obediencia nostra et ecclesie osee
absolutum: quantum spectat ad contra
de fornellis spectare dimittatur. si ubi
bene consilium hominum et reuerentia
debita presbiter iudicio episcopo hydris fa-
ciamus.

Quocirca episcopus seruus seruorum dei.
Dilectis filiis. Ceterum et ipso apud
presbiterum. Pelicanum et monachum nobis
um constituit. Sicut et aplica beatus.
Qualiter in causa que inter hydris
et Oseas ecclesias prelatum dñm
pendendi. ceteris quas parum
imagis reponit uir potest unum
sicut putare. Cum ergo ecclesie nostre
pro constitutionem nostram et mandam
nem amabilem inuenit ecclesie
hydris. papica ubi scripta man-
damus atque precipimus. quantum
uenerabili fratri nostro hydris episcopo
dioclesiano nostro de cetero deuote et
omnino intendamus. reuerentiam
et obediencia dioclesiano debitam
impedientes et facientes nos alibi
rectos ac obediencia uenerabili
fratri nostro. Oseas episcopo et eius ecclesie pe-
nitens absolutus. Dat. serenam. x.
kr. junij. pontificatus nostri anno
secundo.

de quibus pertinet ad
de quibus non pertinet ad
nos

Seu Apostòlica, qui l'hagués acabat amb el degut final si no li ho hagués impedit l'església d'Osca, com es pot llegir en les seves cartes, i com ell, de viva veu, més d'una vegada testimonià davant nostre i dels nostres germans.

Aquest últim també, enlairat ja al summe pontificat, encomanà aquesta causa al cardenal Gregori de Santàngel, de bona memòria, com a legat de la Seu Apostòlica, amb aquesta disposició, que, examinades les reclamacions de l'església ilderdense i escoltades diligentment les raons i al·legacions de cada una de les parts, sense que fossin obstacle ni la sentència anterior ni cap altra cosa dictaminada per la Seu Apostòlica o qualsevol altra institució, tant per ocasió d'aquella sentència com per altre motiu, en perjudici del dret de l'església de Lleida, rebutjades, així mateix, tota contradicció i apel·lació, tant pel que fa a la qüestió principal com a l'accessòria, proferís sentència definitiva, que la posés en execució i la fes observar de manera inexorable, sota censura eclesiàstica i sense possibilitat d'apel·lació.

En aquest mateix sentit, va escriure als nostres germans, els venerables bisbes de Tarassona, d'Osma i de Calahorra, perquè procedissin idènticament, en cas que el legat apostòlic ja s'hagués absentat d'Hispania. Així doncs, Nós, ensems amb els nostres germans i altres homes prudents i versats en ambdós drets, després d'una acurada deliberació vam veure que, respecte a la vostra petició, alguns defensaven que, havent ja el susdit Celestí actuat contra l'esmentada sentència, havia concedit a l'església de Lleida el benefici de la restitució i, com és natural, havent-se dut, malgrat la sentència, la causa endavant, devíem considerar la suplicació de la susdita església, perquè, segons les ordenances canòniques, no s'impedeix que una sentència es pugui millorar. I com que s'havia sostret quelcom, la sentència, en consideració al temps o a greus necessitats, dictaminà que s'ordinés amb dispensa i, a més, segons el dret civil els Prínceps, fins i tot davant de casos jutjats dues vegades, permeteren que en la seva audiència s'examinessin les revisions d'un procés sencer.

I així Nós, volent mirar tant pel bé de l'església de Lleida com de la d'Osca i en pro de la justícia, i com que els mèrits de

les causes es demostren a partir del testimoniatge de les parts, vam disposar que es dilucidés en presència de cada una d'elles si la restitució s'havia donat o s'havia de donar contra la sentència esmentada. I amb aquesta intenció, mitjançant reiterats escrits i manaments convocàrem per a no més tard de la festa de Sant Lluc, propvinent, al nostre germà, el venerable bisbe, i als estimats fills del capítol d'Osca, perquè per pròpies persones o per procurador suficient i idoni es presentessin davant Nós per tal que ens indiquessin, si podien, per quina raó no havia de reconsiderar-se la susdita sentència, o perquè, en cas que per exigència de la justícia s'hagués de revisar, compareguessin per se o pel susdit procurador suficientment proveïts, per tal que es procedís canònicament en l'afer principal a indagar sobre la veritat; perquè, volent resoldre definitivament el plet i no poder, per raó de la molta distància, presentar de manera usual recursos a la qüestió precedent, si no era amb enormes molèsties i despeses, en el cas que dins el termini peremptori que els havíem assignat es neguessin a complir les coses allà incloses, Nós, malgrat tot, procuràrem procedir en la causa fins on podríem conforme a dret.

Així doncs, esperàrem durant bastant temps [Garcia de Gúdal], bisbe d'Osca, i havent finalment accedit personalment a la vostra església, tu, que t'havies anticipat a ell, li proposares que la teva església fos rehabilitada en el dret d'audiència i li demanares que ho fos *de gratia*, si és que ja no ho estava plenament; per contra, ell et replicà que ni se t'havia concedit audiència contra l'evidència, ni d'ara endavant se t'havia de concedir. Havent-se debatut sobre tot això davant nostre i aportades diverses raons per uns i per altres, prenent consell dels nostres germans, vam decidir que se t'havia de concedir la restitució de l'audiència. Així doncs, constituït davant nostre, ens intentares exposar, tot demostrant la disputa tant sobre el possessor i com sobre el petitori, que, havent els sarraïns ocupat, temps ha, la major part d'Hispania, el llavors bisbe de Lleida, de trànsit cap a la muntanya, establí catedral episcopal en una fortalesa —*opido*— que s'anomena Roda. Així mateix, el bisbe que en aquells temps presidia l'església oscense, refugiant-se ell també a la muntanya, es va retirar a la vila anomenada de Jaca, i allí establí igualment la seva seu. I, finalment, quan Sanç, rei d'Aragó,

de gloriosa recordança, començà a sotmetre els sarraïns amb mà poderosa i braç estès, de manera que els cristians concebien ja fermes esperances de recuperar la seva terra, eixí entre els bisbes de Roda i Jaca controvèrsia relativa als límits. Afirmava el bisbe de Roda que el riu Alcanadre termenava la seva diòcesi, i, en canvi, el de Jaca, proposava el riu Cinca.

Així doncs, exposada aquesta controvèrsia davant el rei, aquest, que coneixia l'emplaçament del territori, de consentiment mutu, va assignar límits concrets per a les susdites diòcesis, segons s'especifica en document públic. Ara bé, ferit el rei per una fletxa durant el setge d'Osca i mort per designi de Déu, el seu fill Pere, rei d'Aragó, alliberà Osca de les mans sarraïnes i hi restablí la dignitat episcopal, i des de Roda transferí a la seu de Barbastre tot el que aquella posseïa. Fet que confirmaren amb autoritat apostòlica els nostres predecessors Urbà i Pasqual. El rei Pere feu també dedicar l'Església de Barbastre i la dotà i enriquí talment com una església catedral, i, assignant-li uns límits propis, li concedí igualment per règia generositat les immunitats degudes.

I havent els bisbes de Barbastre posseït pacíficament i durant molt de temps llur església, el bisbe Gaufred, sisè i últim de la susdita seu, fou expulsat violentament d'ella per l'església d'Osca. Així doncs, constituïts per aquest motiu davant la Seu Apostòlica, en temps d'Eugeni, predecessor nostre, el nou bisbe de Barbastre, un cop mort l'anterior, i el bisbe d'Osca, aquell reclamà, en presència de Guidó, cardenal de l'Església romana i nomenat auditor de les parts, que li fos restituïda la seva càtedra de la qual havia estat desposseït per la força; per la seva banda, el bisbe d'Osca requerí la restitució de les esglésies de Bielsa i Gistau, de les quals, segons deia, havia estat espoliat injustament; tot i que cadascun d'ells només intentava aconseguir el possessori, no obstant, el bisbe de Barbastre fou condemnat de manera poc legítima, tant pel que fa a la possessió com a la propietat de la seva església i de les de Bielsa i Gistau.

Aquest mateix bisbe, traspasat el papa Eugeni, suplicà humilment al seu successor Anastasi i aconseguí una carta de comissió a favor del nostre predecessor Celestí, llavors legat de la

Seu Apostòlica. Aquest darrer, havent continuat el procés fins a la sentència definitiva, fent cas, però, de l'apel·lació de l'església d'Osca, s'abstingué de l'afer. Novament i de manera similar procedí quan, delegat del papa Alexandre, fou enviat a Hispània i designat especialment per a aquest plet. Endemés, ell mateix, així que fou elevat al summe pontificat, encarregà la causa a Gregori, en aquells moments cardenal diaca de Santàngel, i també, al legat de la Seu Apostòlica i als bisbes de Tarassona, d'Osma i de Calahorra, segons la tenor més amunt expressada; però, tot i que, absent el cardenal legat, els bisbes havien procedit, presents les parts, fins a la recepció de testimonis, no obstant, com que de part de l'església d'Osca es feu nova apel·lació a la Seu Apostòlica, els jutges retornaren la causa a la susdita Seu.

D'altra banda, per bé que el bisbe d'Osca i tu havíeu comparegut davant del nostre predecessor Celestí, amb tot, no es procedí fins a la resolució de la causa, sinó que restà pendent, ja que les parts tornaren precipitadament a llur diòcesi en subsidi de la causa cristiana, doncs en aquells moments els sarraïns maldaven per atacar-nos.

Respecte al propi territori, al·legaves que quan les susdites diòcesis de comú acord foren termenades, com que la delimitació resultant, vista i coneguda tant pel bisbe com pels canonges de l'església d'Osca, havia estat servada per seixanta anys i més, competien a l'església de Lleida les coses que damanava per raó d'aquest atermenament, el qual, si per casualitat hagués estat nul de bon principi per alguna raó, malgrat tot, passat tant de temps i per silenci de la part contrària, hagués adquirit legítim valor, especialment i sobretot pel fet d'haver estat executat de consentiment de les parts i confirmat per l'Església romana.

A més a més, encara que aquest atermenament no s'hagués mantingut de cap manera, amb tot, com que durant més de quaranta anys, de bona fe i per just títol, l'església ilerdense ho posseïa, tot el que li havia pervingut per raó d'ell es podia reivindicar només pel mer preestabliment, al marge de la concurrència d'altres raons. I no perjudica el cas el que s'objecta des de la part contrària, que els límits no es poden preestablir, per

tant és nul l'atermenament al qual l'església d'Osca feia referència i com que no podent-se demostrar allò que no es mantingué, tot i haver estat fet, ja que, malgrat l'assentiment de les parts, la delimitació s'havia temptejat respecte a coses subjectes al domini d'altres, coses que tal termenador ni posseïa llavors ni després posseí.

I, a més, essent el límit un riu públic, aquell no l'havia preestablert l'església de Lleida, sinó les coses que es trobaven dins dels seus límits, fet que no prohibeix la llei canònica. També podien coexistir ambdues delimitacions, ja que la limitació que el susdit bisbe d'Osca propugnava situava la frontera al riu Cinca, i, en canvi, la que al·legava l'església ilderdense la deixava en el riu Alcanadre. I, efectivament, la diòcesi oscense la limitaven, en una gran part, el riu Cinca i, en menor part, l'Alcanadre. Així mateix, encara que el riu Cinca dividís, com a frontera, les diòcesis esmentades i encara que la delimitació propugnada com a procedent per l'Església d'Osca, s'hagués mantingut durant un temps i fos confirmada per la Seu Apostòlica, no obstant això, ara hauria de prevaldre aquella altra delimitació que, de consentiment mutu, havia estat feta temps després i observada durant moltíssims anys.

89

En efecte, en les qüestions finals un es manté gràcies als antics baluards, llevat que per la variació de les successions o per la voluntat dels possessors es pugui provar que els límits havien estat modificats. Endemés, la sentència del susdit Eugeni, dictada contra l'església ilderdense, tampoc no perjudica, per haver estat donada per negligència o per error contra coses ja jutjades, contra les quals no s'havia requerit. Ara bé, la donació de Barbastre a l'església ilderdense, feta per la generositat reial i confirmada per la Seu Apostòlica, s'havia d'observar intacta, donat cas que pel que fa als privilegis, fins i tot els de la part contrària, ho refermava l'autoritat apostòlica.

Contra tot això, però, el bisbe d'Osca exposava que Ramir, rei d'Aragó, d'il·lustre memòria, conjuntament amb Sanç, el seu fill, primerament havien delimitat les diòcesis, o més ben dit, havien confirmat la delimitació que havia estat feta des d'antic, segons es

troba en un privilegi seu, que el bisbe de Roda i altres vuit bisbes més van subscriure; per això, el propi Sanç no va poder actuar temps després amb èxit contra el seu acte, i menys perquè aquesta delimitació havia estat confirmada pels papes Gregori i Urbà, de santa memòria. Però no és cap inconvenient el fet que s'objecta des de la part contrària, que el propi Urbà hagués confirmat per a l'església d'Osca tot el que el rei Ramir li havia concedit, excepte, en tal cas, les coses que el rei d'Aragó, Sanç, i el seu fill Pere, amb el consentiment dels predecessors del bisbe d'Osca, van canviar de la constitució del seu pare, ja que allò no ho rebé per l'església de Roda, sinó, més exactament, la capella construïda en honor de Nostre Senyor Jesucrist Natzaré, per raó del tracte que en algun temps entre aquesta i l'església d'Osca hi hagué. Ni pogueren delimitar-se aquells llocs perquè es trobaven sota el poder dels enemics ni tampoc demostrar que estaven termenats, per tal com les coses que romanen en poder dels enemics el dret civil prohibeix que es puguin llegar per la possibilitat del postlimini.

Ni tampoc és obstacle si des de la part de l'església ilderdense s'argumenta que, encara que aquest atermenament fos anterior, amb tot la teva part de Barbastre havia adquirit prèviament la possessió, ja que, pel fet d'existir el privilegi d'una església, aquesta adquireix també el domini al marge de la possessió, és evident, per tant, que l'església d'Osca, així com en el temps havia estat primera en el dret, de la mateixa manera havia estat la més ben qualificada. De la mateixa manera, tampoc no és obstacle la transacció, perquè ni el bisbe de Roda ni el de Jaca van corroborar-la amb la seva firma, ni hi va haver el consentiment dels clergues que en aquest cas s'havia de reclamar igual que en una alienació. A més a més, els privilegis d'Urbà i Pasqual, en els quals es llegeix que la seu episcopal queda confirmada a Barbastre, de cap manera s'oposen, encara que es considerin romputs, a altres que el susdit Eugeni amb la seva sentència va rompre, i també el susdit Alexandre els havia suprimit per falsos, malgrat que es trobessin íntegrament en els registres com a escriptura, cosa que podia haver passat per negligència.

I el que la teva part exposa, a saber, que havia estat rehabilitada en el seu dret d'audiència, així cal que s'entengui, tal com li fou

concedida, injustament potser, si la sentència emesa ho pogués demostrar. Per això, si la mateixa part no s'ha servit d'una tal concessió, la sentència ha de romandre en la seva força. A més, per bé que des de l'inici només fou intentat el possessori, més endavant es va tractar conjuntament de la possessió i de la propietat, des que ambdues parts van exhibir els privilegis, gràcies als quals es comprova no la possessió sinó també la propietat. Ara bé, el títol que de la teva part es presenta no va ser legitimat ni es va poder comprovar, o més ben dit, ni objectar amb eficàcia en al·legar l'altra part que el domini d'aquelles coses, que ella assegurava haver preestablert, els havia vingut d'una altra causa.

És evident que ningú no estableix una cosa seva si prèviament no demostra que és seva, ni la sol·licitud de la teva part havia d'ésser admesa sota clàusula de definició, ja que l'actuant ha d'estar segur del seu dret, encara que alguna vegada, degut al propi fet o a la contumàcia de l'assumpte, es decideixi que es poden proposar diferents actuacions en alternativa. Així mateix, no podia perjudicar al procés, cas que la teva part objectés contràriament que la causa que entre el rei Pere i el bisbe d'Osca, Esteve, es disputava, s'havia encomanat a Pere, bisbe de Barbastre, perquè no es va provar que el bisbe d'Osca l'havia demanat com a jutge, àdhuc si (la teva part) hagués demanat delictes de persona, mai no podria desviar-se en perjudici de l'església.

91

Ara bé, les atestacions, mitjançant les quals l'església de Lleida, de manament, havia de demostrar que n'havia estat expulsada per la força de Barbastre, no podien tenir valor de dret, pel fet que aquestes foren rebudes en un procés no provat, com es fa palès, segons diuen, a les abans esmentades cartes del nostre predecessor, el papa Celestí. A més, les susdites atestacions no es devien haver obert, perquè encara que l'església ildense hagués demostrat gràcies a elles el que intentava, així i tot la possessió devia romandre en el seu lloc, donat cas que la propietat, per raó de la sentència, devia pertànyer a l'església d'Osca. Per això, abans que s'obrissin, s'havia d'haver consultat la sentència, perquè amb frau demana qui demana allò que ha de restituir tot seguit.

Així doncs, la part de l'església d'Osca al·legava per a si, primer, la limitació de Ramir i del seu fill Sanç, reis d'Aragó, no

tant feta per ells, ans més aviat declarada per ells des d'antic, de quina manera l'havien feta. En segon lloc, al·legaven els privilegis de Gregori i Urbà, predecessors nostres, qui no tan sols la van confirmar tal qual, sinó que determinaren que es conservés sempre així. En tercer lloc, (al·legaven) la sentència del nostre predecessor Eugeni, la qual havia estat corroborada per les signatures dels cardenals, de manera que, respecte a ella, fora temerari i, fins i tot, sacríleg pressuposar que no havia estat dictada legítimament, ja que és gairebé un sacrilegi posar en qüestió els estatuts dels prínceps. I encara que contra aquesta sentència li hagués estat atorgada audiència a l'església de Lleida, amb tot, no hauria estat retractada o més ben dit, no devia haver-ho estat, ja que ni es provaria que s'hagués sotret res, ni que Eugeni per cap imperatiu ni de lloc, ni de temps havia manat que es dispensés sobre el particular. En quart lloc, l'església d'Osca s'emparava en el preestabliment, ja que tenia bones garanties del fet cert i dels temps d'aquesta notícia havien passat ja cinquanta-vuit anys, i que no es podia confirmar cap tipus d'interrupció pels contraris, perquè no se n'havia demostrat res en absolut en relació amb la comissió del susdit Anastasi i havent estat revocada sempre la comissió del susdit Alexandre.

També el mateix Celestí, predecessor nostre, segons diuen, va assegurar en la carta de la seva confirmació que des del temps del dictamen de la sentència el plet no havia estat revisat. A més, el tantes vegades esmentat Alexandre la ratificà per tal que no fos obligat en molt temps tornar sobre aquest afer i va imposar silenci a l'església de Lleida.

Els nostres predecessors Luci i Climent, de felix memòria, així mateix van confirmar la sentència d'Eugeni. Finalment, la mateixa part va afegir que posseïa les esglésies de Bielsa i de Gistau des del temps de l'atermenament i que l'església d'Alquezar li havia estat donada quan va ser alliberada de les mans sarraïnes.

En conseqüència, Nós, escoltades aquestes i altres coses que foren presentades d'una part i de l'altra, abans que s'examinés definitivament l'afer, us vam encaminar a tu i al bisbe d'Osca devers una concòrdia amistosa i vam obtenir, finalment, de

vosaltres que, requerit el nostre arbitratge, us aveníssiú als nostres consells. Per tant, Nós, després d'escoltar amb diligència el vostre parer i inseguint la prudent deliberació del consell estatuïm que l'església de Barbastre amb els seus termes, tal com li foren establerts pel rei Pere, quedi perpètuament per al bisbe i església d'Osca, confirmant per a l'església ilerdense tot el que posseïa entre els rius Cinca i Alcanadre. Totes les esglésies que el susdit bisbe d'Osca posseïa des de la serra d'Arbe cap avall, entre els esmentats rius, amb les esglésies de Bielsa i Gistau, manem que es divideixin en dues parts i disposem que se n'assigni una meitat a l'església d'Osca i l'altra a la ilerdense.

Igualment, d'assentiment teu, les possessions que la teva església tenia a Jaca, per bé de la pau, decretem que passin a perpetuïtat al bisbe i església d'Osca. Però, pel que fa a les esglésies següents: Presiñén, Torres (de Alcanadre), Peralta (d'Alcofea), Pertusa, Laperdiguera, Monterubeo (Montearruego?), Almerge, el castell i església de Fornillos amb tots els seus termes, i totes les esglésies que des d'aquelles valls cap avall hi ha o hi haurà en el futur entre el Cinca i l'Alcanadre, amb les de les valls de Bielsa i Gistau, que passin perpètuament de dret a l'església de Lleida, llevat de les esglésies de Berbegal, Lagunarrota, Juvero i Cajicorba que de ple dret i amb tots els seus termes queden vinculades per sempre a l'església d'Osca. Així mateix, l'església d'Alquézar, amb totes les seves esglésies i pertinences, i totes les esglésies que són o seran entre els rius Cinca i Alcanadre, des dels termes de Pertusa, Laperdiguera, Monterubeo, Almerge i Fornillos cap amunt, fins als Pirineus, dependran a perpetuïtat de l'església d'Osca, llevat de les esglésies d'Azlor, Alberuela, Adahuesca i Colungo, les quals de ple dret i amb tots els seus termes passaran per sempre al domini de l'església ilerdense.

Decretem, doncs, estatuïm i sancionem que aquesta composició o divisió feta per Nós, amb l'assentiment d'ambdues parts, gaudeixi de fermesa perpètua, i que mai, ni l'església d'Osca presenti querella contra la de Lleida, ni la de Lleida contra la d'Osca. Però, perquè aquesta causa, en endavant, no pugui tornar-se a renovellar amb l'escàndol d'un nou contenciós, tots

els instruments o arguments que per cada una de les parts fins ara han estat aportats o des d'ara podran aportar-se, Nós, per contra, decretem per la nostra autoritat apostòlica que no hagin de tenir absolutament cap força en contra d'ella. Així doncs, que a ningú li sigui en absolut permès de rompre aquesta nostra carta decretal ni de contravenir-la amb cap mena d'intent temerari. Però si algú gosés atemptar contra tot això, sàpiga que sofrirà la indignació de Déu omnipotent i dels sants apòstols Pere i Pau. Amén, amén, amén.

PRIMERA PEDRA DE LA SEU DE LLEIDA¹

22 de juliol de 1203

Transcripció a Jesús Tarragona, “Inscripcions i làpides sepulcral a la seu Vella de Lleida”, *Ilerda*, XL (1979), p. 254.

Revisió de la transcripció: Núria Preixens Vidal.

Traducció del llatí al català: Joan J. Busqueta Riu.

Transcripció

Anno Domini M CC III et XI kalendas augusti, sub domino Inocentio Papa III, venerabili Gombaldo huic ecclesie presidente, inclitus rex Petrus et Ermengaudus, comes urgellensis, primarium istius fabrice lapidem posuerunt. Berengario Obicionis, operario existente, Petrus de Cumba, magister et fabricator.

Traducció:

L'any del Senyor de 1203, a onze de les calendes d'agost, en temps del papa Innocenci III, essent el venerable Gombau president d'aquesta Església, l'íclit rei Pere II i Ermengol, comte d'Urgell, posaren la primera pedra d'aquest edifici. Berenguer Obició n'era el canonge obrer i Pere de Coma el mestre i constructor.

1. Vegeu també transcripcions d'aquest text a: Isidro G. Bango, “La catedral de Lleida, último gran proyecto del románico catalán”, a I. Bango, Joan J. Busqueta, *Gombau de Camporrells, bisbe de Lleida. A l'alba del segle XIII*, Lleida, Pagès editors – Amics de la Seu Vella, 1996, p. 19; Núria M. Farré Barril, *Làpida commemorativa de la col·locació de la primera pedra (22 de juliol de 1203)*, a *Seu Vella. L'esplendor retrobada*, Lleida, Fundació La Caixa – Generalitat de Catalunya, 2003, p. 243.



8. Primera pedra 1203.

Orientació bibliogràfica

Context històric

Arrels cristianes. Presència i significació del cristianisme en la història i la societat de Lleida. Vol. I: *Temps de Forja (segles V-XII)*. Vol. II: *Temps de Consolidació (segles XIII-XV)*, Lleida, Bisbat de Lleida-Pagès editors, 2008.

J. BADA, *Història del cristianisme a Catalunya*, Lleida, Pagès editors – Eumo Editorial, 2005.

I. BANGO, Joan J. BUSQUETA (eds.), *Gombau de Camporrells, bisbe de Lleida, a l'alba del segle XIII*, Lleida, Pagès editors – Amics de la Seu Vella de Lleida, 1996.

J. BOLÓS, Joan J. BUSQUETA (eds.), *Territori i societat a l'edat mitjana*, II, Lleida, Universitat de Lleida, 1998.

L. BORRÀS, *Efemerides del Obispado de Lérida*, Lleida, 1911.

Joan J. BUSQUETA (coord.), *De l'islam al feudalisme (segles VIII al XII)*, Lleida, Ateneu Popular de Ponent, 1996.

Joan J. BUSQUETA, *Història de Lleida*. Vol. III: *Baixa Edat Mitjana*. Lleida, Pagès editors, 2004.

F. CASTILLÓN, “Mensa capitular de la catedral de Lleida”, *Analecta Sacra Tarraconensia*, 68 (1995).

Catalunya Romànica, vol. XXIV, Barcelona, Fundació Enciclopèdia Catalana, 1997. [Amb una selecció de textos transcrits i traduïts del llatí al català.]

J. A. GARCÍA DE CORTÁZAR, *Historia religiosa del Occidente medieval*, Madrid, Akal, 2012.

A. GARCÍA Y GARCÍA (ed.), *Synodicum Hispanum*. Vol. XIII: *Ager (Abadía)*, Barcelona, Lérida, Segorbe-Albarracín y Urgell, Madrid, BAC, 2017.

GRUP DE RECERCA CONSOLIDAT EN ESTUDIS MEDIEVALS, ESPAI, PODER I CULTURA, *Shiqar*, 4 (2017), p. 168-173.

- M. GUALLAR, *Los concilios tarraconenses celebrados en Lérida (siglos VI-XV)*, Lleida, IEL, 1975.
- J. LLADONOSA, *La conquesta de Lleida*, Barcelona, Ed. Dalmau, 1961.
- J. LLADONOSA, “Santa Maria l’antiga i la primitiva canonja de Lleida (1149-1278)”, *Scriptorium Populeti*, 3 (1970).
- J. LLADONOSA, *Història de Lleida*, Tàrrrega, Camps i Calmet ed., 2 vols., 1972-1974.
- J. LLADONOSA, *Història de Lleida*, Lleida, Dilagro, 1991. 5 vols. [Edició revisada i ampliada.]
- E. MITRE (coord.), *Historia del Cristianismo, II: El mundo medieval*, Madrid, Ed. Trotta-Universidad de Granada, 2004.
- J. PAUL, *La Iglesia y la cultura en Occidente (siglos IX-XII)*, Barcelona, Ed. Labor, 1985, 2 vols.
- J. R. PIQUÉ, “El naixement i la consolidació del Capítol catedralici lleidatà, 1168-1540”, *Seu Vella. Anuari d’Història i Cultura*, 4 (2002-2003), p. 397-443.
- A. PLADEVALL, *Història de l’Església a Catalunya*, Barcelona, Editorial Claret, 2007. [3a. edició ampliada i revisada.]
- F. SABATÉ, *Història de Lleida*. Vol. II: *Alta edat mitjana*, Lleida, Pagès editors, 2003.
- R. SABANÉS, *Els concilis ilerdenses de la província eclesiàstica tarraconense a l’edat mitjana (546-1460)*, Barcelona, Fundació Noguera, 2009.
- R. SABANÉS, Tilman SCHMIDT, *Butllari de Catalunya: documents pontificis originals conservats als arxius de Catalunya (1198-1417)*, Barcelona, Fundació Noguera, 2016, 3 vols.
- Seu Vella. L’espèndor retrobada*, Catàleg de l’exposició de 2003, Lleida, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya – Fundació La Caixa, 2003. [Amb una selecció de textos i obres comentats per diferents autors.]
- A. VAUCHEZ, *La espiritualidad del Occidente medieval (siglos VIII-XII)*, Madrid, E. Cátedra, 1985.
- J. VILLANUEVA, *Viage literario a las Iglesias de España*, vol. XVI, Madrid, 1851. [Amb una selecció de textos transcrits.]

2. Recursos per a la lectura i interpretació dels textos

- P. AGUSTÍ, P. VOLTES, J. VIVES, *Manual de cronología española y universal*, Madrid, 1952.
- J. J. BUSQUETA, *Exercici de Paleografia i Diplomàtica* [en línia]. Disponible a: <https://suportdocent.udl.cat/cursos/100030/continguts/modul1/intro.html>
- J. J. BUSQUETA, N. PREIXENS, *Un recorregut per l'epigrafia medieval de la Seu Vella* [en línia]. Disponible a: https://suportdocent.udl.cat/cursos/100030/continguts/seu_vella/intro.html
- A. CAPPELLI, *Dizionario di abbreviature latine ed italiane usate nelle carte e codici specialmente del Medioevo*, Milà, 1899. També disponible en línia a: <http://hist.msu.ru/departments/8823/projects/Cappelli/>
- CONTRAEDIUM, GRUP DE RECERCA DE LA UB, *Scriptorium* [en línia]. Disponible a: <http://www.ub.edu/contrataedium/scriptorium.htm>
- DOMINICAN STUDIES INSTITUTE, *Spanish Paleography. Digital teaching & learning tool* [en línia]. Disponible a: <http://spanishpaleographytool.org/>
- J. M. DE FRANCISCO, *Datación histórica. Problemas documentales en la España medieval*, Madrid, 2011.
- S. GARCÍA LARRAGUETA, *La datación histórica*, Pamplona, 1998.
- F. GARCÍA LOBO, E. MARTÍN LÓPEZ, *De epigrafía medieval. Introducción y álbum*, León, 1995.
- T. MARÍN, *Paleografía y diplomática*, Madrid, 1982.
- J. M. MARQUÈS, *Inscripcions i sepultures a la catedral de Girona*, Girona, 2009.
- J. MATEU, M. D. Mateu, *Colectánea paleográfica de la Corona de Aragón*, Barcelona, 1980-1991.
- A. MILLARES, *Tratado de paleografía española*, UNED, Madrid 1983.
- R. MIRAVALL, *Corpus epigràfic dertosenç*, Barcelona, 2003.
- P. PUIG, *Els pergamins documentals*, Barcelona, 1995.
- A. RIESCO, *Introducción a la paleografía y diplomática general*, Madrid 1999.
- J. TARRAGONA, “Inscripcions i làpides sepulcral a la Seu Vella de Lleida”, *Ilerda*, 40 (1979), p. 247-319.
- J. TARRAGONA, “Reproducció del manuscrit Epitafios de los sepulcros y escritos de la Iglesia Vieja de la Cathedral de Lérida, de J. Pocurull i Castells”, a I. Bango, Joan J. Busqueta (eds.), *Gombau de Camprorells, bisbe de Lleida*, Lleida, 1996, p. 235-333.

Sumari

Pròleg	3
Introducció	5
L'església de Lleida en el marc de la història de l'Església (mitjan segle XII – començament del segle XIII): una aproxi- mació al context històric dels documents seleccionats .	5
Aproximació a les característiques dels documents	18
Retaule de textos: transcripció i traducció	23
Orientació bibliogràfica	97

COL·LECCIÓ QUADERNS IREL

Directors: Manel Mercadé i Cándido Sánchez

1. MANUEL LLADONOSA I VALL-LLEBRERA
(exhaurit)

La sal de la Terra. Estudiants cristians en la Universitat i la societat.

2. M. CARME AGUSTÍ I BARRI (exhaurit)
El Pessebre: Icona de la recerca humana. Una resposta a la crisi religiosa actual.

3. AMADEU BONET I BOLDÚ
Vers un laïcat col·laborador de Déu en la creació.

4. MANUEL LLADONOSA I VALL-LLEBRERA
L'aposta de la fe.

5. RAMON PRAT I PONS (exhaurit)
Ser cristià avui. Una experiència.

6. JESÚS GARCÍA
Presó i reinserció. Realitat o utopia?

7. AGUSTÍ BORRELL
Jesús de Natzaret. A la recerca d'una biografia.

8. JORDI FONT
El fet religiós, vehicle de salut i vehicle de malaltia?

9. FRANCESC GAMISSANS, o. f. m.
Chesterton, la persona i el pensament.

10. ANTONIETA MATEUS I GORGUES
Humanisme i religió.

11 i 12. JOSEP MARTÍ CRISTÒFOL
Lectura metafísica-teològica de la poesia d'en Màrius Torres.

13. FRANCESC GAMISANS, o. f. m.
El papa Joan XXIII, paradigma de bondat i pau.

14. CARLES SIÓ I ROCA
Progressem èticament?

15. JOAN JESÚS MORAL
Fenomenologia i discerniment.

16. DIVERSOS AUTORS

40è aniversari del Concili Ecumènic Vaticà II. Balanç i prospectiva.

17. JOAQUÍN RECASENS MURILLO, franciscà
Creació i ecologia. Festa divina, compromís humà.

18. M. CARME AGUSTÍ I BARRI
Autoconeixement i experiència de la bondat de Déu: la pregària.

19/20. N. M. FARRÉ I BARRIL
Les religions de Lleida: creure en la diversitat.

21. RAMON PRAT I PONS
L'IREL, un espai creient d'humanització.

22. AMADEU BONET, MARTA TREPAT, JOAN VIÑAS I JOAN PIRIS
Un altre món és possible.

23. ROSER SABANÉS I FERNÁNDEZ
Els concilis de la província eclesiàstica tarraconense celebrats a Lleida (546-1460).

24. CARLES SANMARTÍN SISÓ
Situació de pobresa i exclusió a Lleida.

25. JOAQUÍN RECASENS MURILLO, franciscà
Creació i ecologia II. Sense compromís no hi ha festa.

26, 27 i 28. CARLES M. SIÓ ROCA
Valor(s) i educació: formació personal i transformació social.

29 i 30. DD.AA.
Maria de Natzaret, referent humà i cristià per al nostre temps.

31 i 32. MONS. JOAN PIRIS, MONS. SEBASTIÀ TALTAVULL, MANUEL LLADONOSA, CARME AGUSTÍ
Entre tots i per al bé de tothom.

33. JOSEP MARTÍ I CRISTÒFOL
Incredulitat i experiència de Déu.

34. PEPITA CAMPS VIOLA
Eclesiologia de les cartes pastorals de mons. Joan Piris, bisbe de Lleida. Reflexió teològica pastoral.

35. RAMON M. REIG MASSANA
Fe i estètica, avui. La necessitat humana de plenitud.

36. DD. AA.
Bastint ponts entre la fe i la cultura.

37 i 38. JOSEP MARTÍ I CRISTÒFOL
Humanisme cristià. Filosofia i poètica.

39. JOAN ORDI I FERNÁNDEZ
Pensar i creure. Idees per al debat.

40. LAUREANO SÁNCHEZ CASTILLO
La formación de animadores de comunidad.

41. JOAN J. BUSQUETA RIU, NÚRIA PREIXENS VIDAL
Retaule de textos per a la història de l'església de Lleida: la restauració del bisbat (1149-1203).

Institut de Recerca i Estudis Religiosos de Lleida. IREL.

Canonge Brugulat, 22

Tel. 973 28 15 38

25003 Lleida

www.irel lleida.com

irel lleida@gmail.com



Amb la col·laboració de:

LA PAERIA



Ajuntament de Lleida